

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ PROBLEMİ VE
BUNUN FIKHİ DÜŞÜNCEYE YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

AYŞENUR SAYLAM

İZMİR-2020

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ PROBLEMİ VE
BUNUN FİKHİ DÜŞÜNCEYE YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

AYŞENUR SAYLAM

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MEHMET DİRİK

İZMİR-2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Projesi olarak sunduğum ‘*Kadın erkek eşitliği problemi ve bunun fıkhi düşünceye yansımaları*’ adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/01/2020

Ayşenur SAYLAM

İmza

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ayşenur SAYLAM ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Sayı :

Doc. Dr. Mehmet DİRİK
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ PROBLEMİ VE BUNUN FIKHİ DÜŞÜNCEYE YANSIMASI başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 13.12.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi tez sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet DİRİK	<i>[Signature]</i>
Üye	Dr. Öğretim Üyesi İzzet MARANGOZOĞLU	<i>[Signature]</i>
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Temel KACIR	<i>[Signature]</i>
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ PROBLEMİ VE BUNUN FIKHİ DÜŞÜNCEYE YANSIMASI

Ayşenur SAYLAM

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Biz bu tezimizde kadın erkek eşitliği problemi ve bunun fihhi düşünceye yansımalarını imkânlar ölçüsünde incelemeye çalıştık.

Bu çalışmamıza kadın erkek beyninin fizyolojik ve biyolojik farklılığı ve bu probleme etkilerini inceleyerek başladık.

Birinci bölümde ilk çağda kadının durumunu incelerken doğu ve güneydoğu Asya'da Çin'de Tibet toplumunda eski Türklerde Mezopotamya da Sümer'de Babil de Asur'da Anadolu da Hititler'de Hurriler'de ege bölgesinde mısır da Suriye ve Filistin'de İran'da roma da İslam'dan önce ortaçağ türk devletlerinde kadının sosyo kültürel yapısına konumuna baktık. Daha sonra Ortaçağda kadını incelerken Yahudilikte kadının konumunu Hristiyanlıkta kadının konumunu cahiliye döneminden İslam'a geçiş sürecinde kadının konumu cahiliye ve İslam da kadının konumuna ilişkin değerlendirmeleri irdeledik.

İkinci bölümde ise İslam'da kadın erkek eşitliği probleminin fihhi düşünceye yansımalarını ortaya koymaya çalıştık. Bu bağlamda klasik dönem müelliflerin görüşlerine ve çağdaş yazarların ortaya koydukları yeni yaklaşımları ele almaya çalıştık. Ne feminist iddiaların ve ne de kadın karşıtı söylemlerin her iki cinse de mutluluk veremeyeceği; yalnızca karşılıklı anlayışın hâkim olduğu bir arada yaşama fikrinin taraflara ve toplumlara mutluluk getireceğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Çalışmamız neticesinde kadın ve erkeğin farklı fizyolojik, biyolojik ve psikolojik özelliklere sahip oldukları ve buna göre kadınla erkeğin eşit değil, farklı nitelikleriyle birlikte eşdeğer oldukları kanaatine ulaştık.

Anahtar Kelimeler: Kadın, erkek, eşitlik, İslam'da kadın, kadının konumu

ABSTRACT

Ph. Majester Program Thesis

Ayşenur SAYLAM

THE PROBLEM OF EQUALITY BETWEEN MEN AND WOMEN AND THE REFLECTION OF THIS ON THE IDEA OF İSLAMIC JURISPRUDENCE

**İzmir Kâtip Çelebi University
Graduate School of Social Sciences**

Department of Temel İslâm Bilimleri Program

In this thesis, we tried to examine the problem of equality between men and women and the reflection of this on the idea of jurisprudence.

We started this study by examining the physiological and biological differences of male and female brain and their effects on this problem.

The first part examines the situation of women in the early ages in eastern and southeastern Asia, Tibetan society in China, ancient Turks, Mesopotamia, Sumer, Babylon, Assyria, Anatolia, the Hittites, Hurrians, Egypt, Syria, and Palestine, Iran. We looked at the socio-cultural structure of women in medieval Turkish states before Islam in Rome. Then, while examining women in the Middle Ages, we examined the position of women in Judaism, the position of women in Christianity and the position of women in the transition from jahiliyya period to Islam and the position of women in Islam.

In the second part, we tried to reveal the reflection of the problem of equality between women and men in Islamic thought. In this context, we tried to address the views of the authors of the classical period and the new approaches put forward by contemporary writers. Neither the feminist claims nor the anti-women rhetoric can give happiness to both sexes; we can easily say that the idea of coexistence dominated only by mutual understanding will bring happiness to the parties and communities. As a result of our study, we have reached the conclusion that men and women have different physiological, biological and psychological characteristics and accordingly, women and men are not equal but they are equivalent with different qualities.

Keywords: Women, men, equality, women in Islam, women's position

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ SINAVI TUTANAK FORMU.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	ix
ÖNSÖZ.....	xx
GİRİŞ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1. TARİHTE KADIN	8
1.1. İLK ÇAĞDA KADIN.....	8
1.1.1. Çin Toplumunda Kadın	9
1.1.2. Hint Toplumunda Kadın	11
1.1.3. Eski Türklerde Kadın.....	13
1.1.3.1.Hunlarda Kadın	13
1.1.3.2. İskitlerde Kadın	13
1.1.4. Mezopotamya ‘da Kadın.....	14
1.2.4.1. Sümer’de Kadın	14
1.2.4.2. Babil’de Kadın	15
1.2.4.3. Asur’da Kadın	16

1.1.5. Anadolu’da Kadın	18
1.2.5.1.Hitit’lerde Kadın	18
1.2.5.2. Hurrilerde Kadın	19
1.1.6. Ege Bölgesinde Kadın	19
1.2.6.1. Girit’te Kadın	19
1.2.6.2. Atina’da Kadın	20
1.2.6.3. Isparta da Kadın	20
1.1.7. Mısırdaki Kadın.....	21
1.1.8. Suriye ve Filistin’de Kadın	22
1.2.8.1. Fenike’de Kadın	22
1.2.8.2. İbraniler de kadın	23
1.1.9. İran’da Kadın	23
1.1.10. Roma’da kadın	23
1.1.11. İslam’dan Önce Orta Çağ Türk Devletleri’nde Kadın.....	24
1.1.11.1. Göktürklerde kadın.....	24
1.1.11.2. Uygurlarda Kadın	25
1.2. MUHARREF DİNLERDE KADIN	26
1.2.1. Yahudilikte kadının konumu.....	27
1.2.2. Hristiyanlıkta Kadının Konumu	31
1.2.3. Cahiliye döneminden İslam’a Geçiş Sürecinde Kadının Konumu	36
İKİNCİ BÖLÜM.....	38
2. İSLAM’DA KADIN ve KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ PROBLEMİNİN FIKHİ DÜŞÜNCEYE YANSIMALARI	38

2.1. İSLAMİYET’TE KADIN	38
2.1.1. İslam’da Kadının Konumuna İlişkin Değerlendirmeler	38
2.1.2. İslam’da Kadın ve Erkeğin Eş Değer Olduğu İddiaları.....	47
2.1.3. Çağdaş Yazarların Kadına Bakışı.....	49
2.1.4. Kadın-Erkek Eşitliği Probleminin Ortaya Çıkışı	53
2.1.4.1. Yeni ve Yakınçağın Kadın-Erkek Eşitsizliğine Etkileri.....	59
2.1.4.2. Sanayi devriminin etkileri.....	61
2.1.5. Eşitlik Fikri’nin eşitsizliğe karşı çıkışı	62
2.1.5.1. Amerikan Kadınının Bağımsızlığını İlan Etmesi.....	64
2.1.5.2. Kadından Nefret	65
2.1.5.3. Kadın-Erkek Eşitliği Probleminde Cinsiyet Ayrımcılığı Kavramının Rolü.....	66
2.1.6. Kadın Erkek eşitliği Problemi ve Feminist Düşünce	67
2.1.7. Kadınların Siyasal haklarına ilişkin Sözleşme.....	69
2.1.8. Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye İlerleme Raporları ve Cins Eşitliği ...	70
2.2. Kadın Erkek Eşitliği Probleminin Fıkhi Düşünceye Yansımaları	72
2.2.1. Şahitlik.....	73
2.2.2. Miras	78
2.2.3. Kamu Görevi.....	80
2.2.4. Çok Evlilik (Teaddüd-i Zevcât)	84
2.2.5. Örtünme	94
2.2.6. Boşanma.....	101
SONUÇ.....	110

KAYNAKÇA.....	112

KISALTMALAR

as: Aleyhi's-selâm

bknz: Bakınız

c: Cilt

c.c: Celle Celâlüh

çev: Çeviren

DİA: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

h: Hicri

Hız: Hazreti

m. Mîlâdi

Nşr: Neşr Eden

v: Vefât Târihi

r.a: Radiyallâhu Anh

s: Sayfa

sav: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

ts: Târihsiz

trc: Tercüme Eden

thk: Tahkik Eden

vb: Ve benzeri

yy: Yüzyıl

ÖNSÖZ

İnsanlar arasındaki kabiliyet, kapasite, bilgi, tecrübe, inanç, algı ve fitrat çeşitlilikleri, çeşitli durumlar karşısında farklı sonuçlar, hükümler ve yaklaşımlara yol açmaktadır. Bu durum bilinçli veya bilinçsiz, mevcut bilgi birikimlerini zorlayıp değişik okuma biçimleri ve farklı bakış açılarıyla, kültürel kodlarından koparılma isteğinden kaynaklanabilmektedir.

Kadın konusuyla ilgili olarak onun konum, durum, statüsü, değeri, cinsiyet vb. tarih boyunca farklı yaklaşım ve tanımlamalara, bazen istismarın da ötesinde yaklaşımlara sahne olduğu anlaşılmaktadır. Kadın konusunda her inanışın bir yaklaşımı, değerlendirmesi, bakış açısı bulunmaktadır. Bu farklılık hem dünyevi düşünce ve anlayış sistemlerinde hem de vahiy kaynaklı dinlerde kendini göstermektedir.

Kendi mantıksal bütünlüğü içerisinde değerlendirilmeyen her sistemin anlaşılması veya yanlış anlaşılması kaçınılmazdır. Tarihi tecrübe bize bunu göstermektedir.

Tarihi süreçte kadının farklı özellikler ve etkenlerden dolayı modern zamanlar diye ifadelelendirilen süreç içerisinde kendisine daha belirgin statü kazanmaya çabalamıştır.

Tekerleğin bulunmasıyla başlayan, sanayi devrimiyle devam eden, bilgi çağı ile sürdürülen bu dönemde toplumun temel yapı taşları olan erkek ve kadına yüklenen rollerin muhtevası da farklılaşmıştır. Vazife ve sorumlulukların değişmesinin yanı sıra geleneksel değerlerin bir kısmı tahrip edilmiş; bu çerçevede toplumun en küçük sosyal yapısı olan aile anlayışının temelleri sarsılmış, ahlaki değerler zayıflamış, benlik ön plana çıkmış, menfaatperestlik normalleşmiş, inanç ve değerler erozyona uğramıştır.

Toplumdaki diğer yapılardaki değişimlerde olduğu gibi kadının fitri özellikleri görmezlikten gelinmiş, yaratılışındaki hassasiyetler anne, eş vb. özellikleri modernite adlı silindirlerle ezilmeye çalışılmış, ruhu gönlü incitilmiştir. Her şeyin görsel ve şekilsel hale geldiği, özden ve ruhtan yoksun, sanal varlıklar haline dönüştürülmeye çalışılmıştır.

Bu durum modern toplum diye ifadelendirilen cemiyeti savurmuş, bu savrulmadan kadın da erkek de etkilenmiştir. Sonuç iş hayatıyla bütünleşmiş kadın veya erkek bireyler, hayat mücadelesine düşmüşlerdir. Bunun sonucunda evler mutluluk kaleleri olmaktan çıkmış, sokaklar çocuklar açısından güvenli ve sevgi dolu paylaşımların yaşanacağı mekânlar olma vasfını kaybetmişlerdir. İşte tam burada kadın, huzuru, güveni, itminanı aramaktan, her şeyiyle; ruhuyla, bedeniyle kendisini ifade edeceği, yuvasının özlemine çekmekte, bir çıkış yolu aramaktadır.

Kadını bugünkü duruma getiren pek çok sebep sıralanabilir. Bunlar içerisinde eşitlik isteğinin önemli bir yer tuttuğu görmezden gelinmeyecek bir gerçektir. Çünkü kadını fitratına aykırı yaşama düşüncesi, eşitlik fikri üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Günümüzde de aynı yol izlenmeye devam edilmektedir. Maddeci yaklaşımın değerleri üzerinden değil de eşitlikçi yaklaşımın değerleri üzerinden gitmesinin kendi amacı açısından elbette önemi vardır.

Okyanusta bir damla mesabesinde olan bu tezimi hazırlarken desteklerini esirgemeyen, yol göstericiliği ile bir kandil gibi zihnimi aydınlatan bütün yoğunluğuna rağmen desteklerini esirgemeyen Muhterem hocam Prof. Dr. Saffet KÖSE'ye, yine aynı şekilde samimi, ihlaslı ve içten gayretleriyle çalışmamı tamamlamamda ilgi, alaka ve katkılarını sunan Doç. Dr. Mehmet DİRİK hocama en kalbi şükranlarımı arz ederim. Başından sonuna kadar çalışma sürecinde yanımda olup katkılarını esirgemeyen kıymetli aileme ve yakından, uzaktan emeği geçen bütün kardeşlerime de teşekkürü bir borç bilirim. Rabbim, çok kıymetli Prof. Dr. Saffet KÖSE hocam ve Doç. Dr. Mehmet DİRİK hocama bu dünyada sağlık hayırlı uzun ömür ve ilimlerine bereket ahirette cennetini lütfeyesin.

Çalışma bizden zafer ve başarı Rabbimizden.

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Yüzyıllardan bu yana kadın erkek eşitliği problemi tartışılmaktadır. Bu tartışmaların sağlıklı değerlendirilebilmesi için öncelikle toplumlarda ve dinlerde kadının konumunun ortaya konması gerekmektedir. Böylece kadına nasıl bir değer biçildiği, kadının bu değerler karşısındaki tutumu, itaati ve başkaldırısını değerlendirme imkânı doğacaktır. Ayrıca kadın ve erkeği farklılaştıran beyin fonksiyonlarına ilişkin son bilimsel veriler ışığında yaratılış ve yaratılıştan gelen özellikleri de imkân ölçüsünde tezde değerlendirmeye alınacaktır.

Kadın ve erkeğin birbirine göre konumunu biyolojik özelliklerine, yaşadıkları iklim ve coğrafyaya inandıkları dinlere göre şekillendiği ortaya konacaktır. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki bu eşitsizliğin ayet ve hadislerde nasıl karşılık bulunduğu, meselenin eşitlik veya eşitsizlik değil birtakım görev, sorumluluk ve yaratılış özelliklerinden kaynaklandığı izah edilecektir.

Kadın erkek eşitliği probleminde kadın ve erkek beyninin biyolojik/fizyolojik açıdan farklı olduklarını göz ardı etmemek gerekir. Yapılan bilimsel çalışmalar ve insanlık tecrübesi, kadın ve erkek beyninde var olan genetik kodların yüzde doksan dokuzdan fazlasının aynı olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak geriye kalan yüzde birlik fark ise cinsiyetler arası farklılıkları etkileyen önemli bir noktadır. Erkek beyni kadın beynine oranla yüzde dokuz daha büyüktür. 19. Yüzyıl bilim insanları bu büyüklük farkını ortak beynin kapasitesinin daha fazla olduğu yönünde yorumlamışlardır. Fakat hücre sayısı dikkate alındığında kadın ve erkek beyinlerinin hücre sayısının eşit olduğu ortaya çıkmıştır. Bu hücrelerin kadın beyninde eşit sayıda olduğu gibi daha dar bir alanda yer aldığı da tespit edilmiştir. Erkek beyninin büyüklük olarak ele alınan değerinin aslında ağırlık olarak değerlendirilmesi gerekir.¹

Bilim dünyasında yakın zamana kadar henüz ergenliğe ulaşmamış ve adet görmemiş kızlar küçük erkek olarak görülmüştür. Kızların adet olmaya başlamadan yani hormonal sistemleri çalışmadan depresyona bile girmedikleri bilimsel olarak ispatlanmaya çalışılmaktadır. Bedenlerindeki hormonal sistem ile beyinlerindeki

¹ Brizendine, Louann, *Kadın Beyni*, Çev; Zeynep Heyzen Ateş, 13. Baskı, Say Yayınları, 2016, s. 21.

hormonal sistem doğru orantılı olup beraber devreye girmektedirler. Bu hormonlar genç kızların arzularını, değer yargılarını, hayata bakış açılarını, hayatı anlamlandırmalarını birçok yönden etkilemektedir.² Genel bir tanımlama yapılacak olursa erkeklerin buzullar, hava değişimleri ve yeryüzünün ani tektonik hareketlerinden korunan dağlar gibi oldukları; kadınların ise havanın kendisi gibi tahmin edilmesi güç ve değişken varlıklar oldukları söylenebilir.³

Tarihin ilk çağlarında beyin hakkında bilgi toplamak için kafatası delinerek incelenmeye çalışılmıştır⁴.Yaşadığımız çağda ise genetik ve mikrobiyoloji bilimlerinin gelişip ilerlemesi ve beyin görüntüleme PET ve MRI cihazlarının bilim dünyasında kullanılmaya başlamasıyla büyük bir gelişme yaşanmıştır. Bu yeni cihazlar sayesinde insanların anında görüntü alarak problem çözerken, analiz yaparken, duygulanırken, öfkelenirken, konuşurken, korkarken, oyun oynarken veya depresyonda iken beyin hareketleri izlenebilmekte ve aynı zamanda kayıt altına alınabilmektedir. İzlenen ve kaydedilen bu hareketler aynı zamanda raporlanabilmektedir. Dolayısıyla insanların duyu ile algıladıkları çekim yapılabilir hale gelmiştir.⁵

Kadınlar ve erkekler benzer işleri yaparken beyinlerinin farklı bölgelerini kullanmaktadırlar. Sağ ve sol beyin loblarının her iki cins için faaliyetleri farklıdır. Beş duyu ile algılama şekilleri de farklı olmaktadır. Örneğin kadın beyninin işitme ve dil merkezinde yaklaşık yüzde bir kadar fazla nöron olduğu belirlenmiştir. Kadınların duyu ve hafızası daha geniştir. Erkeklerin ise cinsellik, saldırganlık ve ani eylemlerde bulunma merkezi daha geniş yer tutmaktadır. Kadın beyin hücreleri bir arada kümelenirken, erkek beyin hücreleri ise dağınık olarak varlıklarını sürdürürler.⁶

Yapılan özel bir deneyde sıradan bir kadın ile bir erkeğin konuşması, erkek beyni tarafından cinsellik olarak algılanırken kadın beyni tarafından sadece ikisi arasında bir konuşma olarak algılandığı tespit edilmiştir. Erkek beyninin amigdala (korku ve şiddet eğilimlerini kontrol eden bölümü) merkezinde geniş işlemcilerle sahip olduğu belirlenmiştir. Şiddet gerektiren bir anda erkeklerin çoğu birbirine girip kavga ederken

² Brizendine, *a.g.e.*, s. 21.

³ Brizendine, *a.g.e.*, s. 24.

⁴ Karaismailoğlu, Serkan, *Kadın Beyni Erkek Beyni*, Elma Yayınevi, 1. Basım, 2015, Ankara, s. 22.

⁵ Brizendine, *a.g.e.*, s. 24.

⁶ Brizendine, *a.g.e.*, s. 21.

kadınların çoğunun da şiddet ve kavgadan kaçınmak için yöntemler aradığı görülmektedir. Kadın beyni ödenmesi gereken birkaç faturayı bile ailesi için hayati bir tehlike olarak algılayan erkek beyni bu duruma tepki bile göstermeyebilir. Ancak aniden meydana gelen fiziki durum ve eylemler erkek beynini ani reaksiyona geçirip aksiyon almasını sağlayabilir. Beyinlerindeki bu temel önemli farklılıklar, kadın ve erkeğin günlük hayatlarında benzer olaylara gösterdikleri tepkilerin de farklı olmasına neden olmaktadır.⁷

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli bir konu da kadınların bilimsel konularda ve matematik alanlarında erkeklerden daha az yetenekli oldukları yanlıdır. Harvard Üniversitesi Başkanı Lawrence Summers; kadınlarla erkeklerin birçok açıdan özellikle de bilim ve matematik yönünden farklı olduklarını erkek ve kadına ait olan bu özelliklerin, kültür tarafından belirlendiğini öne sürmüştür. Summers matematik ve bilim alanında kız ve erkek ayırımı yapmakta oldukça büyük hata etmiştir. Çünkü bu alanlarda kadın ve erkek beyninin farklı olmadığı ispatlanmış bir hakikattir. Diğer yandan duygu ve iletişimi yöneten östrojen hormonu salgılandığında kadınlar yoğun duygu ve iletişim ağına girmektedirler. Saatlerce arkadaşları ile sohbet etmek, telefon konuşması yapmak, alışveriş için mağazaları dolaşmak gibi faaliyetler östrojen hormonu etkisinde iken daha da artmaktadır.⁸

‘Kadınların günlük harcadığı kelime sayısı en az 20.000 iken, bu sayı erkeklerde 7000 civarında sınırlı kalmaktadır’.⁹ Bu görüş kimine göre bir efsanedir. Ancak kimine göre ise erkeklerin kadınlardan daha az konuştuğu, kadınların tarihte konuşma cezasına çarptırıldığı acı bir gerçektir.¹⁰ Erkekler testosteron hormonu etkisi ile dış dünya ile yoğun iletişimlerini keserek ilgilendikleri konuya daha izole olabilmekte ve odak noktalarını toplayarak rekabetçi ortamlara daha rahat girebilmektedirler. Bu özelliklerinden dolayı meslek seçimi yapacakları yaşlarda kızların odaklanma gerektiren işlere ilgisiz kalmaları, erkeklerin ise kendilerini bilgisayar ve kitaplara odaklayarak hedeflerini daha net belirleyebildikleri görülmektedir.¹¹

⁷ Brizendine, *a.g.e.*, s. 28.

⁸ Brizendine, *a.g.e.*, s. 28.

⁹ Karaismailoğlu, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁰ Brizendine, *a.g.e.*, s. 61.

¹¹ Brizendine, *a.g.e.*, s. 28.

Bununla birlikte kızların sosyal ve sanatsal yetenekleri aynı yaş grubundaki erkeklere nazaran çok daha önce gelişmektedir. Kızların beyin aktivite ve özellikleri farklı olduğundan dış dünya ile iletişim kurma biçimleri erkeklerden çok daha değişiktir. Bir erkek düşüncesini doğrudan aktarmayı tercih ederken, bir kız aynı düşünceyi birçok farklı düşünce eşliğinde karşısındakine empoze etme yeteneği ile ön plana çıkar. Aynı yaş grubunda olan erkek çocukların spordan, özellikle yaşadığımız coğrafyada futbol ve güreşten, dövüşüp itişmekten hoşlandıkları, kız çocukların ise daha sakin sosyal oyunlar oynamayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Yine aynı yaş grubundaki çocuklar arasında erkeklerin araba, kamyon, kılıç, silah benzeri oyuncakları tercih etmelerine karşın kızların bu tür oyuncaklardan hoşlanmadıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla gen ve hormonların etkileri kız ve erkeklerde çocukluk döneminden itibaren ortaya çıkmaktadır.¹²

Çocukluğun sakin dönemlerini atlattıktan sonra genç kızların beyni sanki yeniden inşa edilir. Ergenlik döneminde daha gergin ve çekişmeci bir hal alan genç kız her ay beyninin salgılayacağı, östrojen ve projesteron hormonlarının etkisi altına girmektedir.¹³

Her bir gençte salgılanan hormonların strese verdiği tepkinin farklı olmasından dolayı alınan sonuçlar da farklı olmaktadır. Örneğin gerginlik, tartışma ve kavga bir genç kız beynini çok olumsuz etkilemektedir. Zira genç kız sevmeye, takdir edilmeye, onaylanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu dönemlerde sevildiği ve onaylandığı arkadaş grupları ile birlikte olmayı tercih eder. Bundan dolayı bu evrede sosyal çevresi ve yakın arkadaş grupları ile aynı doğrultuda hareket etmek ister. Erkek hormonları ise kendisine saygı duyulmasını, güç gösterilerinin onaylanmasını, hiyerarşide üst mevkilerde hissetmesini tetikler. Östrojen ve projesteron gibi hormonlar olumsuzluklar ve stres karşısındaki tepkimeleri her ay yeniden başlatmaktadır.¹⁴

Kadınların beyin aktivitelerini, her ay döneminde salgılanan hormonlar doğrudan etkilemektedir. Hormonların düzensizliği ve dengesizliği, özellikle azlığı kadınları ürkek, çekingen bir yapıya büründürmekte, östrojen ve projesteron hormonları dengeli ve verimli olan kadınlar olumsuz hayat koşullarına daha dayanıklı

¹² Brizendine, *a.g.e.*, s. 47.

¹³ Brizendine, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁴ Brizendine, *a.g.e.*, s. 58.

olmaktadırlar. Bu hormonların az olduğu kadınlarda serotonin hücrelerinin de az olduğu tespit edilmiştir. Serotonin hücrelerinin mutluluk hormonu ile doğrudan ilişkisi olduğundan bu hücrelerin azlığı kadınların hayatında korku, düşmanlık, ürkeklik, intihar eğilimi, panik atak, ağlama ve sinir krizleri, öfke patlamaları şeklinde kendini göstermektedir.

Kadındaki serotonin değişimleri beynin karar verme bölümünde ciddi sorunlara yol açarak depresif, üzgün, yoğun ve aşırı duygusallık yaşamasına sebep olmaktadır. Her ay yaşanan bu yoğun duygu değişimleri kadın hakkında dengesiz ve güvenilmez olduğu gibi yanlış fikirler oluşmasına neden olmuştur.¹⁵

İngiltere ve Fransa'daki görülen hukuki davalarda kadının adet döneminde ortaya çıkan bu duygu değişimleri "yarı delilik" olarak tanımlanmakta, hatta bazı davalarda "hafifletici neden" olarak kabul edilmektedir. Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsü kadınların bu olumsuz ve düzensiz ruh durumlarının yumurtalıklarda eksik olan hormonların düzene girmesiyle ortadan kalktığını belirlemişlerdir.¹⁶

1970'lerde bazı kesimlerce kadınlarla erkekler arasında fark olmaması hedeflenmekteydi. Bu yıllarda Berkeley'de genç kızların sloganı 'zorunlu üniseks' idi. Bu slogan cinsiyet farklarından bahsetmenin bile politik açıdan yanlış olduğu anlamındaydı. Halen kadınların eşit olabilmeleri için üniseks (cins farkı gözetmeme) in standart olması gerektiğini savunanlar bulunmaktadır. Ancak biyolojik ve genetik gerçekler üniseks bir beynin var olmadığını göstermektedir. Kadınlarla erkeklerin eşit olduğunu savunmanın hiçbir cinse faydası olmadığı gibi bazı durumlarda kadınların bu eşitlikten zararlı çıkması da söz konusudur. Kadınların biyolojik farklılıklarını kabul etmemek, zihinlerinin farklı çalıştığını görmezden gelmek cinsler arasında oluşabilecek sorunları ciddiye almamak anlamına gelmektedir.¹⁷

Benzer şekilde erkeklerin beyni de hormonların etkisindedir. Kadın beyninin oldukça karmaşık olmasına karşın erkek beyni de o kadar basittir. Erkek beynini hareketli nesnelerin peşine düşüren sebepler genetik yapılarındaki mevcut olan Y kromozomundan ileri gelmektedir. Testosteron hormonu erkek beyninin devrelerinin bir bölümünü yok edip bir bölümünü ise geliştirmektedir. MİE hormonu ile birleşen

¹⁵ Brizendine, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁶ Brizendine, *a.g.e.*, s. 74.

¹⁷ Brizendine, *a.g.e.*, s. 209.

testosteron hormonu dişilik özelliklerini yok ederek beyni erkekleştirir. MİE hormonu özellikle yenilik peşinde koşan, itişip kakışan kasların oluşumunu sağlayan bir etki göstermektedir.¹⁸

Erkeklerde salgılanan hormonlar anne babaya asilik yapma, sevgili arayışında olma, mücadele, erkeklik alanında yer edinme ve yetişkin hale geldiğinde kendini bulmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁹

Genç erkeklerde salgılanan hormonlar onları saldırganlık ve savunma duygularına iterken, genç kızlarda duygusallık ve iletişime sürükler. Böylece erkekler yetişkin olduklarında sahip oldukları hormonların etkisinde sevdiklerini her türlü tehlikeye karşı koruma mücadelesine girerler. Hormonlar nedeniyle tarafsız yüzlerin kızlar tarafından 'dost', erkekler tarafından 'düşman' olarak algılanması durumu ilginçtir. Erkek dünyasında 'kılgın yüz' ifadesi güçlü görünme ve gücü elde tutma tekniklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sakallar ve bıyıklar yüz ifadesini gizlediği için en sıcak ülkelerde bile vazgeçilmez bir imaj yöntemi olarak seçildiği görülmektedir. Sinirli ve kılgın bir yüz görüldüğü zaman testosteron hormonunun aniden yükseliş gösterdiği tespit edilmiştir.²⁰

Kadınlar yüzü, erkeklerden daha iyi okuyarak analiz etmektedir. Ses analizi ve yüz okuma yetenekleri onları gelecekteki annelik rolünde zirveye taşımaktadır.²¹

Erkek yüzü tüylerin arkasına saklanarak duygularını gizlemeyi otomatikçe bağlarken, kadın yüzü hayatının her anındaki duygularını yüzünde yansıtmayı başarmaktadır. Kadınların duygu yüklü anları defalarca yaşayabilirlerken, erkekler kesin olayları unutmamaları noktasında başarılı olurlar.²² Kadın erkek arasındaki ilişkide hormonların rolü oldukça önemlidir. Kadının kötü bir bakışı bile testosteron yükselmesine neden olmakta, eğer bakışa yüksek sesle bağırma da eşlik ederse aradaki kavga alevlenebilmekte, bazen erkeğin şiddete başvurmasına neden olmaktadır.²³

¹⁸ Brizendine, Louann, *Erkek Beyni*, Çev; Gül Tonak 5. Baskı Say Yayınları, Ankara 2015 s. 36.

¹⁹ Brizendine, *a.g.e.*, s. 52.

²⁰ Brizendine, *a.g.e.*, s. 63.

²¹ Karaismailoğlu, Serkan, *Kadın Beyni Erkek Beyni*, Toplumsal ve Bireysel Gelişim Serisi, 1. Basım 2015, s. 97.

²² Brizendine, *a.g.e.*, s. 126.

²³ Brizendine, *a.g.e.*, s. 131.

Erkeklerin ancak ellili yaşlarından sonra hormon dengesi değişmekte, bu yaşlardan sonra duygudaşlık yaparak, hatta yüz ifadesi analiz ederek kadın dünyasına doğru ilerleyebilmektedir.²⁴

Erkeklerde cinsellik, mevki ve güç hayatları boyunca hedeflerinde olan durumlardır. Bunlar erkekte erkeğe değişen unsurlar olmakla beraber çocukluklarından itibaren kodlanan özelliklerdir. Masal, film ve hikâyelerde bile aynı kodlar işlenmektedir. Erkekler ve kadınlar çocukluk döneminden itibaren farklıdır. Farklı konulara ilgi duyarlar. Aile ve sosyal ortamlarının etkisi ile ilgi alanları değişebilir. Erkek çocuklarda itişme, kavga, mücadele, kendine güven beyinlerinin içinde var olan şeyler olup, çevreleri ve yetiştirilme şekilleri onları bazı istenmeyen davranış ve alışkanlıklara ortaya koymalarına sebebiyet verebilir. Sosyal çevre, yetiştirilme tarzı ve toplum baskısı erkeğin beyin devrelerini yeniden şekillendirir. Erkekler testosteron hormonunun etkilemesiyle duygularını ve yüz ifadesini şekillendirmeyi öğrenebilir. Çözüm odaklı olmayı, sorunları kısa sürede çözmeyi amaç edinirler. Erkek ve kadın beynini anlamaya çalışmak cinsiyetler arasındaki denge ve iletişim açısından oldukça önemlidir.²⁵

Kadın ve erkeğin fizyolojik ve biyolojik olarak eşit olmadıkları açıktır. Tabii ki bireysel haklar ve kanunlar karşısında eşit haklara sahiptirler. Ancak toplumdaki konumları açısından her birinin farklı görev ve sorumlulukları söz konusudur. Bedensel ve hormonal farklılıkların getirdiği eşitsizliklerin, her bir bireyin kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmesiyle ve sorumlulukların özgün paylaşılmasıyla birbirini tamamlaması açısından değerlendirilmesi gerekir.

²⁴ Brizendine, *a.g.e.*, s. 140.

²⁵ Brizendine, *a.g.e.*, s. 140.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHTE KADIN

Toplumun temel taşlarından biri olan kadın, tarihin her döneminde, karşımıza evlat, kardeş, eş, anne gibi çeşitli rollerde çıkmaktadır. Gelenekler, din, dil, kültür vb. değerler, toplumu toplum yapıp varlığını sürdürmesini sağlayan unsurlardır. Bu değerlerin canlı ve sürekli olması sağlandığı sürece kadın ve erkeğin değişen ya da değişmeyen rolleri de canlı ve dinamik olarak sürecektir.²⁶ Bu bağlamda çeşitli çağ ve ülkelerde kadının konumu incelenecektir.

1.1. İLK ÇAĞDA KADIN

Yapılan araştırmalarla yontma taş, cilalı taş ve maden devirlerinde iskeletlerden ve bulunan aletlerden faydalanılarak o çağlarda yaşayan insanlar hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bu çağlarda kadınlarla ilgili bilgilere kısıtlı belgeler aracılığıyla ulaşılmıştır.²⁷

M.Ö 45. Yüzyılda ilk ailelerin oluşumuna rastlanmaktadır. Her ailede erkek, kadın ve çocuklar için kurallar vardır. En ilkel toplumlarda bile insanların içinde yaşadıkları ev ve kadın hayatın vazgeçilmezleri olmuşlardır.²⁸

M.Ö, 3500 yıllarında yapılan arkeolojik kazılarda bulunan iğne, çengel, geyik boynuzundan yapılmış süs eşyaları o çağlardaki kadınlar hakkında müspet ipuçları verebilmektedir. Kadın yemek pişirerek ailede önemli bir yer edinmiş, erkeğin ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamıştır. Kadınların rağbet ettiği değerli taşlar ticaret malı olarak kullanılmıştır.²⁹

Milattan önce 3000 yıllarında kadın tanrıçaların iskeletlerine rastlanmıştır. Bu yıllarda Girit'te kadınlar halı dokumacılığıyla karşımıza çıkar. Bazı kabilelerde anaerkil düzen söz konusu iken, Hz. İsa'dan birkaç yüzyıl önce anaerkil düzenden ataerkilliğe geçilmiştir. Anaerkil düzenin hüküm sürdüğü çağlarda Tibet'te poliandri (çok kocalılık) görülmektedir.³⁰

²⁶ Fidan, Hafsa, *Değişen Dünyada Kadın*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2008, s. 11.

²⁷ Özkaya, Günseli, *Tutsaklıktan Özgürlüğe Kadınların Savaşı*, İstanbul, 1970, s. 9.

²⁸ Özkaya, a.g.e., s. 10.

²⁹ Özkaya, a.g.e., s. 10.

³⁰ Özkaya, a.g.e., s. 11.

Hint, Avusturalya, Amerika yerlilerinde çok kocalı kadınların yaşadığı bilinmektedir. Erkeği beğenip eş olarak seçen kadındır. Çok kocalı toplumlardaki uygulamalarda şöyle bir örnek verilir:³¹

Bir kadının 15 kocası vardı. Her gece biriyle beraber olurdu. Çadıra giren kişi kılıcını kapıya bırakırdı. İçerde birinin olduğu böylece anlaşılır, kimse içeri giremezdi. Bu durumdan bıkan kadın 15 erkeğin kullandığı kılıçların aynısını yaptırmış, kendini yorgun hissettiği günler bu kılıçlardan birini çadırın kapısına bırakırdı. Bir gün kocalardan biri durumu fark etti. Kadın yaptığı hileyi anlatmak mecburiyetinde kaldı. Arapların tarihinde yazılı bulunan bir poliandri örneği kocaların ve kadının durumu açısından dikkat çekicidir.³² Geçmiş çağlarda uygulanan poliandri yönteminin kadının ruhsal ve bedensel yapısına olumsuz etkisi olduğu kaynaklarda gözlemlenmiştir.

İlkel kabilelerde de kadın erkek eşitsizliğine rastlanmaktadır. Erkek çocukların bastığı toprağa kız çocuklar basamazdı. Kızlar güneş ışığında fazla tutulmazdı. Bu, kız-erkek ayırımına sebep olan ilk kurallardandır.³³

Bazı ilkel kabilelerde kadınlarla erkekler aynı sofrada yemek yemezler, yedikleri zaman kadının ölümüyle sonuçlanabilirdi. Erkek ve kız kardeşler birbiriyle konuşmazlar, baba ergenliğe giren kızını göremezdi. Bazı kabilelerde kadın ve erkeğin konuşurken kullandığı kelimeler bile farklılık arzetydi.³⁴

Mezopotamya'da anaerkil aile sistemi ön plandaydı ve bölgede kadın hukuki haklarının hemen hepsine sahipti. Daha sonra Hammurabi ataerkil sistemi ve çok kadınla evlenme hakkını yasalaştırmasına rağmen Hititler anaerkil düzene devam etmiştir.³⁵

1.1.1. Çin Toplumunda Kadın

M.Ö. 1000 yıllarında Çin kültürü karşımıza çıkmaktadır. İşlemeli ev eşyaları Çinlilerin Orta Asya kültürünü zanaatlarına yansıttıklarını göstermektedir. Çin inanişına göre Allah sonradan yaratılmıştır. Bu inanişaya göre büyük bir kargaşaya

³¹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 11.

³² Özkaya, *a.g.e.*, s. 12.

³³ Özkaya, *a.g.e.*, s. 12.

³⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 13.

³⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 13.

meydana gelmiş, daha sonra yer, gök ve Allah oluşmuştur. Çin’de ilk yazıyı bulan kişi olan Fu-Hi göğün erkeği yerin ise kadını temsil ettiğini ifade etmiştir.³⁶

Çin medeniyetini oluşturan kişilerden olan Su-ling Hatun’un en önemli özelliği ülkesinde bulunan kadınlara dut yetiştiriciliğini ve ipek böceğinden elde edilen ipekle kumaş dokumayı öğretmiş olmasıdır. Bu önemli işle ilgilenen kadınlar Çin’de tanrı gibi çok önemli ve saygın bir konumda yer almışlardır.³⁷

Çin’de on yedi kralın hüküm sürdüğü bilinmektedir. Bu krallardan beşinci ve altıncısı ile ilgili hikâyede; bir okçunun beşinci kralı devirerek yerine kendisinin geçtiği anlatılmaktadır. Ancak beşinci kral’ın hamile olan eşi saraydan kaçarak gizlice çocuğunu doğurmuş, daha sonra büyüyen çocuk sarayda görevli birinin kızıyla evlenerek babasının mirası olan tahta oturmuştur. Rivayetlere göre On altıncı kral, şarap havuzlarında kadınlarla âlem yaparken ülkesini sefahat ile yönetmeye çalıştığı için halk tarafından tahttan indirilmiştir. Bu örneklemeler bize Çin toplumundaki kadın yaşantısı noktasında bilgi vermektedir.³⁸

Çin’deki efsanelere göre, ilk çağlarda doğacak çocuğun cinsiyetini öğrenmek için kadınların karınlarının yarıldığı belirtilmektedir.³⁹

Kadınların konumunun vurgulandığı kurallardan biri de kralların kesinlikle uymak mecburiyetinde oldukları ‘baş kadın’ ile birlikte olma zamanlarıydı. Baş kadın kraliçe idi. Birleşme zamanı her ayın on dördüydü. Ayın tam hali yani dolunay kraliçeyi sembolize ediyordu. Diğer kadınlarla birleşme sırayla gerçekleşiyordu. İlk ve baş kadın olan kraliçenin ilk oğlu tahtın veliahtı olarak görülüyordu.⁴⁰ Ancak Çin toplumunda kadınların adı bile yoktu. İnsan olarak sayılmazlardı. Bir, iki, üç gibi sayılarla adlandırılırlar; özellikle kız çocuklarına domuz şeklinde hitap edilirdi⁴¹.

Çin’deki sosyal sınıflara baktığımızda üst tabaka olan şee’ler ile alt tabaka olan Nong’lar olmak üzere iki sınıf karşımıza çıkar. Köylü ve alt tabaka olan Nong’larda

³⁶ Özkaya, *a.g.e.*, s. 21.

³⁷ Özkaya, *a.g.e.*, s. 22.

³⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 21.

³⁹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 22.

⁴⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 23.

⁴¹ Bekir, Topaloğlu, *İslam’da Kadın*, Ensar Neşriyat, 19. Baskı, İstanbul, 2004, s. 26.

kişi ve aile bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Aile bir iş topluluğu olarak tanımlanarak hukuki bir özelliği ile bilinmektedir.⁴²

Şee'ler ise aile büyüklerine karşı sorumlulukları bulunan bir sınıf olarak görülmekte olup, Bununla birlikte Şee'lerde yer alan kişilerin kendi özel hayatları, kişisel özgürlük ve tercihleri de ön planda yer almaktadır. Nong'lar arasında her yıl on beş yaşına girenler arasında düzenlenen eğlencede gençler eşini bulup ilişkiye girmektedirler. Otuz yaşına gelen her kişi kesinlikle eşini bulmak zorundaydı. Ancak ne yaşamlarında ne de evliliklerinde dini bir ritüelleri yoktu.⁴³

Buna karşın Şee'lerde evlilikler dini tören ile yapılıyor, Bu tören sonunda evlenen kız babasının kabilesinden çıkıp kocasının kabilesine kayıtlanmış sayılırdı.⁴⁴

Çin'in eski devirlerine baktığımızda Arapların cahiliye dönemine benzer şekilde kız çocuklarının diri diri gömülmesi ve satılması karşımıza çıkar.⁴⁵

Çin'de on kadından birinin ruhunun olmadığına inanılırdı. Faziletin kadını terk ettiği, onda iyilik ve güzellikten bir eser olmadığı, fitne ve fesadın kadını esir aldığı düşünülürdü.⁴⁶

Aile düzeninde ev işlerinden ikinci ve sonraki kadınların çocukları sorumlu tutulmaktaydı. Çocuklar anne ve babalarının yıkanma suyunu hazırlamak, hal hatır sormak, yemeğe büyüklerden sonra başlamak zorundalardı. Saygı kuralları çok etkin durumdaydı. Ayrıca kocaya itaat etmek kadının en önemli görevidi. Kadın çocuk sahibi olamazsa evde hukuken yer edinmiyor; bu nedenle erkek soyunu devam ettirmek için birden fazla kadınla evlenebiliyordu.⁴⁷

1.1.2. Hint Toplumunda Kadın

Hint toplumu incelendiğinde ailede ataerkil özellikler göze çarpar. Evlilik kızın satılması veya kadının satın alınması şeklinde gerçekleşir. Kural olarak kız babasına

⁴² Özkaya, *a.g.e.*, s. 24.

⁴³ Özkaya, *a.g.e.*, s. 25.

⁴⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 26.

⁴⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁶ Sıbai, *el-Mer'etü beyne'l-fikhi ve'l-kânûn*, 2. Baskı, el-Mektebetü'l-arabiyye, Halep, ts., s. 19.

⁴⁷ Özkaya, *a.g.e.*, s. 28.

'kusata' denilen bir bedel verilmektedir. Kız ise baba evinde bıraktığı miras karşılığında 'ivvaru' denilen bir çeyiz parası alabilmektedir.⁴⁸

Hint'te kocası ölen kadının yaşama hakkı olmayıp, Kocasının ölümüyle o da öldürülmekteydi. Evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra kocasının, kocası öldükten sonra veya boşandıktan sonra çocuğunun malı olurdu.⁴⁹

Hint kanunlarına göre 8 tür nikâh bulunmaktadır. Bunlardan 4'ü geçerlidir.

1-Kocayı babanın seçtiği Brahmanlar nikâhı

2-Din adamlarının kıydığı ve kocanın da onlar tarafından seçildiği nikâh

3-Damadın kız babasına iki öküz veya inek vermesiyle gerçekleşen evliyalardan nikâhı

4-Dini tören yapılmadan sadece babanın isteği doğrultusunda yapılan nikâh

Bu nikâh türlerine bakıldığında kıza düşüncesi sorulmadan babanın tercihlerinin öne çıkması ile Hint toplumunda kadının yerinin olumsuzluğu ve statünün düşüklüğü ortaya çıkmaktadır. Birçok evlilik kast sistemine göre farklı özellikleriyle dikkat çeker.⁵⁰

Hinduizm'in özellikle Rig Vedalar döneminde 'kurtuluşun erkeğe tabi olmakta' olduğu düşüncesi hâkimdir. Kadının herhangi bir değeri yoktur. Kadın kısır olursa ya da hep kız doğurursa kocası onu bırakma hakkı vardır. Kadın evlenmeden önce babasına, evlenince kocasına, kocasından sonra oğluna itaat etmek mecburiyetindedir.⁵¹

Budizm'in kurucusu Buda, ilk dönemlerde kadınları dinine kabul etmemiştir. Uzunca bir dönem Budizm'e kabul edilmeyen kadınlar, Buda'nın amcasının kızı Ananda sayesinde dine girebilmişlerdir. Ancak Buda buna pişman olduğunu özellikle ifade etmiştir.⁵²

⁴⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 34.

⁴⁹ Sıbai, *a.g.e.*, s. 18.

⁵⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 35.

⁵¹ Harman, Ömer Faruk, "Kadın", TDV, c. 24, İstanbul, 2001, s. 86-94.

⁵² Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 24.

1.1.3. Eski Türklerde Kadın

Türk toplumunda kadının değeri iş gücüyle doğru orantılıdır. Hayvanların otlatılması erkeğin, bakımı ise kadının görevidir. Ancak rakiplere galip gelebilmek için savaşçı erkek ön plandadır.⁵³

Türk toplumunda ataerkillik hâkim olmakla birlikte kadının konumu ve hakları daha üstündür. Çoklu kadınla evlilik azdır. Kadın kendi eşini seçme özgürlüğüne sahiptir. Hakan'ın karısı olan Bilge Hatun onunla birlikte devleti yönetmektedir. Kadın mülk edinme hakkına, dini törenlere katılıp yönetme haklarına sahiptir.⁵⁴

1.1.3.1.Hunlarda Kadın

Hunlarda Ulu Hakan kadınsız hiçbir iş yapmamıştır. Hatta fermanlarda 'hatun buyuruyor ki' cümlesi yoksa ferman geçersiz sayılmaktaydı. Yabancı devletlerden gelen elçileri hakan ve hatun birlikte karşılamak mecburiyetindediler. Ana hakkı hakların en büyüğüdü. Ana hakkı ile tanrı hakkı eşdeğer sayılırdı.⁵⁵

1.1.3.2. İskitlerde Kadın

M.Ö. 8. Yüzyılda Saka adı da verilen İskitler bir Türk kavmi olarak ortaya çıkmışlardır. Göçebe olarak hayatlarını sürdüren İskitlerde kadın ve çocuklar üstü kilimlerle örtülü öküz arabalarının içinde yaşamışlardır. Ancak kadınların ön planda olduğu İskit kraliçeleri tarihe adlarını yazdırmayı başarmışlardır. İskit kadınlarının savaşçı Amazonlar olduğu, ok, yay, kargı ve balta gibi savaş aletlerini rahatlıkla kullandıkları bilinen bir durumdur. Amazonlar erkeklere köle gibi davranmışlardır. Biraz büyüyen erkek çocuklar başkaldırmamaları ve köleleşmeleri için sakat bırakılmışlardır.⁵⁶

⁵³ Özkaya, *a.g.e.*, s. 37.

⁵⁴ Harman, *a.g.e.*, s. 86-94.

⁵⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 38.

⁵⁶ [http://onturkwordpress.com/amazonsavaşçıları-turk-muydu/Amazon Savaşçıları](http://onturkwordpress.com/amazonsavaşçıları-turk-muydu/Amazon%20Savaşçıları) (erişim tarihi:28.10.2018).

Ünlü tarihçi Herodot'a göre Amazonlar Yunanlarla savaşmış, savaşın sonucunda mağlup olmuşlar, gemilerle götürülürken gemiyi ele geçirerek Kırım'a çıkmışlardır. Kırım İskit bölgesidir ve Amazonlar İskit erkekleri ile evlenmişlerdir.⁵⁷

1.1.4. Mezopotamya 'da Kadın

1.2.4.1. Sümer'de Kadın

Sümer toplumunda halk, tutsak olanlar ve tutsak olmayanlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sosyal yapı bu iki kısım olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan arkeolojik kazılarda bulunan sedef gerdanlıklar, altın ve gümüş kemerler, altın küpe ve broşlar, çok değerli vazolar gösterişli bir yaşamın var olduğunu göstermektedir. Kraliçelerin oldukça gösterişli bir hayat sürdürdüklerine dair bulgulara rastlanmıştır.⁵⁸

M.Ö. 3500 yıllarında tespit edilen ev stillerinin benzerliği dikkat çekmektedir. Kadınların ev yaşantısı bu stillerden açıkça anlaşılabilir. Yapılan eserlerde tanrıların kadın olarak tasavvur edilmesi kadının değerli olduğu fikrini vermektedir.⁵⁹ Zengin kadınların saçlarına taktıkları altın ve çok süslü tokalar, kraliçe mezarlarına konan süslü eşyalar onların gösterişli hayatlarının göstergesi olmaktadır.⁶⁰

Sümerli kadınların diğer yarısı zenginlik içinde yaşayanların aksine ailelerini geçindirmek için dokuma tezgâhlarının başında çalışmışlardır.⁶¹ Sümerlerde tek evlilik esastır. Nikâh dini kurallardan ziyade kanunlarla gerçekleştirilir. Nikâh anne ve babasının onayı alınarak şahitler huzurunda yapılan bir sözleşmedir. Bu sözleşmede erkeğin kadına ödeyeceği bir paradan bahsedilir. Boşanma hakkı erkeğe aittir. Kadın da herhangi bir sorunda mahkemeye başvurabilir. Ancak kadının ihaneti cezasız kalmamıştır.⁶²

⁵⁷ http://onturkwordpress.com/amazonsavaşçıları-turk-muydu/Amazon_Savaşçıları (erişim tarihi:28.10.2018).

⁵⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 44.

⁵⁹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 44.

⁶⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 45.

⁶¹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 46.

⁶² Özkaya, *a.g.e.*, s. 48-49.

Erkeğin çocuğu olmayan kadının üzerine ikinci bir eş alma hakkı vardır. Kadın ve erkek eşit olarak özel mülk edinme hakkına sahiptirler. Borçlardan hem kadın, hem de erkek sorumludur. Kadın sosyal yaşamda erkek gibi bir işte çalışabilmektedir. Ancak özgür ve tutsak kadınların ücretleri ve statüleri farklıdır. Kadının baba evinden getirdiği çeyiz ve evlenirken verilen hediyeler kadının hakkıdır. Şahitlikte kadın ve erkek arasında fark yoktur.⁶³

1.2.4.2. Babil’de Kadın

M.Ö.2100 yıllarında Babillerin başında bulunan Hammurabi kanunlarını düzenlemiştir. Hammurabi kanunları Sümer kanunlarını da içeren ancak çok daha katı maddelerden oluşmaktadır. 3000 maddeden oluşan Hammurabi Kanunları mülkiyet, medeni kanun ve ceza kanunları olmak üzere bütün alanları ihtiva etmektedir. Halk arasında bu kanunların Güneş Tanrısı tarafından Hammurabi’ye bildirildiği rivayet edilir.⁶⁴

Hammurabi yeni ülkeler fethedince kendi kanunlarını da kabul ettirmiştir. Hammurabi yasalarında halk 3 sınıftan müteşekkildir: Asilzadeler, serbest vatandaşlar, tutsaklar. Asilzadeler ayrıcalıklı bir sınıftır. Serbest vatandaşlar orta sınıf olup çalışmaları karşılığında para kazanabilir. Tutsaklar sınıfı en kalabalık sınıftır. Tutsaklar sınıfından biri ancak özgür bir kadınla evlendiğinde özgür olabilirdi.⁶⁵

Babil toplumunda evlenme ve boşanmada kadın ve erkek eşit haklara sahiptirler. Boşanan kadına çeyizi geri verilirdi. Asil kadınlar ticaret yapabilirlerdi. Hammurabi kanunlarında hamile kadına kötü muamelenin cezası ağırdı. Kız kaçırma da şiddetli cezası olan bir suçtu. Babil kanunları aileyi koruyan ve hiçbir olayı akışına bırakmayan maddeleriyle dikkat çekici ve önemli bir konuma sahiptir.⁶⁶

Kadın lehine olan bütün bu kanunlara karşın erkekler için tek eşle evlilik esas olmakla birlikte odalık bulundurulmasına ve bazı hallerde çok eşlilik yapılmasına izin

⁶³ Özkaya, *a.g.e.*, s. 48-50.

⁶⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 50.

⁶⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 50.

⁶⁶ Özkaya, *a.g.e.*, s. 51.

verilmiştir. Ayrıca kadınların lehine olan bazı kanunların uygulanıp uygulanmadığı tam olarak bilinmemektedir.⁶⁷

1.2.4.3. Asur'da Kadın

Günümüzde ulaşılmış olan Asur levhalarının en büyüğü altmış maddeden müteşekkil ve kadın haklarından bahsedilmektedir.⁶⁸

Bazı maddeler;

-İbadet mahallinden bir şey çalan kadının saçları kesilirdi.

-Kocasına küfreden kadın, kocasından ve çocuklarından uzaklaştırılırdı.

-Vefat etmiş veya hasta bir adamın eşi adamın evinden bir eşya çalıp satarsa ceza olarak öldürülürdü.

-Hür bir kadın, erkek veya kadın tutsaklardan herhangi bir şey satın almışsa alan kadının kulakları; diğerlerinin hem kulakları hem de burunları kesilirdi.

-Kadın erkeğin elini tutarsa çok ağır para cezası ve yirmi değnek sopa ile cezalandırılırdı.

-Erkek evli bir kadına el tacizinde bulunursa parmağı, kadın erkeği öperse alt dudağı kesilirdi.

-Evli bir kadına tecavüz ölümle cezalandırılırdı.

-Zina eden erkek ve kadının ikisi de öldürülürdü.

-Bir kadına zina iftirası atan kişiye elli değnek sopa cezası verilir, ayrıca kralın angarya işlerinde çalışır ve hadım ile cezalandırılırdı.

-Çocuk düşüren kadının cezası elli değnek sopa, çalışma ve para cezası idi.

Asurlu toplumlarda kadına ve erkeğe göre farklı kısas cezalarının verildiği gözlemlenmektedir.⁶⁹

-Ayrıca evli bir kadın evini terk ettiğinde kocası onu geri getirtme hakkına sahiptir ancak geri getirme cezası olarak tazminat ödemek zorundadır.

⁶⁷ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 25.

⁶⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 53.

⁶⁹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 53.

-Dul bir kadın yeniden evlendiğinde koca evine götürdüğü çeyizler kocanın hakkıdır.

-Koca eşini boşadığında isterse kadına bir şey vermez. Bu tamamen kocanın tasarrufunda bir durumdur.⁷⁰

-Koca evden gidip beş yıl boyunca dönmezse kadın başka biriyle evlenebilir, ancak beş yıldan önce evlenirse geri dönen ilk koca, kadını ve varsa çocuğunu geri alabilir.

-Evden dışarı çıkan hür kadınlar, genç kızlar ve kocalarıyla birlikte dışarı çıkan tutsak kadınlar başlarını örtmek zorundalardı. Ancak dul kadınların, kendilerini mabede kapatanların ve hizmetçilerin başlarını örtme zorunlulukları yoktu. Bunların aksine örtünme zorunluluğu olmayanlar örtündüğü takdirde ceza alırlardı.⁷¹

-Kocasını ölen kadın, kocasından kalan bir vasiyet yoksa oğullarından istediğinin evinde kalabilirdi. Kadının çocukları yoksa diğer eşin çocuklarının bu kadına bakma zorunlulukları vardı.

-Borçlunun kızı borç karşılığında birinin evinde tutulduğu zaman, alacaklı kişi ancak babasının izniyle kızı evlendirebilirdi. Kızın babası ölürse kızın kardeşleri bir ay içinde kızı geri alamazlarsa alacaklı kızı istediği biriyle evlendirme yetkisine sahip olurdu.⁷²

-Kadın çocuğunun bilerek düşmesine neden olursa kazık cezasını alır ve ölen kadının cenazesi gömülmeyle öylece terkedilirdi.

-Kızına tecavüz edilen baba isterse kızını tecavüzcüsü ile evlendirebilir, isterse evlendirmeyebilirdi.

-Kadın evlenmeden önce babasına, evlendikten sonra ise kocasına itaat etmek zorundaydı. Bu toplumlarda kadın erkek eşitliğinden söz etmek mümkün değildi.⁷³

⁷⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 54.

⁷¹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 54.

⁷² Özkaya, *a.g.e.*, s. 56.

⁷³ Özkaya, *a.g.e.*, s. 57.

1.1.5. Anadolu’da Kadın

1.2.5.1.Hitit’lerde Kadın

M.Ö. 1750 yıllarında varlıklarını gösteren bu toplumlarda kadının oldukça önemli bir konumu vardı. Kraliçe hemen hemen kral ile eşit konumda ve eşit haklara sahiptir. Hürriyetine sahip olan tek kadın kraliçedir.

Mezopotamya’daki kralın eşi olan kraliçe çocukların annesi olmaktan ziyade, ülkesine hükmeden, dış ülkelerle anlaşmalarda söz hakkı olan, kraldan bağımsız özgür bir kadındır.⁷⁴

Sarayda kralın annesi en büyük kadın konumundadır. Ancak ve ancak anne kraliçe öldüğü takdirde eş kraliçe onun yerini alabilmektedir. Hitit kadını ülkeler arası siyasi bağların güçlenmesinde rol oynamıştır. Krallar bu nedenle kız kardeşlerini komşu ülke yöneticileri ile evlendirmişlerdir.⁷⁵

Hititlerde nikâh sırasında başlık parası alınmıştır. Bu da kızın satışı anlamına gelir. Başlık parası almada anne ve baba aynı hakka sahiptir. Nişan kız tarafından bozulduğu takdirde erkek tarafına iki kat fazla tazminat ödemek zorundadır. Ancak nişanı erkek bozarsa tazminat ödemek zorunda değildir.⁷⁶

Ailede çocukların velayeti babaya aittir ve tazminat karşılığında dilediği kişiye verme hakkına sahiptir.

Hür bir kadının çocuğunu bilerek düşürmesine neden olan kişi para cezası alırdı. Aynı durum tutsak bir kadının başına gelirse para cezası diğerinin yarısı kadar olurdu.⁷⁷

Hür bir adamla evlenen tutsak bir kadın boşanma durumunda erkek çocuklar erkeğe, kız çocuklar ise kadına verilir.

Hür bir kadın tutsak bir erkek ile evlendiği takdirde hürriyetini tamamen kaybederdi. Aynı şekilde çocukları da tutsak olarak doğardı.

⁷⁴ Kılıç, Yusuf,-Duymuş, H. Hande, *Hititlerde Kadın ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi, Dergiler Veri Tabanı, PDF dergiler, ANKARA, edu.tr (tarih 26/10/2018)

⁷⁵Kılıç, Yusuf,-Duymuş, H. Hande, *Hititlerde Kadın ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi, Dergiler Veri Tabanı, PDF dergiler, ANKARA, edu.tr (tarih 26/10/2018)

⁷⁶ Özkaya, *a.g.e.*, s. 64.

⁷⁷ Özkaya, *a.g.e.*, s. 62.

Hitit kanunlarında kadın ve erkek eşit olmadıkları gibi tutsak ve hür olanlar arasında da eşitlik yoktu.⁷⁸

1.2.5.2. Hurrilerde Kadın

M.Ö yaşamış olan Hurriler hakkında en detaylı bilgiler Nuzi belgelerinde yer almaktadır. Bu toplumda ataerkillik hâkim olmakla birlikte aile içinde büyük kardeşin çok etkin bir konumu söz konusudur. Bütün erkek kardeşler hep bir arada oturur, büyük kardeş onlara başkanlık ederdi.⁷⁹

‘Levirat’ yöntemi uygulanmaktaydı. Levirat: Kocasını ölen kadının kocasının kardeşi ile veya yakın bir akrabasıyla evlendirilmesi demektir. Bizdeki ‘berdel’ yöntemine benzer şekilde, Levirat geleneğinin Hurriler aracılığıyla İbrani toplumlarına geçtiği söylenmektedir. Görüldüğü üzere Hurrilerde kadın erkek eşitliğinin olmadığı açıktır.⁸⁰

1.1.6. Ege Bölgesinde Kadın

1.2.6.1. Girit’te Kadın

Bölgede yapılan kazılarda bulunan eşyalar çanak, çömlek, vazolar, heykeller, levhalar, kılıçlar, mozaikler, hançerler genel yaşantıları hakkında önemli bilgiler vermiştir.⁸¹ Anelik kutsallaştırılmış ve bu yönde oldukça fazla eser üretilmiştir.⁸²

Ege tanrıçaları daha çok süt veren ve cinsel yönleri ön plana çıkarılan tanrıçalar olarak sembolize edilmiştir. Minos rahibeleri dini bir ritüel olarak göğüsleri açıkta dolaşmışlardır. Tanrıça kabul edilen kadın sembolü çoğunlukla çıplak ve kucağında bir çocukla tasvir edilmiştir. Tanrıçaların kadın olması gerçek hayatta kadınlara birtakım ayrıcalıklar da sağlamıştır. Kadınlar tek başlarına gezebilmekte, tiyatroya eğlenceye gidebilmektedirler. Dini ayinlerde kadınlarla erkekler aynı konumdadırlar. Ancak bu haklara rağmen erkek ve sert mizaçlı olan Zeus Tanrısının gücü herşeyin

⁷⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 63.

⁷⁹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 67.

⁸⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 68.

⁸¹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 96.

⁸² Özkaya, *a.g.e.*, s. 97.

üstündedir. Bu nedenle Girit'te her ne kadar kadınlar tanrıça olarak kabul edilse de dini anlamda Zeus'un diğer tanrı ve tanrıçalara üstünlüğü bir erkek eşitsizliğini açıkça ortaya koymaktadır.⁸³

1.2.6.2. Atina'da Kadın

Eski Yunanlılarda kadın erkek eşitsizliği kişi daha doğmadan ana rahminde başlamaktaydı. Rahmin sağından gelenin erkek, solundan gelenin kız olduğuna inanılır. Rahimde iyi ısınan erkek çocuk, ısınmadan gelen kız çocuktur.⁸⁴

Yunan kültüründe en önemli filozof Aristoteles insanı oluşturan üremeye neden olanın varlığını kadın olduğunu, ancak bundan daha önemlisi hareket ettirici kuvvetin yani zekânın erkek olduğunu belirtmektedir.⁸⁵

Eski Yunan toplumunda istenmeyen çocuklar özellikle kız çocukları kimsenin olmadığı yerlere bırakılırlardı. Bunun başlıca sebebi işgücü ve çeyiz parası idi. Asil ve zengin aile kızları ve kadınları ancak kocaları ve köleleri eşliğinde evin dışına, çarşıya, pazara çıkabilmekte ve ufak tefek işlerde çalışabiliyorlardı.⁸⁶

Aristoteles'e göre evlenme yaşı kızlarda 18 iken erkeklerde 37 yaş ideal olmaktadır. Evliliklerde paragraf denilen çeyizi damada verme sorumluluğu kızın babasına, kızın babası yoksa erkek akrabalarına düşmekteydi. Boşanma durumunda erkek tarafı çeyizi geri iade etmek zorundaydı. Çocukların üzerinde sadece baba hak sahibidir. İster çocuğu satabilir isterse yaşamasına izin verirdi.⁸⁷

1.2.6.3. Ispartada Kadın

Burada diğer toplumlardan farklı olarak savaştan bir yapı söz konusudur. Erkeklerin sürekli savaşmak zorunda kalması kadını evin dışına taşımıştır. Bu toplumda kadın daha önemli bir konumda ve daha çok söz hakkına sahiptir. Erkek

⁸³ Özkaya, *a.g.e.*, s. 97-98.

⁸⁴ Demiralp, Didem, “*Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri*”, (Erişim Tarihi: 06/11/2018), www.acedemia.edu

⁸⁵ Demiralp, Didem, “*Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri*”, (Erişim Tarihi: 06/11/2018), www.acedemia.edu

⁸⁶ Demiralp, Didem, “*Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri*”, (Erişim Tarihi: 06/11/2018), www.acedemia.edu

⁸⁷ Demiralp, Didem, “*Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri*”, (Erişim Tarihi: 06/11/2018), www.acedemia.edu

çocukların savaşı olabilmesi için yedi yaşından itibaren eğitim verilirken, kız çocukları da evlere kapatılmamış, güneşe çıkarılıp beden geliştirici hareketler yapmaları sağlanmıştır. Böylece daha sağlıklı ve gürbüz erkek çocuklar doğurması hedeflenmiştir.⁸⁸ Görüldüğü gibi kadının en doğal hakkı olan güneşe çıkarılması bile gürbüz erkek doğurabilmesi nedeniyledir.

1.1.7. Mısırdaki Kadın

Eski Mısır 'da kanun karşısında kadın erkek eşitliği mevcuttu. Aile yapısında tek eşlilik söz konusudur. Ancak kralın kanuni olarak birçok eşi vardı. Toplum da din adamlarının otoritesinin artması ile birlikte eşitlik yerini eşitsizliğe bırakmıştır.⁸⁹

İlkçağ toplumlarında isimlerinin önüne baba adı gelirken eski Mısır'da anne isimleri ön ad olarak kullanılırdı.⁹⁰

Yeni Mısır'da gençlere nasihat verenlerden birinin nasihatinde; onu karnında zorluklarla taşıyan, tüm ihtiyaçlarını karşılayıp sevgiyle büyüten, sütünü emzirip gençliğinde de yalnız bırakmayan, evlenmesine yardımcı olan ve terbiyesini veren annesine saygılı olması ve ona itaat etmesini tavsiye eden sözler dikkat çekmektedir.⁹¹

Mısır toplumunda aile, toplumun temel taşı niteliğindedir. Bu nedenle ilk zamanlarda kadın ve erkeğin görevleri sözlü olarak belirlenmiş, ancak sonraları yazılı olarak düzenlenmiştir. Bu kurallara göre kadın aileyi devam ettiren olmazsa olmaz bir parçadır. O dönemlerde ölümlerin erken olması sebebiyle evlilikler küçük yaşta olmaktadır.⁹² Mısırdaki kadına dair bazı hukuk kuralları şunlardır;

-Mısırdaki yaşayan kadınların evlilik ve miras hakları oldukça yetkin ve geniştir.

-Erkekler istediği zaman karısını boşama hakkına sahipler, ancak bunun karşılığında ödemeleri gereken tazminat oldukça ağır olduğu için boşanmaya yanaşmazlardı.

⁸⁸ Demiralp, Didem, "Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri", (Erişim Tarihi: 06/11/2018), www.academia.edu

⁸⁹ Babila, Muhsin Haji Azeed, "Eski Mısır'daki Kadın", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 13, Sayı 1, 2016, s.132.

⁹⁰ Babila, a.g.e., s. 132.

⁹¹ Babila, a.g.e., s. 132.

⁹² Babila, a.g.e., s. 132.

-Zina eden kadının bütün hakları elinden alınarak burnu kesilirdi. Burnunun kesilme nedeni aynı zamanda zinadan doğacak çocuğun kime ait olacağı bilinmemesiydi.

-Kadın kocasının malının üçte birine miras olarak alabilirdi. Kalan üçte ikisi çocuklara aitti.

-Ev işlerini yapmak, çocuk doğurmak ve büyütmek, tarım işlerinde çalışmak ve sulanmayan arazileri başlarının üzerinde su taşıyarak sulamak Mısır'lı kadınların görevleri arasındaydı.⁹³

-Bütün bu işler mısırlı alt ve orta tabaka kadınların erken yaşta hastalanıp ölmesine neden olmaktadır işlerini kölelere yaptıran üst tabaka kadınları daha rahat bir hayat sürerlerdi.

-Üst tabaka Mısır kadınları yönetimde de söz sahibi olup; tahta çıkma hakları da bulunmaktaydı.

-Erkekler isterlerse kendi kız kardeşleri ile evlenme hakkına sahipti.

-Aileyi kutsal sayan, kuralları ile aileyi koruyan evlilik konusunda kadına haklar tanıyan ve bu hakları yazıya döken medeniyetlerden ilki mısırlılardır. Bununla birlikte Mısır'da da kadının ikincil konumda tutulduğu, ezildiği hatta ölümle sonuçlanacak kadar ağır şekilde çalıştırıldığı da kaynaklarda yer almıştır.

1.1.8. Suriye ve Filistin'de Kadın

1.2.8.1. Fenike'de Kadın

Yapılan kazılarda ele geçirilen takılar, mücevherler, süs eşyaları toplumda kadının sosyal yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Sanat ve kültür kadınlar aracılığı ile yayılırdı.⁹⁴ Toplum hürler ve tutsaklar olmak üzere iki temel kısımdan müteşekkildir. Çocuklarını bile kurban etmekten çekinmeyen⁹⁵ bu toplumda kadın erkek eşitliği söz konusu değildir.

⁹³ Babila, *a.g.e.*, s. 132.

⁹⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 80.

⁹⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 81.

1.2.8.2. İbranilerde Kadın

İlk Çağlarda ve sonrasında İbranilerde kadın oldukça düşük bir konumdaydı. Kız çocukları eğitimden yoksun bırakılmaktaydı. Ailede kadın özellikle oğullarını eğitmekten sorumluydu. İbrani kadını kocası eve geldiğinde ona hizmet etmek mecburiyetindeydi. Ancak kocası öldüğünde miras hakkı yoktur. Boşanma olduğu takdirde ketuba adı verilen evlilik kontratında belirtilen parayı alabilirdi. Kocası evden gidip geri dönmeyen ve öldüğü ispatlanamayan kadın evli kabul edilirdi.⁹⁶

1.1.9. İran'da Kadın

Kadınlar İran'da kocalarına itaat etmek mecburiyetindeydiler. Erkeklerin çoklu evlilik ve cariye edinme hakları vardır. Bu toplumda akrabalar arası hatta kardeşler arası evlilik yasak değildir. Anne ve kız kardeş saygıya layık değildi. Evliliklere baba, aile büyükleri veya büyük erkek kardeş karar vermektedir. Annelerin çocuklarına belirli bir yaşa kadar 'hazame' denilen eğitimi vermesi gerekirdi.⁹⁷

Mazdekler döneminde nikâhsız evlilikler yapıldığı tespit edilmektedir. Yapılan nikâhlı evliliklerde beş çeşit nikâh mevcuttu. Kadın evlendiğinde baba evindeki miras haklarını kaybederdi. Şayet evlenmez ise ailede erkek kardeşi ile eşit miras haklarına sahip olurdu. Kadının farklı toplumsal sınıflarda yer aldığı İran'da erkekten daha alt seviyede bir konumu söz konusudur.⁹⁸

1.1.10. Roma'da Kadın

Romalı toplumlardan baba ailede tek söz sahibidir. Yeni doğan çocuğun aileye alınıp alınmama kararı babaya aittir. Kızını satabilir, oğlunu köle olarak verebilir. Ortak malları istediği gibi kullanabilmektedir. Bu toplumda ataerkil bir yapı söz konusudur. Aile kutsal sayılır ve bu yapının tanrıçası Vesta, ailenin ruhunu sembolize eder. Ailece yenen yemekler kutsal kabul edilirdi.⁹⁹

⁹⁶ Besalel, Yusuf, "Yahudilikte Kadın Kavramı", www.salom.tr.(erişim tarihi 31/10/2018)

⁹⁷ Topaloğlu, a.g.e., s. 26.; Özkaya, a.g.e., s. 95.

⁹⁸ Özkaya, a.g.e., s. 94.

⁹⁹ Söylemez, Hüseyin, *Antik Roma'da Yaşam ve Roma Ailesinin Bir Günü*, Bitirme Tezi, Antalya, 2015, www.academia.edu, (tarih 06/11/2018).

Roma toplumunda kadın erkeğe itaat etmek zorundadır. Kuralların dışına çıkmayan ve geleneklere göre yaşayan kadın övülmüş, ancak gelenekleri terk eden kadın değersiz sayılmıştır.¹⁰⁰

İmparatorluk döneminde kadının konumu tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların sonucunda kadınlar bazı haklar elde etmişlerdir.

Ailede tek eşlilik söz konusudur. Kadın evlendiğinde ailesiyle tüm ilişkisini keserek kocasının ailesine dâhil olmaktadır. Bunun sebebi kadının ailesinde sahip olduğu dinle beraber evlendiğinde kadının iki dinli olmaması sebebiyledir. Geçerli olan kurallarına göre kadın ailenin hem başı hem de sonudur. Kadının evli sayılması için erkeğe itaat etmesine gerek yoktur. Kadın kendi malının sahibidir. Malında dilediği tasarruf hakkına sahiptir. Mallarının yönetimini kocasına verdiğinde hesap sorma hakkı vardır. Eski dönemlerden itibaren Roma'da karı-koca arasında bağış yapma yasağı bulunmaktadır. Bu kural sevginin paraya dönüşmesini engellemek içindir.¹⁰¹

Kadının sadakatının önemi ve anneliğe duyulan saygı Romalı toplumlarda onu aile içinde çok yüce bir konuma getirmiştir.

1.1.11. İslam'dan Önce Orta Çağ Türk Devletleri'nde Kadın

1.1.11.1. Göktürklerde Kadın

Göktürklerde kadın, babasına ve kocasına itaat etmek zorundaydı. Aynı çağda, diğer toplumların yapısına göre çok daha iyi bir statüsü vardır. Toplumda iyi bir konumda bulunan kadın kendi statüsüne uygun bir erkekle evlenebilmektedir. Babası kızını kendi dengine vermek zorundadır.¹⁰²

Göktürk toplumunda baba öldüğünde erkek evlat üvey annesiyle evlenmek zorundadır. Geleneklere göre, aynı şekilde ölen kardeş veya amcanın karısıyla evlenmekte erkeğin sorumluluklarındandı.¹⁰³

¹⁰⁰ Erişgin, Özlem Söğütlü, “Roma Toplumunda Kadının Konumu”, İnönü Üniversitesi, openaccess.inönü.edu.tr, (tarih 06/11/2018).

¹⁰¹ Erişgin, Özlem Söğütlü, “Roma Toplumunda Kadının Konumu”, İnönü Üniversitesi, openaccess.inönü.edu.tr, (tarih 06/11/2018).

¹⁰² Özkaya, a.g.e., s. 159.

¹⁰³ Özkaya, a.g.e., s. 159.

Evli bir kadına tecavüz ölümle cezalandırılırdı. Genç bir kıza tecavüz ise evlenme zorunluluğu getirdi. Ailede babanın işlediği suçlar, karısını ve kızını da etkilemekte buna binaen suç karşılığında karşı tarafa ödenecek para, karısının ve kızının mallarından da alınırdı.¹⁰⁴

1.1.11.2. Uygurlarda Kadın

Uygurların sosyal hayatı Kutadgu Bilig adlı eserde geniş olarak yazılmıştır. Bu toplumda sınıfları, halk ve aydınlar oluşturmakta, hukuk açısından bütün halk sınıfları, eşit haklara sahip olmaktadır. Uygur hayatının gerçeklerinde özgürler ve tutsaklar önemli bir yere sahiptir.¹⁰⁵

Uygur toplumunda, ailede en büyük erkek çocuk, ikinci baba sayılır, aynı zamanda ailenin reisini temsil ederdi. Evlenme, alım satım, malların idaresi gibi önemli işlerde baba onayı gereklidir. Toplumda ataerkillik söz konusudur.¹⁰⁶

Ailede tek eşlilik söz konusudur. Bazı durumlarda çok eşliliğe izin verilmiştir. Kadının çocuğunun olmaması, erkeğin ticaret gibi konularla evinden uzun süre uzakta kalması, ikinci evliliğe izin veren nedenlerden bazılarıdır.¹⁰⁷

Bugünkü Uygurlarda miras paylaşımı konuları, Çin Halk Cumhuriyeti yasalarına göredir. Bunun yanı sıra İslami miras paylaşımı da söz konusudur. Erkek ve kız evlatlar, hatta manevi evlat sayılanlar bile mirasçı olmuşlardır. Toplumda erkek çocuklar yarı yarıya, kız çocuklar ise dörtte bir oranında miras alırlardı. Uygur toplumunda evlenmemiş kız çocuklarda miras hakkına sahiplerdi. Evlenmemiş gençlere bir hisse fazla pay alabilmekteydi.¹⁰⁸

Uygur toplumunda ahlaki terbiye oldukça önem taşımaktadır. Annenin başlıca görevi, çocukların terbiyesidir. Ailede anne ve baba, çocukların terbiyesini kutsal bir inanç gereği olarak gerçekleştirmektedir. Topluma dürüst çalışkan, sevecen, alçak gönüllü ve cömert evlatlar yetiştirmek temel hedefleri arasındadır. Özellikle kız

¹⁰⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁰⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁰⁶ Özkaya, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁰⁷ Özkaya, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁰⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 159.

evlatlar gelin olup başka bir eve gidecekleri için öncelikle yemek yapma, ev idaresi ve dikiş dikme öğrenirlerdi. Çocuklar anne babalarının onayı olmadan evlenemezlerdi.¹⁰⁹

1.2. MUHARREF DİNLERDE KADIN

Orta Çağ Avrupa'sında kadının yeri oldukça karışıktır. Hazreti Meryem açısından bakılırsa, kadın, en yüksek makama çıkacak kadar kutsal kabul edilmektedir. Ancak ilk günahı işleyen ve işlenmesine neden olan insanlığı, günah okyanusuna daldıran ve acılar içinde yaşamasına sebep olan Havva açısından değerlendirildiğinde ise kadın kontrol altında tutulması gereken tehlikeli bir varlık sayılır.¹¹⁰

Aslında zina eden bir kadını öldürmek istediklerinde, Hazreti İsa'nın verdiği cevap kadının konumu ve önemi açısından önem kazanmaktadır. Hristiyanların kutsal kitabında 'Durmadan aynı soruyu sormaları üzerine doğruldu ve içinizde kim günahsızsa, ilk taşı o atsin'¹¹¹ rivayetinin olması Hristiyanlıkta kadının korunması, affedilmesi ve hoş görülmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Hristiyanlığa inananlar için İncil'in diğer söylemleri başka nasihatler ve emirler de ifade etmektedir. Onlardan bazıları şu şekildedir: 'Ey kadınlar! Rabb'e bağımlı olduğunuz gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih beden kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkekte kadının başıdır.'¹¹² 'Kadınlar, toplantılarda, sessiz kalsın.'¹¹³ 'Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum, sakın olsun.'¹¹⁴

Görüldüğü üzere İncil'in bu söylemleri, Orta çağ Avrupa'sında kadınlar üzerinde baskıcı ve taassubkâr etkisini en acımasız şekilde olduğunu göstermektedir.¹¹⁵

Orta çağdaki bu durum bazı din bilimciler, hukukçular ve filozofların yanlış yorumlaması sebebiyleydi. Zengin ve soylu olmayan kadınların boşanması mümkün değildi. Erkeklerin ise boşanmak için bir nedene, bir izne ihtiyaçları yoktu. Bu tür hukuki kararlar zamanın hukukçuları tarafından belirlenirdi.

¹⁰⁹ Ulusoy, Demet,-Celil, Abdülreşit, "Uygurlar da Aile" dergipark.gov.tr (erişim tarihi 10/11/2018).

¹¹⁰ Çetin, Altan, *Orta Çağ'da Kadın*, Lotus Yayınevi, Ankara 2011, s. 242.

¹¹¹ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Yuhanna 8.1-11, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2016, s. 1136.

¹¹² Kutsal Kitap, Efesliler, 5/22, 23, s.1258.

¹¹³ Kutsal Kitap, Korintliler, 14/34.

¹¹⁴ Kutsal Kitap, Timiteos, 2/12.

¹¹⁵ Çetin, a.g.e., s. 243.

Orta Çağ kadını okuma yazma bilmezdi. Onun sorumluluğu kendisine emredilenleri kayıtsız şartsız kabul ederek, bu sorumluluğu ifa etmekte.

Kadının koruması gereken en önemli konu bakireliğidir. Kendince bekaretini koruyabilmek için manastıra kapanmak ve ömür boyu evlenmemek gibi bir yöntem bulmuştur. Orta Çağ'da, kendini manastıra kapatan kadınların sayısı oldukça fazladır. Ayrıca kadın, her hareketine dikkat etmek zorundadır. Bundan dolayı sokağa çıktığında gösterişli kıyafetler giymemeli, yüksek sesle konuşmamalı, gülmemeli, dans etmemeli, etkinliklerde bulunmamalıdır.¹¹⁶

Korunması için her türlü baskı ve kısıtlama yapılmıştır. Kadın köle olmadığı halde en az bir köle kadar ağır yüklerin, görev ve sorumluluklara muhatap olmuştur.

Evlenmemiş bekâr kadınların bir işyeri açtıklarında vergi vermek zorundalardı. Bekâr kadın olmak, toplumun en alt tabakasında olmak demektir.

Orta Çağ'da, ticaretle uğraşan kadınlar kendi lehlerine olmak üzere loncalar kurmuşlar, ancak yoğun erkek baskısı sebebiyle bu loncalar kapatılmıştır.¹¹⁷

1.2.1. Yahudilikte Kadının Konumu

Bu bölümde kadın erkek eşitliği ya da eşitsizliğini irdilemeden, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam ve Orta Çağ'da kadının yeri ve konumunu inceleyerek bilgi vereceğiz.

Yahudilikte kadının kesin konumu hakkında oldukça az sayıda eser vardır. Menachem B. Brayer, *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A Psychosocial Perspective* adlı eserinde bunu doğrulamıştır. Eserde, kadının bir köle veya bir köleden daha aşağı bir konumda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu durumun sorumlusu olarak da dönemin Yahudi veya Yahudi olmayan tarihçilerini göstermiştir. Buna sebep olarak bu konuyla ilgili eser üretenlerin, çoğunlukla erkeklerin olmasını göstermiştir. Kadınlar tarafından ise temel kaynaklar yeterince taranmadan ve Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tora'nın bu konudaki mesajları anlaşılmadan, geleneksel Yahudiliğe bir tepki olarak yazıldığı karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁶ Çetin, *a.g.e.*, s. 243.

¹¹⁷ Çetin, *a.g.e.*, s. 244.

¹¹⁸ Yasdıman, Hakkı Şah, "Yahudilik'de Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler", DEÜİFED, 2002, Sayı 15, s. 123-145.

Kendisi de bir Yahudi olan Blu Greenbarg, kadının toplumdaki konumunu anlatırken, dünden bugüne kadının konumunun iyileştiğini, bugünkü konumunun ona farklı bir statü ve rol yüklediğini, eski inanç ve sistemlerin, Yahudi kadının üzerinde etkin olduğunu söylemiştir.¹¹⁹

Tora'da kadının yaratılışı ile ilgili iki kısa rivayet edilir. İlk kıssaya göre, kadın ile erkek eşittir ve ikisi de tanrının suretinde yaratılmıştır.¹²⁰ İkincisine göre ise kadın erkeğin kaburga kemiğinden ve onun yalnızlığını gidermek için uygun bir yardımcı olarak yaratılmıştır.¹²¹

Rab Tanrının yarattığı yabancı hayvanların en kurnazı yıldı. Yılan kadına, 'Tanrı gerçekten, 'bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin' dedi mi?' diye sordu. Kadın, 'Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz' diye yanıtladı, 'Ama Tanrı, bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi.' Yılan, 'Kesinlikle ölmezsiniz' dedi. 'Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi. O da yedi.'¹²²

Yukarıdaki Tora ayetlerine göre, ilk günahı işleyen ve işletenlerin kadın olduğu görülmektedir.

İbranicede 'kadın' anlamına gelen 'işşa' kelimesi 'erkek' anlamına gelen 'iş' kelimesinden türetilmiştir. Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması, parçanın bütüne tabi olduğu gibi kadının da erkeğe tabi olduğu ontolojik gerçeği pekiştirilmiştir.¹²³

Yahudilikte kadının deli, sarhoş ve çocuklarla aynı seviyede tutularak akıl seviyesi geri ve kıt kabul edilmiş aldanmaya elverişli olduğu iddia edilerek de yalnız bırakılmaması gerektiği düşünülmüştür.¹²⁴

¹¹⁹ Yasdıman, *a.g.m.*, s. 123-145; Taşpınar, İsmail, "Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Kadın" "Köprü" Üç Aylık Dergi, "Kadın", 2011, sayı 113.

¹²⁰ Kutsal Kitap, Tekvin, 1/24-26.

¹²¹ Kutsal Kitap, Tekvin, 2/18.

¹²² Kutsal Kitap, Bereşit, 3/1-6.

¹²³ Harman, Ömer Faruk, "Kadın" DİA, 2001, cilt;24, s. 82-86, Taşpınar, *a.g.e.*, "Köprü" üç aylık dergi, "Kadın" 2011, sayı;113.

¹²⁴ Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Hakemli Dergi 2005/1. Sayı 14, s. 67.

Yahudi inanişına göre, kadının kocası onun efendisidir. İbranicede ‘beal’ kelimesi, efendi anlamına gelir. Tevrat’ta kadının kocasına itaat, çocuklarına anne olmak için, yaratıldığı vurgulanmaktadır. Kadın için annelik, saygınlık, kısırlık ise kınanma sebebidir. Kadın hak görev ve kendine has durumları açısından özel bir statüye sahiptir. Bundan dolayı erkeklerle aynı veya genel hükümlerin dışında tutulmuşlardır.¹²⁵

Tanrı, kadının itaatsizliği nedeniyle kadını cezalandırmış, zahmetini ve gebeliğini daha da çoğaltacağını,¹²⁶ ağrı ile evlat doğuracağını, arzusunun kocasına karşı olacağını ve kocasının kendisine hâkim olacağını¹²⁷ bildirmiştir.¹²⁸

Kadın, koca ve çocukları için iyi bir eş ve anne ise mutluluk¹²⁹, kısır olması ise kınanma ve üzüntü sebebidir¹³⁰. Anne olarak kadının özel bir yeri vardır ve ona saygı duyulması istenir.¹³¹

İbadette kadınlar cemaatten sayılmazlar yerleri erkeklerden sonradır. Erkeklerin on kişilik cemaatinde kadınların yeri yoktur. Yapılan ibadeti sadece uzaktan izleyebilirler. Çocuk doğurmaları ve özel halleri ibadete engeldir. Kadın adak adayabilmek için babasından veya kocasından izin almak zorundadır. Evlilik öncesi babasının, evlilik sonrası kocasının emirlerine itaat etmek zorundadır.¹³²

Kadının şahitliği kabul edilmez. Kocasına, erkek kardeşi varsa, babasına, mirasçı olamaz. Erkeklerin giyindiği gibi giyinemez, toplum içinde başını örtmemesi küçük düşürücü bir davranış olarak kabul edilir.¹³³

Kadınlar, bütün yasaklara ve kısıtlamalara karşın yine sosyal faaliyetlere, bayramlara ve törenlere katılabiliyorlardı¹³⁴. Eve misafir kabul edebiliyor fakat yabancılarla aynı masaya oturamıyorlardı. Özel zamanlarda yapılması gereken ‘şofar’

¹²⁵ Harman, *a.g.e.*, s. 86-94.

¹²⁶ Kutsal Kitap, Tekvin, 3/16.

¹²⁷ Kutsal Kitap, Tekvin, 30/31.

¹²⁸ Harman, *a.g.e.*, s. 86-94.

¹²⁹ Kutsal Kitap, Çıkış, 20/12.

¹³⁰ Kutsal Kitap, Levililer, 20/9

¹³¹ Kutsal Kitap, Süleyman’ın Meselleri, 31/28.

¹³² Harman, *a.g.e.*, s. 86-94.

¹³³ Yasdıman, Hakkı Şah, *Dinler Tarihi Araştırmaları-8, “Bütün Yönleriyle Yahudilik (Uluslararası Sempozyumu)”* 18-19 Şubat, 2012.

¹³⁴ Kutsal Kitap, Çıkış, 15/20; 35/22-29; 38/8;11; Samuel, 6/19, 20.

üfleme, sukkahta oturmak, ibadet elbisesi taşımak gibi emirleri yerine getirmek zorunda değillerdi. Bunların yanı sıra, cumartesi mumlarını yakmak, yoğurduğu hamurdan hahamlara vermek, purim mecellesinden okumak gibi ibadet sayılan istisnai emirleri yerine getirebiliyorlardı. Tekvin 3/16’da tek eşlilik vurgulanmakla birlikte kadının kocasından aşağı seviyede olduğu görüşü hâkimdi. Her sabah Yahudi erkeklerin, ‘Rabbim beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun’ diye dua ettikleri bilinen bir durumdur.¹³⁵

Araştırmacılara göre, Talmud’un ekseriyeti mizojinin (kadına nefret) en büyük örneğini teşkil etmektedir. Talmud’daki bu açıklamalar mizojini’nin modern çağlara taşınmasına sebep olmuştur.

Talmud’da olumsuz yaklaşımlarla birlikte kadına değer veren bazı hükümlerin de yer aldığı görülmektedir. Kadının daha zeki olması, erkeğe kazandırdığı iyilik, selamet, bereket, koruma ve hayır gibi erdemler bunlardan bazılarıdır. Sıralanmış olan ahlaki güzellikler aslında kadını yüceltiyormuş gibi gözüküyorsa da aslen erkeğin, kendisinde var olmayıp ona kattığı fayda olarak aktarılır.¹³⁶

Talmud’un hükümlerinin yarısından fazlası kadınlar için yasak olan durumlardır. Zaman içinde sınırlandırılmış olan diğer hükümler ise kısıtlamaları getirmektedir. Talmud, erkeği kadın konusunda hem uyarmakta hem de sevip, saygı duymasını önermektedir. Kadının en sevdiği şeylerin, giyim, kuşam ve süslenme olduğu, onun bulunduğu yerde büyü ve batıl inançların yoğun olduğu anlatılmaktadır.¹³⁷

Tevrat’ta anlatılan bazı olaylarda; kadınların, ticaretle uğraştıkları, mallarının üzerinde, tasarrufları olduğu, hatta evlilik öncesindeki mallarını kocalarından korumak için bazı yasal düzenlemelerin yapılmış olduğu tespit edilmiştir.¹³⁸

Kadın ve erkek eşit olarak mirasçı değildir. Ancak bazı kuralların uygulanmasıyla kadınların mirastan pay alması mümkün olabilmiştir.

Kutsal metinlerde kadınları tacizden koruyabilmek için bazı hükümler vardır. Mesela, bakire bir kıza tecavüz eden biri bu kızla evlenmek zorundadır. Ancak kız istemezse evlenmeyebilir. Evlilik konusunda da bazı kurallar ve anlaşmalarla, kadın

¹³⁵ Harman, *a.g.e.*, s. 86-94.

¹³⁶ Taşpınar, *Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Kadın* “Köprü” üç aylık dergi, “Kadın”, 2011, sayı;113.

¹³⁷ Taşpınar, *a.g.m.*, s. 113.

¹³⁸ Yasdıman, *a.g.e.*, s. 134.

koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Çoklu evlilik konusunda erkekler kadınların ihtiyaçlarını karşılayabileceklerine inanıyorlarsa ancak bu takdirde çoklu evlilik yapabilecekleri söylenerek poligami sınırlandırılmaya çalışılmıştır.¹³⁹

Yahudi toplumunda annelik kutsal sayılmış, annesine karşı gelen, isyan eden, onu hor gören ona küfreden çocukların öldürülmesine veya en ağır şekilde cezalandırılmasına hükmedilmiştir. Tevrat'ta kadınların övüldüğü ayetlere de bulunmaktadır.¹⁴⁰

Dini kimliğin oluşmasında kadınların önemli bir konumu vardır. Bir kişinin Yahudi olabilmesi için babası Yahudi olmasa dahi annesinin Yahudi olması şarttır. Sadece bu hüküm bile tek başına Yahudiliğin kadına vermiş olduğu önemin büyüklüğünü anlamaya yeterlidir.

Tevrat'da kadınlarla ilgili hükümlerde bazı Rabbilerin kadınlara karşı söylemleri arasında da büyük farklılıklar gözlemlenmektedir. Tevrat'ta kadınları yeren hükümler olduğu gibi aynı zamanda onları öven hükümlerde bulunmaktadır. Fakat her nedense Yahudi olsun olmasın, araştırmacıların çoğunun kadını yeren ve kadın karşıtı söylemleri ön plana çıkardıkları görülmektedir. Bu tür çalışmalarla, sanki Tanrı kadını ikinci plana atmış gibi gösterilmeye çalışılmıştır.¹⁴¹

Ayrıca eskiahit metinlerine bakıldığında, erkek ve kadının özelliklerinin birbirlerini tamamlamak üzere yaratılmış olduklarını, olgunluk ve mükemmelliğe ulaşabilmenin yolunun kadınla erkeğin bir araya gelmesiyle mümkün olabileceği düşüncesinin hâkim aşikârdır.¹⁴²

1.2.2. Hristiyanlıkta Kadının Konumu

Roma İmparatorluğu döneminde ortaya çıkan Hristiyanlık, daha çok köle ve kadınların dikkatini çekmiştir. Kadınlar kendilerine saygı duyan, cinsiyet ve sınıf farklılıklarını ortadan kaldıran bu dini merak etmişler ve ardından gitmişlerdir.

¹³⁹ Yasdımın, *a.g.e.*, s. 134.

¹⁴⁰ Kutsal Kitap, Süleyman'ın Meselleri, 31/10-31.

¹⁴¹ Yasdımın, *a.g.e.*, s. 141.

¹⁴² Yasdımın, *a.g.e.*, s. 142.

Hristiyanlık inanisında Tanrı için bir serçenin yaşaması bile çok değerlidir. Bu nedenle kendilerini değerli hissettiren bu yeni din anlayışı kadınlara çok cazip gelmiştir.

Hristiyanlığın ortaya çıktığı Büyük Roma İmparatorluğu zamanında hiyerarşik ve ataerkil ve otoriter olan toplum yapısı, kısa bir sürede ‘ne olursa olsun değerli ve eşit’ fikrini kendine evirdi. Kurumsallaşan kilise zamanla hiyerarşik ve ataerkil otoriter ve eşitliğin olmadığı bir noktaya geldi.¹⁴³

Hristiyanlık, Yahudilikten çıkma bir din olduğundan, Yahudilikten oldukça etkilenmiştir. Aziz Paul, ilk ahitte yazılmış bir mektupta ‘Erkek kadının değil, kadın erkeğindir. Kadın erkek için yaratıldı fakat erkek kadın için yaratılmadı.’ söylemiyle kadının statüsünü ikincil olarak belirtmiştir. Hristiyanlıkta kadın erkeğin eksik arkadaşı, sadece erkeklerin ihtiyacını karşılayan, içgüdü ve tutkularının esiri olan bir varlık olarak ifade edilmiştir.¹⁴⁴

Rahiplerde kadınlarla ilgili olumsuz ve kötü düşünceler hâkimdir. Bu düşünceler nedeniyle kadın haklarının ihlaline ve kadınların toplum içinde aşağılanıp dışlanmalarına sebebiyet vermiştir. Rahiplere erkeklerin suça sürüklenme, işlerinde ilerleyememe vesaire gibi başarısızlıklarını ve her türlü olumsuzlukların nedeninin kadınlar olduğunu söylemişler ve onları hedef tahtasına koymuşlardır. Kanunlarda da korsanların, kötü ruhların ve kadınların Kutsal kitaba dokunmaları yasaklanmıştır.¹⁴⁵

Hristiyan kadını, Yahudi kadının konumundan daha iyi bir vaziyet göstermesine karşın, edilgen, kocasının izni olmadıkça bir iş yapmaya ve hatta konuşmaya bile hakkı olmayan bir konumdadır. Mektuplardan birinde ‘Kadın sessizlikle ve tam itaatle öğrenmelidir. Kadının öğretmesine ve erkeğin üzerinde otorite kurmasına izin vermem, kadın, ancak sukutta olsun. Çünkü önce Âdem sonra Havva yaratıldı ve Âdem aldanmadı. Fakat Havva aldanarak suça düştü.’ ifadesi yer almaktadır. Bu

¹⁴³ Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlıkta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s. 98.

¹⁴⁴ Baseri, Ameneh,

https://www.researchgate.net/publication/290504704_Semavi_Dinlerde_Islam_Hristiyanlik_Yahudilik_Kadina_Siddet_Ve_Sayginin_Karsilastirilmesi_Hakkinda_Arastirma (31.10.2019).

¹⁴⁵ Baseri, Ameneh,

https://www.researchgate.net/publication/290504704_Semavi_Dinlerde_Islam_Hristiyanlik_Yahudilik_Kadina_Siddet_Ve_Sayginin_Karsilastirilmesi_Hakkinda_Arastirma (31.10.2019).

mektupta kadının mutlak bir itaatle boyun eğmesi, ses çıkarmaması ve itiraz etmemesi üzerinde durulmaktadır.

Hristiyanlıktaki kadınların baş örtme sebebinin ise İncil’de yer alan ‘Siz kendiniz karar verin, kadının başı açık Tanrıya dua etmesi uygun olur mu?’¹⁴⁶ İfadesinin neden olduğu görülmektedir. Aslında kadının başını örtmesiyle başı üzerindeki hâkimiyeti, erkeğin kadın üzerindeki otoritesini simgelemektedir.¹⁴⁷

Hristiyanlık öğretilerinde kadın her konuda kocasına bağımlı ve itaatkâr olmak zorundadır. İncil’in ifadesinde, ‘Sorup öğrenmek istedikleri bir şey varsa evde kocalarına gitsinler’¹⁴⁸ söylemi bu gerçeğin bir yansımasıdır.

Efesliler bölümünde ise ‘Ey kadınlar! Rabbe itaat ettiğiniz gibi kocalarınıza itaat edin. Çünkü Mesih vücudun kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkekte kadının başıdır. Kilise Mesih’e bağımlı olduğu gibi kadınlarda her durumda kocalarına bağımlı olsunlar.’¹⁴⁹ Bu ifadeye göre, kadın erkekten sonra gelmekle birlikte erkeğe bağımlı ve ikincil konumdadır.

Başlıca bir İncil söylemi kadının bu konumunu daha net ortaya koymaktadır.

‘Ey kadınlar siz de kocalarınıza itaat edin. Öyle ki, kimileri Tanrı sözüne inanmasa bile, Tanrı korkusuna dayanan temiz yaşantınızı görerek söze gerek kalmadan karılarının yaşayışıyla kazanılsınlar. Ziyetiniz örgülü saçlar, altın takılar, güzel giysiler gibi dış görünüşle ilgili olmasın. Gizli olan iç varlığınızı, sakın ve yumuşak bir ruhun solmayan güzelliğiyle süsleyin. Bu, Tanrı’nın gözünde çok kıymetlidir. Çünkü geçmişte umudunu Tanrıya bağlamış olan kutsal kadınlarda kocalarına itaat böyle süslenirlerdi. Örneğin, Sara İbrahim’i ‘efendim’ diye çağırır ve sözünü dinlerdi. İyilik eder, hiçbir tehditten yılmazsanız, siz de Sara’nın çocuklarından olursunuz’¹⁵⁰

¹⁴⁶ Kutsal Kitap 1. Korintililer 11/13.

¹⁴⁷ Yasdıman, *Yahudi-Hristiyan Kültüründeki Kadın Anlayışının İslam Kültüründeki İzdüşümleri*, s. 266.

¹⁴⁸ Kutsal Kitap, Korintililer, 11/35, s. 1232.

¹⁴⁹ Kutsal Kitap, Efesliler, 4/22-23-24, s. 1258.

¹⁵⁰ Kutsal Kitap, 1. Petrus, 3/1,2,3,4,5,6, s. 1314.

Hıristiyanlıkta kadın ibadette bile erkeklere nazaran çok kısıtlıdırlar. ‘Kadınlar toplantılarımızda konuşmasın, buna izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi uysal olsunlar’. Kadının, toplantı sırasında konuşması ayıptır.¹⁵¹

Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle, ne hür, ne erkek, ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz.¹⁵²

İncil'de de ‘Ey kadınlar Rabbe itaat ettiğiniz gibi kocalarınıza da itaat edin. Çünkü Mesih, bedenın kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkekte kadının başıdır. Kilisenin Mesih'e itaat etmesi gibi kadınlarda her durumda kocalarına itaat etsinler.’¹⁵³

Bazı Filozofların Kadın Hakkındaki Görüşleri

Konfüçyüs

Konfüçyüs için kadın ile erkek arasında uç denilebilecek bir cinsiyet ayrımını söz konusudur. Kadınlı erkek aynı serginin üzerinde yatamaz, aynı kuyudan su içemez, aynı banyoda yıkanamaz. Erkeğin odası Kadına mahrem olup izin almadan giremez. Dışarı çıkıldığında kadın erkekle yan yana yürüyemez. Kadın dışarda yüzünü örtmelidir. Erkekler sağdan kadınlar soldan yürümelidir. Konfüçyüs biraz daha ileri giderek ‘erkek erkek olarak, uyruk uyruk olarak kalmalıdır’ tarihi sözlerini sarfetmiştir.¹⁵⁴

Platon

Erkeğin her alanda kadından üstün olduğu fikrini benimsemiştir. Ancak eğitilmiş kadınların diğer kadınlara nazaran daha ayrıcalıklı olduğunu, eğitildikleri takdirde erkeklere benzer işler yapabileceklerini ifade etmiştir. Platon insanda var olan özellikle de uyku esnasında ortaya çıkan sapıklık derecesinde yabani, çılgın, çok çeşitli ahlaksızlıkların var olduğunu düşünmektedir. Bu kötü duyguların insanı annesiyle

¹⁵¹ Kutsal Kitap, 1. Korintililer, 14/34, s. 1231.

¹⁵² Kutsal Kitap, Galatyalılar, 3/28.

¹⁵³ Kutsal Kitap, Efesliler, 22,23,24.

¹⁵⁴ Sautet, Marc, *Kadınların Özgürleşmesi Üzerine* çev; Serdaroğlu, Selcan, Telos Yayıncılık, 1. Baskı, 1998, s. 38.

yatmaya, kız kardeşiyle yasak ilişki kurmaya iteceğini ifade etmiştir. Anlaşılan kadın kötü duygu ve düşüncelerin kurbanı olmaktan kendini kurtaramamıştır.¹⁵⁵

Aristoteles

Kadının yaratılıştan bağımlı ve köle tabiatlı, erkeğin ise özgür ve efendi olduğunu söylemiştir. Kadın için sessizlik bir erdem olup, erkelerde ise buyurganlık/emretme asıldır. Kadınların ve çocukların alt tabakaya ait olduğunu, bunlarla fazlaca zaman geçirilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Ünlü filozof kadınlara özgürlük verilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Ona göre baba ve koca her halükarda kadından üstündür. Kadın ve çocuk günlük işlerde çalışacak birer işçi konumundadır.¹⁵⁶

Augustinus

Diğer filozoflara nazaran kadınlar hakkında daha yumuşak/esnek düşüncelere sahiptir. Yaşadığı asırda imparatorların kadınlara olan aşırı düşkünlüğünü anlatmaktadır. Kilisenin otoritesini kullanarak kadınları erdemli iffetli itaatkâr yapmada daha etkin olabileceğini düşünmektedir. Erkek avcı ve çiftçi, kadın ise çocuklarının annesi, evinin düzenleyicisidir. Kadının durumunun ve statüsünün iyileşmesinde erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesinde kiliseye çok iş düştüğünü dile getirmektedir.¹⁵⁷

Aquino'lu Thomas

Filozofa göre yaratılıştan kadın nakıs ve kusurludur. Fakat bu durum onun fitratı sebebiyledir. Yine doğası gereği erkeğe itaatkârdır. Erkek, kadından daha zeki ve yönetici ruhludur. Tanrı kadını yaratırken doğum yapması için yaratmıştır. Doğum esnasında katlandığı acılar ilk günahın bedeli değildir. Bu fizyolojik bir durumdur.

¹⁵⁵ Sautet, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁵⁶ Sautet, *a.g.e.*, s. 79, 80.

¹⁵⁷ Sautet, *a.g.e.*, s. 129.

Kadının ancak kocası için süslenmesi uygundur. Başka erkekler için, bir fahişe gibi süslenip sokağa çıkamaz. Bu görüşleriyle Aquino'lu Thomas kadınlar hakkında çağdaşlarıyla hemen hemen aynı düşünceye sahiptir.¹⁵⁸

1.2.3. Cahiliye Döneminden İslam'a Geçiş Sürecinde Kadının Konumu

İslamiyet'te kadının konumunu daha iyi anlayabilmek ve değerlendirebilmek için cahiliye dönemi kadını iyi anlamak gerekir. Cahiliye dönemi, İslam'dan önce bir veya bir buçuk asırlık dönemi kapsar.¹⁵⁹

Bu dönemde kadınlar toplumsal açıdan bazı alanlarda erkeklerin de önüne geçerek büyük başarılar elde etmişlerdir. Öncelikle tıp alanında ve ticaretle başarılar elde ederek adından söz ettiren kadınlar vardır. Kadın uğruna savaşılacak kadar değerli ve önemlidir. Hatta bazı kabile ve su kaynaklarına kadın ismi verilmiştir. Cahiliye dönemindeki anlayış 'kadına danış ama dediğini yapma' şeklindedir. Bunun yanı sıra, aksi tutumlara ve kadın görüşüne değer verenlere de rastlanmaktadır. Özellikle kâhin kadınlar bu grup içindedirler.¹⁶⁰

Şarkıcılık ve şairlik, cahiliye dönemi kadınının iki önemli özelliğiydi. Ayrıca hatırı sayılır sayıda kadın ticaretle uğraşmaktaydı. Kadınlarda erkekler gibi malları üzerinde hak sahibiydiler. Erkeklerin kadınların yanında işçi olarak çalışması tuhaf karşılanmazdı.¹⁶¹

Ayrıca ebe, sünnetçi, kuaför, aşçı, temizlikçi gibi mesleklerde çalışan kadınlar da vardı.¹⁶²

Bununla birlikte kadın köleler de bulunuyordu. Cariyelik de kölelikten farklı olmayan bir durumdu. Esir olan kadının çocuğu da esir konumunda olmaktaydı. Kız çocukları yoksulluk ve fuhuşa düşme korkusundan diri diri toprağa gömülmüşlerdir. Kız çocuğu esir düşme veya herhangi bir utanç sebebiyle ölüme mahkum edilebilmekteydi.¹⁶³

¹⁵⁸ Sautet, *a.g.e.*, s. 168,169.

¹⁵⁹ Savaş, Rıza, *İslam'ın İlk Asrında Kadın*, Han Basım Yayın Matbaacılık 1. Baskı Ocak 2017, s. 31.

¹⁶⁰ Savaş, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁶¹ Savaş, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁶² Savaş, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁶³ Savaş, *a.g.e.*, s. 35.

Kadınlar regl olduğunda kocaları kadınlarla yatmamaktaydı. Kadın, şarap karşılığında rehin bırakılacak kadar değersizdi. Kız doğuran kadın terk edilmeyi hak etmiş sayılır, koca kızdığında karısını idam edebilirdi. Cahiliye döneminde kadınların durumu içler acısıydı.¹⁶⁴

Cahiliye döneminin evlilik çeşitlerine bakılırsa, toplumun nasıl bir ahlaki çöküntü içinde olduğu daha iyi görülebilir. Örneğin, on erkek ile birlikte olduktan sonra çocuk doğuran kadın, hangi erkeği seviyorsa çocuğun ondan olduğunu söyleyerek, kocasını belirlemekteydi. Başka bir yöntem ise erkeğin başka birinin cariyesiyle birlikte olup, bu ilişkiden çocuk olursa erkeğin kadın ve çocuğu satın alması ve sonucunda bu kadınla evlenmesi; kadının kendisini isteyen erkeğin evine girebilmesi için kapısını özel bir şekilde işaretlemesi ve bu ilişkilerden çocuk sahibi olması durumunda nesep belirleyicisinin çağrılarak çocuğun babasını seçmesi şeklinde evlilikler yapılmıştır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Savaş, *a.g.e.*, s. 36, 37.

¹⁶⁵ Savaş, *a.g.e.*, s. 41.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLAM'DA KADIN ve KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ PROBLEMİNİN FIKHİ DÜŞÜNCEYE YANSIMALARI

2.1. İSLAMİYET'TE KADIN

2.1.1. İslam'da Kadının Konumuna İlişkin Değerlendirmeler

Kuran-ı Kerim'deki ayet ve Hz. Peygamber'in hadislerine bakıldığında kadın ve erkeğin birbirinden ayrılmadan bir bütün olarak ele alınması karşımıza çıkmaktadır. İslam dininin temel kaynakları Kur'an ve sünnetteki kadınla ilgili ayet ve hadisler ile tevarüs edilen İslam medeniyeti değerlendirildiğinde kadının (her varlıkta olduğu gibi) yaratılış gayesi, fitratı, kabiliyet ve kapasitesi göz ardı edilmeden ortaya konan bir bakış açısı tespit edilmektedir.

Söz konusu kaynaklarda ötekileştirici, dışlayıcı, bireyselleştirici, cinsiyete dayalı bir bakış açısının olmadığı/bulunmadığı bilakis bağlayıcı, bütünleştirici, yaratılış hikmetine uygun, fitratın gerektirdiği sorumluluk temeline dayalı bir yaklaşım vardır. Kadın ve erkeğin cinsiyet ayrımından öte birbirlerini tamamlayan bir çift oldukları, iyi ve erdemli işlerde birbirlerine yar ve yardımcı olmaları gerektiği, birbirlerinin dostu oldukları, dünya yolculuklarında beraber yürüdükleri; belirtilmiştir. Ayrıca ayet-i kerimelerde:

'Sizi bir tek nefisten yarattı, sonra ondan eşini yarattı...' ¹⁶⁶

'Allah sizi (evvela) topraktan, sonra meniden yarattı, sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı.' ¹⁶⁷

'O sizi bir tek nefisten yaratandır.' ¹⁶⁸

'Ey insanlar sizi bir tek nefisten halkeden ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbiniz den sakının.' ¹⁶⁹ buyurulmaktadır.

¹⁶⁶ Zümer 39/6.

¹⁶⁷ Fatır 35/11.

¹⁶⁸ En'am 6/98.

¹⁶⁹ Nisa 4/1.

Görüldüğü üzere bunlar gibi onlarca ayet, kadın ve erkeğin eşdeğer olduğunu, birbirlerine karşı üstünlüklerinin bulunmadığını Allah katında değerlerinin ancak iman, amel ve takvada olabileceği ifade edilmektedir.

Yahudilik ve Hristiyanlıktaki kadının yer yer olumsuz değerlendirilmesine karşın Nisa suresi 1. ayette insan cinsinin bir tek nefisten yaratıldığına vurgu yapması sorumluluğun ikisine ait olduğunu bildirmesi, olumsuz değerlendirmeleri boşa çıkarmaktadır.¹⁷⁰ Ayrıca ‘Rableri onların dualarını kabul etti. Ben sizden erkek ya da kadın olsun çalışan hiç kimsenin amelini zayi etmeyeceğim. Hep birbirinizdensiniz’¹⁷¹ buyurmakla sorumluluğu cinslere göre değil, kişiye göre verdiğini, Allah’ın yapacağı hesabında bu şekilde olacağını ifade etmiştir. Kuran-ı Kerim’de kadının önemini belirten ayetlerin yanı sıra hadis-i şeriflerde de bu konuda çeşitli rivayetler mevcuttur. Onlardan bazıları şu şekildedir:

‘Sizin en hayırlınız kadınlarını en iyi davranandır.’¹⁷²

‘Kadınlara ancak kerim olanlar değer verirler. Onlara kötü davrananlar ise leim (kötü) kişilerdir.’¹⁷³

‘İkram ve ihsanlarınızla çocuklarınıza eşit davranın. Eğer ben birini eşit tutacak olsaydım kızları üstün tutardım.’¹⁷⁴

‘Cennet annelerin ayakları altındadır’¹⁷⁵

‘Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetiniz! Onlara sevgi ve şefkat ile muamele ediniz! Onlar hakkında Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah emaneti olarak aldınız, onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz!’¹⁷⁶

Eş değerlik açısından kadın ile erkeğin eşit olduğuna Hz. Peygamber(sav)’in hadislerinde de rastlamaktayız.

‘Kadınlar, erkeklerin yarısıdır.’¹⁷⁷

¹⁷⁰ Sıbai, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁷¹ Al-i İmran 3/195.

¹⁷² Müslim, *Birr*, 149.

¹⁷³ İbn Mace, *Edeb*, 3; Ebu Davud, *Edeb*, 6; *Rikak* 22.

¹⁷⁴ Heysemi 4/153; İbn-i Hacer *el-Metalibü'l-Aliye* 4/69

¹⁷⁵ Nesai, *Cihad*, 6.

¹⁷⁶ Müslim, *Hac*, 147.

¹⁷⁷ Ebu Davud, *Taharet*, 94; Tirmizi, *Taharet*, 82; Darimi, *Vudu'*, 76; *Müsned*, 6/256,377.

Ayrıca bazı araştırmacılar Kur'an ve sünnetteki bütüncül yaklaşımın, bağlam ve vurgusunu göz ardı ederek art niyetli olmasa bile sığ yaklaşımlarla ayet ve hadislerdeki ifadeleri kadının ötekileştirilmesine, ikincil konuma düşürülmesine, neden olmuşlardır.

Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere ayet ve hadislerden böyle bir anlayış ve yaklaşım anlaşılmamaktadır.

Havva'nın yaratılması konusunda bazı ihtilaflar var ola gelmiştir. Zümer 6'da 'O'ndan Zevcesini yarattı' ifadesi klasik tefsirlerde kadının Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılması şeklinde yorumlanmıştır. Âlimleri bu düşünceye sevk eden 'Kadın, eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı baş tarafıdır. Onu doğru tutmaya çalışırsan kırarsın mevcut hali üzerine bırakırsan ondan istifade edersin' hadisi şerifidir.¹⁷⁸

Ayrıca başka bir hadisi şerifte, Havva'nın Âdem'i, huzura kavuşturmak, onu yalnızlıktan kurtarmak için yaratıldığı haber verilmektedir. İlgili rivayet şu şekildedir: 'Âdem cennette yaratıldıktan sonra yalnız başına yürüdüktan sonra yoruldu ve uyuyakaldı. Rabbi Âdem'in yalnızlığını gidermek ve onu huzura kavuşturmak için o uykuya geçince, kaburga kemiğinden Havva'yı yarattı. Âdem uyandığında başucundaki Havva'yı gördü. Ona kim olduğunu sordu. Havva 'Ben bir kadını sayemde dinginleşip huzur bulasın diye senin kaburga kemiğinden yaratıldım' diye cevapladı'.¹⁷⁹

Ebu Hureyre'den rivayet edilen başka bir hadiste ise, Resulullah; 'Kadın kaburga kemiğinden yaratıldı' demiştir. Başka bir rivayette ise; 'Kaburga kemiğinin en eğri kısmı en üst/uç kısmıdır bu yüzden kadın sana karşı hiçbir zaman aynı şekilde dosdoğru olamaz. Sen ondan istifade edersen, ancak eğriliğiyle birlikte istifade edersin yok eğer onu doğrultayım dersin, kırarsın. Onu kırmak boşamaktır.'¹⁸⁰

Kadının kaburga kemiğinden yaratılmasını konu edinen hadislerin şekilsel manasından öte bağlamına ve vurgusuna odaklanmak elzemdir.

¹⁷⁸ Buhârî, *Enbiya*, 1; Müslim, *Rada*; 61,62; Nesai, *Nikâh*, 15.

¹⁷⁹ Öztürk, Mustafa, *Kuran ve Yaratılış*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, Baskı1, İstanbul, Eylül 2015, s. 159.; Buhârî, *Enbiya*, 1; Müslim, *Reda*; 61,62 Nesai, *Nikâh*, 15.

¹⁸⁰ Müslim, *Rada*, 64; Nesai, *Nikâh*, 15; Ahmed b. Hanbel, 168.

Tevrat'ta Yaratılış ile ilgili ayetlere baktığımızda da Havva'nın, yaratılış hikâyesinin hadislerde bildirilene çok benzediğini görürüz. Çok eski rivayetlere göre, 'erkek yaratıldıktan sonra Rab ona uygun bir yardımcı yapmak niyetiyle kır hayvanlarını, göğün kuşlarını topraktan yaratır. Âdem bütün bu varlıklara ad koyar, fakat kendisine uygun bir yardımcı bulamaz. Bunun üzerine Rab Allah, Âdemi derin bir uykuya daldırır. Onun kaburga kemiklerinden birini alarak bundan bir kadın yapar ve Âdem'e getirir. Âdem de şimdi bu benim (kemik/nefs kelimesi) kemiklerimden kemik ve etimden ettir' demiştir.¹⁸¹

İslam'da kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı iddiası üzerinde çok düşünülmemiştir. Kurân-ı Kerim'deki ayetlere bakıldığında 'ruh, can, toprak' ön plana çıkmıştır. Özellikle Nisa 4/1, Araf 7/189 ve Zümer 39/6 ayetlerinde geçen, nefis-i Vahide'den kasıt ilk insan Âdem'dir. Nefs kelimesi 'ruh, can, hayat' anlamına anlamındadır. Bütün bu bilgiler bir araya geldiğinde Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden değil de bizzat aynı özden yaratıldığı ortaya çıkmaktadır.¹⁸²

'Sizi topraktan yaratması O'nun varlığının ayetlerindedir(delillerindedir).'¹⁸³

'Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de Onun (varlığının) ayetlerindedir(delillerindedir).'¹⁸⁴

'Hatırla ki Rabbin meleklere ben yeryüzünde bir halife yaratacağım dedi.'¹⁸⁵

Hz. Âdem'in, tek başına tüm insanlığın halifesi olduğu görüşü noktasında müfessirlerin çoğu aynı fikirdedir. 'Hatırla! Rabbin meleklere 'ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' dediğinde onlar; bizler seni hamd ile tespih ve takdis edip dururken, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, orada kan dökcek birini mi yaratacaksın dediler. Allah da onlara: 'Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim.' dedi.'¹⁸⁶

Ayetten Âdem'in halife olduğu görüşü çoğu âlimler tarafından kabul edilse de bu görüşü kabul etmeyenlerde bulunuyordu. Âdem'in halife olmayıp, onun neslinin halife olduğunu savunmuşlardır. İmam Maturidi ve İbn-i Kesir gibi âlimler ayetin anlamının daha şümüllü, daha genel olduğunu ifade etmişlerdir. Bu açıdan

¹⁸¹ Harman, *a.g.e.*, s. 86-94.

¹⁸² Öztürk, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁸³ Rum 30/20.

¹⁸⁴ Rum 30/21.

¹⁸⁵ Bakara 2/30.

¹⁸⁶ Bakara 2/30.

bakıldığında kadın ve erkek, kıyamete kadar eşit bir şekilde Allah'ın halifeliğini yapmaya sürdüreceklerdir.¹⁸⁷

‘Rabbin meleklerle demişti ki ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım’¹⁸⁸

Ayetlere dikkatlice baktığımızda, rahatlıkla Kuran'ın yaratılışta kadın ve erkeği birbirinden ayırmadığını görebiliriz. İslam, kadını ve erkeği insan ölçekli ele almıştır, bir bütünün iki parçası, birbirleriyle var olan iki yarım olarak zikretmiştir. Birbirleri için vazgeçilmez olduklarını ‘Onlar sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtüsünüz.’¹⁸⁹ ayetinde kadın ve erkeğin birbirinin olmazsa olmazı oldukları en güzel şekilde ifade edilmektedir. Arapça dil olarak erkek ve dişi sigalar kullanan bir dildir. Fakat Kuran-ı Kerim muhataplarına Arapça olarak seslenirken, erkek veya dişi olarak sınırlandırmamakta, özellikle eş olma durumu anlatılırken iki el gibi, birbirinin yerine kullanılmayanı birbirini mütemmimi (tamamlayıcısı) olarak aktarmaktadır.¹⁹⁰

İslam'ın kadının konumuna ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde İslam âlimlerinin bazıları kadınların yaratılış ve görevleri gereği, erkeklerden daha zayıf olduklarını ve bu durumun Kuran'ın bir emri olmayıp, doğal bir sonucu yani yaratılış özellikleri gereği olduğunu ifade etmektedirler. Yine Bakara Suresi ayet 228'de, Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

‘Kadınların ödevlerine denk belli hakları vardır.’¹⁹¹ Bu ayette kadınların yaptıkları işlere karşılık hiçbir hakkı görmezlikten gelinmemiştir. ‘Kur'an'ın saygısı feministlerin faydacı bakış açısı gücüyle değil, mukaddes vazifelerini ve büyük ehemmiyetlerini takdir yoluyla.’¹⁹² denilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında İslam dininde önceki dönemlere nazaran kadınların daha fazla korunduğu ve haklarının kazanılmasının önem taşıdığı ortadadır.

‘Kadın hamile olduğunda gündüz sâim, gece kâim ve Allah korkusu kendisinde galip olan bir mücahid sevabı hak eder. Onu ağrı tuttuğunda kendisine verilecek sevabı mahlûkattan kimse bilemez, bebeğin her emişinde ve soğurmasında bir can ihya etmiş

¹⁸⁷ Öztürk, *a.g.e.*, s. 168.

¹⁸⁸ Sa'd 38/71.

¹⁸⁹ Bakara 2/187.

¹⁹⁰ Orum, *İslam'da Kadın ve Aile Hukuku*, Öz kâğıtçılık Matbaacılık-Eskişehir 2006, s. 1.

¹⁹¹ Bakara 2/228.

¹⁹² Şirin, Sümeyra, *Nisa Suresi'ndeki Kadın Erkek Eşitliği ile İlgili Hükümler Üzerine Yapılan İctihatlar*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

gibi sevap alır. Ve süttten kestiğindeyse bir melek sırtını okşar.”¹⁹³ İslam dini kadına verdiği sorumluluk karşılığında onun saygınlığını ve alacağı sevabı da kat kat kendisine iade etmiştir. Dolayısıyla kadına gerekli saygının gösterilmesine dikkat çekilmektedir. Kadının bu konum değişikliği İslam dini ile gündem olmuştur.

Toplumda alışkanlıklarından dolayı zorluk çeken kadının durumu zaman zaman ayetlerle gündeme gelmiş ve konumunu rahatlatacak kurallar ortaya konmuştur. Örneğin Mücadele suresinin ilk ayetinde yer alan ‘Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin konuşmanızı işitir; çünkü Allah işitendir, bilendir.’¹⁹⁴ ifadelerinin gençliğinde güzel olduğu fakat yaşlanıp güzelliği giden bir kadının kocası onu boşamak isteyince Allah’a yalvarması üzerine Allah’ın kadını yalnız ve çaresiz bırakmayarak kadının hakkını koruduğuna delalet eden bir cevap olduğu görülmektedir. Böylece kadının toplumdaki konumu ve hakları gündeme getirilmeye başlanmıştır.

Kuranın evrensel bakış açısı incelendiğinde eşler için ‘zevc’ kelimesinin kullanılması önemli bir ayrıntıdır. ‘Zevcu’n-na’leyn – bir çift ayakkabının diğer eşi’ deyimini ile izah edilir. Giydiğimiz ayakkabılardan birinin diğeri yerine giyilemediği, birinin diğerdinden üstün olmadığı veya diğerdinin yerini tutmadığı gibi eşlerde birbirinden üstün olamaz veya biri diğerdinin yerine geçemez ancak ve ancak birbirlerinin mütemmimi olurlar.¹⁹⁵

Kuran’ı Kerim toplumun dile getirdiği sorulara ve bazı sıkıntılara, doğrudan cevap olmuştur. Şöyle ki: ‘Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık. Sırf birbirinizle tanışmanız için kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki en değerli olanınız ondan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.’¹⁹⁶

‘Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, tâat eden erkekler ve tâat eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabırlı erkekler ve sabırlı kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, tasadduk eden erkekler ve tasadduk eden kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar namuslu

¹⁹³ Ramuz el-ehadis, 17. Hadis, s. 233.

¹⁹⁴ Mücadele 58/1.

¹⁹⁵ Orum, Ali Osman, *a.g.e.*, s. 1.

¹⁹⁶ Hucurat; 49/13.

erkekler ve namuslu kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve çok zikreden kadınlar var ya; işte Allah onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.'¹⁹⁷

Hız. Muhammed'in (s.a.v); 'Şüphe yok ki kadınlar erkeklerin dengi, benzeri ve tam bir eşidir.'¹⁹⁸ sözleriyle kadının İslam toplumundaki konumunu net olarak ifade etmektedir.

'Mü'min olduğu halde, erkek veya kadından kim bir takım salih amellerde bulunuyorsa işte bu gibiler cennete girerler ve zerre kadar zulmedilmezler.'¹⁹⁹ ayetindeki mükâfatlarda kadın erkek eşitliği üzerinde durmaktadır.

'Erkek ve kadın mümin olarak kim iyi amel işlerse onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız ve mükâfatlarını elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.'²⁰⁰ Salih amel işleyen erkek veya kadın olsun, en güzel bir şekilde karşılığını almada söz konusudur.

Mükâfatlar da eşit oldukları vurgulanan erkek ve kadın, alabilecekleri cezalarda da eşit tutulmaya çalışılmıştır. 'Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.'²⁰¹ Ayetinde dünyaya ait cezalarda kadın erkek eşitliği gözlemlenmektedir.

Kadın haklarını ön plana çıkaran hükümlerden 'Namuslu kadına zina iftirası atıp, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.'²⁰² buyrulur.

Müslüman olduktan sonra başka dine dönen mürted erkek, tövbe etmezse öldürülür. Hanefi mezhebine göre kadın mürted olursa, tövbe edene kadar eve hapsedilir.²⁰³

İslam dininde kız evlat ile erkek evlat arasında değer bakımından fark yoktur. 'Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocukları

¹⁹⁷ Ahzap 33/35.

¹⁹⁸ Ersan, Osman, *İslami Açıdan Kadın Değeri ve Hakları*, Erkam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 38.

¹⁹⁹ Nisa 4/124.

²⁰⁰ Nahl 16/97.

²⁰¹ Maide 5/38.

²⁰² Nur 24/4.

²⁰³ Zuhayli, Vehbe, *İslam Fikhi Ansiklopedisi*, Risale yayınları 2013, VI, 187-189.

dilediğine de erkek çocukları verir. Ya da onları hem erkek hem kız çocuklar olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır kılar. O, her şeyi bilendir her şeye kadirdir.²⁰⁴

İslamiyet'te kadın ve erkeğin cins açısından birbirilerine üstün değillerdir. Cinslerinin farklılığı tabii olarak kabul edilmekle beraber her iki cinsin özelliklerinin, ayıp veya aşırılıkla itham edilmesine izin verilmemiştir. Zira her cinsin yaratılış özellikleri kendine hastır. Bununla birlikte karşı cinse özenmeyi nehyetmiştir.²⁰⁵

Bütün fiziksel varlıkların, birbirlerini tamamlama özelliği vardır. Erkek kadın için kadın da erkek için sükûn ve huzur kaynağı olarak yaratılmıştır. 'Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de O'nun varlığının delillerindedir. Doğrusu bunda iyi düşünen bir topluluk için ibretler vardır.'²⁰⁶ Kuran-ı Kerim her iki cinsin birbiriyle mutlak bir bağlantı içinde olduğunu ifade etmektedir.²⁰⁷

Hazreti Peygamber bütün yaratılmışların, kadınların ve erkeklerin peygamberidir. Buna mukabil O'na ilk inanan, ilk yardımcı, ilk sırdaş bir kadındır. Hazreti Peygamber dinini yayarken bütün alanlarda kadınlar O'nun yanında yer aldılar. Kadınlar bizzat savaşa katıldılar, katılamayanlar yaralıları tedavi etti, su taşıdı, yemek pişirdi. Özellikle Hazreti Peygamber'in hanımları ilmi yaymada seferber oldular. Hz. Aişe bunun ilk ve en büyük örneğidir. Sahabi hanımlar, toplantılara katılıyor, Cuma hutbelerini dinliyor, yazı yazmayı öğretiyorlardı.²⁰⁸

Akabe biâtlarında kadınlar da söz vermiş, biat etmişlerdir. Medine'ye hicret eden erkeklere niçin hicret ettikleri sorulmuş kadınlara sorulmamıştır. Hudeybiye anlaşması, gereği erkekler karşı tarafı teslim edilmiş fakat kadınlar asla teslim edilmemiştir.²⁰⁹

²⁰⁴ Şura 49/50.

²⁰⁵ Hatemi, Hüseyin, *İlahi Hikmette Kadın*, İşaret Yayınları; İstanbul-1995. s. 131.

²⁰⁶ Rum 30/21

²⁰⁷ Vedud, Muhsin Amine, *Kur'an ve Kadın*, terc. Nazife Şişman, İz Yayıncılık; 203, 2. Baskı -2000 s. 47.

²⁰⁸ Hatipoğlu, Mehmet Said, *İslam'ın Işığında Kadın*, Kadın ve Aile Yazıları DİB, 1. Baskı, 2011, s. 38-44.

²⁰⁹ Hatipoğlu, a.g.e., DİB, s. 38-44.

Ekonomik konularda kadınla erkek arasında fark yoktur. Kadının kazandığı para kendisine aittir. İstedığı gibi harcama yetkisi kendisine aittir. Aynı şekilde kadın ve erkeğin birbiri üzerinde hakları vardır.²¹⁰

‘Namazı dosdoğru kılın, zekâtı hakkıyla verin, rükû edenlerle beraber rükû edin.’²¹¹

‘Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah’ın katında göreceksiniz. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı eksiksiz görür.’²¹²

‘Ey iman edenler! Kendisinde artık alışveriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün(kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yoluna harcayın. Hakikatleri inkâr edenler elbette zalimlerdir.’²¹³

Ayetleri kadın erkek bütün insanlara hitap etmekte, kadın ve erkeğin zekât vermekle sorumlu olduklarını ortaya koymaktadır.

Hazreti Peygamber, müminlerin en hayırlılarının kadınlara iyi davrananlar olduğunu²¹⁴ belirterek İslam öncesi yanlış tavırların önüne geçmeyi ve kaldırmayı hedeflemiştir. İslam öncesi kadınlara takılan olumsuz tavırları Hazret-i Ömer şöyle anlatır: ‘...Biz cahiliye döneminde kadınları bir şey saymazdık. İslam gelip Allah onlardan bahsedince onların da bizim üzerimizde hakları olduğunu anladık...’²¹⁵

Hazreti Peygamber ziyaretine gelen hanımlara çok nazik davranırdı. Kendisi de hanımlardan hasta olanları ziyaret eder hal ve hatırlarını sorardı. Davetlerine icabet eder, ikram ve hediyelerini kabul ederdi. Ayrıca mescidin bir kapısını da mescide rahatça girmeleri için onlara ayırmıştı. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömen cahil bir topluluktan kadın erkek ayırımı yapmaksızın, kul hakkına riayet eden bir nesil yetiştirmişti.²¹⁶

²¹⁰ Hatipoğlu, *a.g.e.*, DİB, s. 146.

²¹¹ Bakara 1/43.

²¹² Bakara 1/110.

²¹³ Bakara 1/254.

²¹⁴ Tirmizi, *Rada*, 11.

²¹⁵ Okiç, M. Tayyip, *İslamiyette Kadın*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984, s. 7.

²¹⁶ DİB, *Cami, Kadın ve Aile*, 1. Baskı, ANKARA, 2013, s. 10.

2.1.2. İslam'da Kadın ve Erkeğin Eş Değer Olduğu İddiaları

Kuran'da yaklaşık 100 ayette insanın yaratılışı zikredilmektedir. Bu kadın ve erkeği anlatan ayetler şöyledir:

‘Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten var eden ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının. Adını anarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.’²¹⁷

‘O, sizi bir tek nefisten (Âdem'den) halkedendir. (Sizin için) bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Anlayan bir toplum için âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık.’²¹⁸

‘Sizi bir tek candan (Âdem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur. Eşi ile (birleşince) eşi hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı). Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye duada bulundular.’²¹⁹

‘Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı. Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek halkediyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (O'na kulluktan) yüz çeviriyorsunuz?’²²⁰ yer almaktadır.

Kadın ve erkek yaratılış da eşdeğer olmasına rağmen fiziksel yapılarındaki farklılıklarla beraber, sosyal hayatta, görev ve sorumlulukta, toplumsal rollerinde farklılıklar arz etmektedir. Ayet ve hadisler kadın ve erkeğin eş değer ve birbirlerinin mütemmimi birer varlık olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle Nisa 32'de yer alan ‘Allah'ın sizi, birbirinizde üstün kıldığı şeyleri başkasında olupta sizde olmayanı hasretle arzu etmeyin.’²²¹ Ayrıca ayette kendilerine verilen özelliklere

²¹⁷ Nisa 4/1.

²¹⁸ Enam 6/98.

²¹⁹ Araf 7/98.

²²⁰ Zümer 39/6.

²²¹ Nisa 4/32.

şükretmeleri, birbirlerinde olan özellik ve ayrıcalıkların peşine düşmemeleri hususu üzerinde durulmuştur.²²²

Eşitlik ve eşdeğer olma kavramları farklılık arz eder. Eşitlikte bütünü iki yarısı söz konusu iken eşdeğerlikte tamamlayıcı olma ve birbirinin yerine geçememe söz konusudur. Bunu en güzel artı ve eksi kutubun birbirini çekerek elektrik üretmesini örnek vererek açıklayabiliriz. Tek başına her iki kutupta bir anlam ifade etmezken bir araya geldiklerinde enerji ortaya çıkarak, verim oluşmaktadır.

Kur'an'da Allah'ın kadın erkek cinsinin kendilerine verilmiş olan nimetleri bırakıp, diğerinin elinde olan nimete göz dikmemesi gerektiğini 'Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için salih kadınlar itaatkârdır...²²³

Nisa 4/32'de 'Erkeklerin kazandığı şeylerden kendileri için bir pay, kadınlarında kazandıkları şeylerden kendileri için bir pay vardır.' olarak açıklandığı gibi her iki cinsin kazanımlarının mutlaka bir karşılığının olduğu belirtilmektedir. Doğumla kişinin kazanımı veya Allah vergisi olan özellikler Allah'ın lütfudur.

Peygamberimizin hanımı, müminlerin annesi Ümmü Seleme 'Ya Resulallah! Erkekler savaş ediyor, biz etmiyoruz ve bizim miras hakkımız yarı oluyor ne olurdu bizde erkek olsaydık.' diye serzenişte bulunmuştur. Bu olayın üzerine, Allah gönderdiği ayetlerde ahlaki prensiplere yer vererek, kadın ve erkek arasındaki bu çekişmeyi çözmek üzere, müminler arasındaki(kadın ve erkeğin) bağlarının güçlenmesi tavsiye etmiştir. Ayrıca ayetlerde arada bir üstünlüğün olmadığını infak etmeleri, harcamaları nedeniyle erkeklere böyle ayrıcalık verildiği beyan edilmektedir.²²⁴

²²² Köse, Saffet, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Mehir Vakfı Yayınları Baskı 6, Konya, 2016, s. 137.

²²³ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. Sıtkı Güllü, Baskı Çalış Ofset, İstanbul, 2008, c. 3, s. 81.

²²⁴ Yazır, *a.g.e.*, c. 3, s. 81.

2.1.3. Çağdaş Yazarların Kadına Bakışı

İslamiyet'te kadın, Arapların kadına bakışının İslam ahlakı çerçevesinde şekillenmesinin bir tezahürüdür. Arap aile yapısı ataerkildir. Babanın soyuna nispet edilen, çoklu evliliğin hâkim olduğu zaman zaman dayı faktörünün ön plana çıktığı anaerkilliğin kalıntılarını taşıyan bir yapı ortaya konur. Kadın ailede ve toplumda ikincil bir statüdedir.²²⁵ Görüldüğü gibi din ile kültür bir tutulmuş, dinin ahkâmı incelenmeden, tahlil edilmeden hükmedilmiştir.

İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine karşılık gelir ve kadın erkeğin yarısı kadar miras alabilir. Montgomery Wyatt, İslam'ı 'eşitlikçi olmayan toplumsal ayrıcalıkları ve sınıf farklılıklarını ortaya çıkaran bir yapı olduğunu savunmuştur.'²²⁶

İslam toplumunda din ile devlet işleri ayrı değildir. Örneğin zekât vermek hem dini bir sorumluluk hem de devlete karşı ödenmesi gereken bir vergi yükümlülüğüdür.²²⁷

Olivier Ray İslam'ın sadece bir inanç sistemi olmadığını, hayatın her anını ve toplumun her katmanını etkileyen, kucaklayan bir sistem olduğunu ifade etmiştir. Bu düşüncelerden hareket ederek, İslam'ın otoriter hükmedici yapısı ön plana çıkmaktadır. İslam'da dini kurallara karşı gelmek veya ihmal etmek bizzat yaratıcıya karşı gelmek anlamına gelir. Çünkü kanunları belirleyen bizzat yaratıcıdır. Kur'an'da cinsiyetler arası görev dağılımını yapan, ibadetler olarak toplumda ses getiren davranışların emredeni Allah'tır. Bu nedenle cinsiyetlere yüklenmiş olan görevler değişmez. Bangladeşli Teslime Nesrin, kadın-erkek konusunda bir takım iyileştirme hareketlerinin yapılmasını istediğinde bu anlayış sahiplerinin tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Fatma Ayt Sabbah ise İslam'da yer alan dini ritüellerin kanun olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Dinlerin hiçbirinde kadına objektif yaklaşılmadığını, hayali bir varlıktan söz edildiğini söylemiştir.²²⁸

Fatma Ayt Sabbah gerçek kadını 'Yeryüzün ötesinde bir yerlerde, bütünüyle erkeklere ait olan gökyüzünde hazırlanmış bir ülkü içinde sindirip eritebilerek tek güç

²²⁵ Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, 1995, İstanbul, s. 110.

²²⁶ Berktaş, *a.g.e.*, s. 110.

²²⁷ Berktaş, *a.g.e.*, s. 111.

²²⁸ Berktaş, *a.g.e.*, s. 112.

şeriattır' söylemiyle Tanrı literatüründeki kadın ile gerçek hayattaki kadının çok farklı olduğunu beyan etmektedir.²²⁹

Berktaş'a göre Hz. Hatice ve Hz. Aişe örneklerinde ayakları üzerinde durabilen, toplumsal statüye sahip kadınların İslam'ı tercih etmeleri Arap kadınlarını müsbet yönde etkilemiştir. Fakat Hz. Hatice'den sonra tek eşliliğin yerini çok eşlilik almıştır. Cahiliye dönemine göre elde edilen haklar, Hz. Ömer döneminde de daralmış, Hz. Osman zamanında ise tekrar bir rahatlama olmuştur. Daha sonraki dönemlerde ataerkillik kendini göstermiş, Müslüman kadın toplumun dayattığı baskılar karşısında çaresiz kalmıştır.²³⁰

İmam Gazali'nin kadınlarla ilgili görüşleri de Tartullianus ve Augustinus'un ataerkil görüşleriyle örtüşmektedir.²³¹ Berktaş'ın Gazali'yi anlayamadığına bu cümleler delil niteliğindedir.

Sabri Şakir Ansay halife olabilmenin ilk şartının erkek olmak olduğunu ifade etmektedir. Ansay, İslam kadının birtakım haklardan yoksun olmasını, Avrupa'da da kadının bu haklara sahip olmaması ile açıklamak istemiştir. Ayrıca kadının dinen diyet ödemekle sorumlu olmadığını, kadının diyetinin erkeğin yarısı olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte akıl hastalarının ve küçük yaştaki çocukların bu kurallardan muaf olduğunu açıklamaktadır. Böylece kadının acınacak halde olduğu sonucuna varmaktadır. Bu tür örnekler kadınları akıl hastaları ile aynı seviyede tutan Aristoteles'i anımsatmaktadır.²³²

Kanaatimizce bazı feminist görüşlü yazarların dini konulardaki eksik ve yetkin olmayan bilgileri onları yanlış değerlendirmelere ve sonuçlara yönlendirmektedir.

'Rabbimiz sizi tek bir nefisten yarattı' ayetiyle meselenin aslında eşit olan iki özden ibaret olduğunu anlamak imkan dâhilindedir. Sorun iki savaşçının birbirini mağlup etmesini değil, kadının doğurganlığı ile erkeğin savaşçı özellikleriyle üstün olduğunu ortaya koyabilir. Aslında bu farklılıklar sonuçta eşitlik veya eşitsizlik olarak ortaya çıkmaktadır.

²²⁹ Berktaş, *a.g.e.*, s. 113.

²³⁰ Berktaş, *a.g.e.*, s. 220.

²³¹ Berktaş, *a.g.e.*, s. 221.

²³² Berktaş, *a.g.e.*, s. 222.

Birbirine muhtaç olarak yaratılmaları birinde olan özelliğin diğerinde olmamasından ileri gelmektedir. Kadın ve erkek bir elmanın yarısı gibidirler. Aslında ikisi de elmadır. Birbirini tamamlamadıkça ikisi de önemini yitirir. Amansız yarış başladığında özellikleri, algıları, yetenekleri, bakış açıları farklı olan iki kutup üstünlüklerini birbirine kabul etmeye çabalamaktadır. Bunun iktidar mücadelesi olduğunu söyleyebiliriz. Kadın ve erkek arasındaki iktidar savaşı asırlardan beri sürmüş ve sürecektir. Bu savaşın, ne kazananı ne de kaybedeni yoktur.²³³

İslamiyet kız çocuklarını toprağa gömen cahil bir topluluktan, erkek ve kadın ayırt etmeksizin kul hakkına riayet eden bir nesil inşa etmiştir. Dünyadan ayrılmadan Hz. Peygamber veda hutbesinde de kadınların Allah'ın birer emaneti olduğunu, onlara iyi davranmalarını ashabına ve insanlığa tavsiyede bulunmuştur.²³⁴

Kur'an'da geçen Peygamber hanımlarına dair kıssalardan; Hz. İbrahim'in hanımlarında görüldüğü gibi kadınlar gelen misafirlerle muhatap olmuş ve onlarla konuşmuşlardır. Süleyman ve Belkıs kıssalarında da karşılıklı konuşma yaşanmıştır. Kadın ve erkek karşılıklı hoşgörü ve saygı içinde birbirinin muhatabı olabilir. Kadının düşmanların içine sızıp birtakım vazifeleri yapabileceğini Hz. Musa'nın annesi ve kız kardeşinin anlatıldığı kıssadan anlayabiliriz.²³⁵

Bütün bu olumlu söylemler ve beyanlarla birlikte toplumun ısrarcı ve bir kanuna dayanmayan uygulamaları İslam'da kadının statüsünü düşürmüştür. Bu durum bazı rivayetlerin yanlış yorumlanmasıyla da alevlenmiştir. Bu rivayetlerin bazısında; alt katta oturan hasta babasını ziyaret etmeyen hatta öldüğünde bile cenazesine gitmeyen kadının kocasına itaat ettiği için Peygamber tarafından övülmüş olması bulunmaktadır.²³⁶

Kadın erkek eşitliğini bozan araçlardan biri olarak 'dil' ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin daha üstün görülmesinde, eşitliği bozan taraf olmalarında ataerkilliğin baskın olmasının rolü büyüktür.²³⁷ Âmine Vedud Muhsin şu ifadeleriyle; 'Kültürel inanç ve değerlerin aktarılmasında temel vasıta olarak dil, erkek-kadın ilişkileri üzerinden derin bir etkiye sahip olabilir. Dil aracılığıyla aktarılan tavırlar ya var olan

²³³ Berktaş, *a.g.e.*, s. 223.

²³⁴ Müslim, *Hac*, 147; Ebu Davud, *Menasik*, 56,61; Buhârî, *Hac*, 132.

²³⁵ Özek, Ali, *Sosyal Hayatta Kadın*, Ensar Neşriyat, İSTANBUL, 1996, s. 17.

²³⁶ Ünal, İ. Hakkı, *Kadın ve Aile Yazıları*, DİB, Diyanet Aylık Dergi, 2008, s. 146.

²³⁷ Ünal, *a.g.e.*, s. 148.

durumu güçlendirmekte ya da bir değişim faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an öncesi zamandan itibaren klasik Arapça erkeklerin tür, kadınların ise alt tür olduğu inancını aktaragelmiş ve böylece erkeklerin hâkimiyetinin varlıkların doğal düzeni olduğu inancını ortaya koymuştur." Örnek metin olan bu ilk geleneksel tefsirlerin erkekler tarafından kaleme alındığını, ataerkilliğin etkisinde olduğunu ve Kur'an mesajlarını kısıtladığını ifade etmiştir.²³⁸

'Kur'an'da Allah, Hz. Âdem'e birtakım isimleri öğrettikten sonra meleklerle 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştur. Böylece dil itibarıyla Hz. Âdem üstünlüğü elde etmiştir. Hz. Havva'nın, Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığına dair rivayetlerde (dil yönüyle) ikincil bir statüde olduğuna delalet etmektedir. Kendisinden bir şey yaratılan esas ve temeldir. Kendisinden bir şey yaratılmayan, türetilmeyen esas olamaz. Bu düşünceye göre kadının doğurganlığı göz ardı edilmiştir. Sabbah'a göre biyolojik olarak kadın erkeği doğurur ama kutsallık açısından önce erkek yaratılmış, sonra kadın ondan çıkarılmıştır'.²³⁹

İbn-i Hazm ayetlerin dilinin Allah tarafından belirlendiği tezini savunmuştur. Bu tez dilin toplumdaki tartışılmaz gücünü daha iyi ortaya koymuştur.

Ne erkeği mutlaklaştıran 'geleneksel dil' ne de kadını mutlaklaştıran 'modernist dil' gerçeği yansıtmayacak ve kadın hakkında gerçek olanı göstermeyecektir. Dilimizin sınırları dünyamızın sınırları kadardır mantığıyla, bu durum bir nevi kadının problemi, kadının varlığının dilin sınırları içinde yorumlanması problemidir.²⁴⁰

Konuyu bir başka açıdan ele alırsak İslam'da kadının konumunu anlamanın yolu, Kuran, Sünnet ve tarihi tecrübeleri anlamaktan geçmektedir. Özellikle günümüzde tarihi tecrübeleri oluşturan âlimlerin görüşlerini yeniden değerlendirmek bir gerekliliktir. II. Asırda yaşamış bir âlimin döneme ait kadın problemi ile ilgili yazdığı eser günümüz kadın probleminin çözümünü yansıtmayabilir. Bu nedenle tarihi tecrübeler günümüze daha dikkatli bir biçimde entegre edilmelidir. Kadının sosyal ve siyasal hakları söz konusu olduğundan, peygamber dönemi model alınmalıdır.²⁴¹

²³⁸ Tatar, Burhanettin, *Kadın Bilincinin Özgürleşmesi Bağlamında Dil Sorunu*, Kadın ve Aile Yazıları, İslamiyat, Üç Aylık Dergi, cilt 3. Sayı 22, 2000, s. 45-60.

²³⁹ Tatar, *a.g.e.*, s. 45-60.

²⁴⁰ Tatar, *a.g.e.*, s. 45-60.

²⁴¹ Savaş, Rıza, *İslam'ın Işığında Kadın*, (TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri; 1996-97) Ankara, 1998, s. 130.

2.1.4. Kadın-Erkek Eşitliği Probleminin Ortaya Çıkışı

Batı Roma İmparatorluğunun yıkılışından(476) Protestan reformunun başlangıcına(1517) kadar olan zaman dilimine Ortaçağ denmektedir. Bu karanlık çağda kadının insanlığı tartışılmış, tüm kötülüklerin anası görülerek hakları yok sayılmıştır. Birçok ünlü düşünür şöhretlerine yakışmayacak şekilde kilisenin desteği ve baskısıyla kadınların aleyhine, onları küçük düşüren, haksızlığa uğratacak iddialar ileri sürmüşlerdir.²⁴²

Türk toplumu açısından Orta Çağ, Göktürklerden(522-744) İstanbul'un fethine(1453) kadar olan dönemi içermektedir. Bütün Batı dünyası kadını cadı ilan edip iğneli fiçılarda ölüme terk ederken aynı dönemde Türk İslam dünyasında durum, bunun tam tersi olup, kadına devlette ve ailede eşit haklar verilmiştir. En temel karşılaştırmada devlet 'baba' olarak nitelendirilirken vatan 'ana' olarak isimlendirilmiştir. Bu isimlendirme, sosyolojik açıdan kadın ve erkeğinin ilişkileri değerlendirildiğinde birbirlerinin tamamlayıcıları ve aralarındaki değerler göstergesidir. Kadının yaşadığı problemlerin kaynağının ortaya çıkarılmadığı sürece kadınıla erkek arasında sadece toplumun bir kesiminde görülen bu iyi durum farklı algılanmamalıdır.²⁴³

Türk devletlerinde kadının toplum içerisindeki bu statüsünü, erkek karşısındaki konumunu etkileyen iki temel unsur vardır. Birincisi Türklerin geleneği iken ikincisi inandıkları İslam dininin gereğidir.

Bilindiği üzere Türk geleneğinde kadını ötelemeyen, ikinci konuma/duruma düşürmeyen aile ve cemiyette onun varlığını gölgelemeyen, ya da sorumluluklarını yerine getirmede görmezlikten gelmeyen bir yapı mevcuttur. Kadının annelik rolü her daim önemli kabul edilmiş, kutsallık atfedilmiş, edebiyatta, sanatta gündelik iş ve işlemlerde öne vurgulanmıştır.

Öte yandan İslam'ı kabul ettikten sonra vahyin belirlendiği evrensel mesajın ortaya koyduğu, yaratılış gayesinin inanıldığı ve kavranıldığı bir inanç iklimi meydana gelmiştir. Bu iklim kadın ya da erkeği cinsiyetlerine ya da statülerine göre değil

²⁴² Çetin, Altan, *Orta Çağ'da Kadın*, Lotus Yayınevi, Mart 2011, Ankara, s. 60.

²⁴³ Çetin, *a.g.e.*, s. 60.

sorumluluklarına, fonksiyonlarına, evrensel mesajı anlama, algılama, kavrama ve fiil haline getirmedeki başarı/başarısızlığına bağlı olarak değerlendirilmiş ve kıymet biçilmiştir. İslam bu cihanşümül yaklaşımını İslam toplumunu/milletini oluşturan aileyi, aileyi meydana getiren kadın ve erkeği etkilemiş, onların inanç ve davranışlarını İslami şuur doğrultusunda şekillendirmiştir. Ayet ve hadislerde anne vurgusu, Allah ve Peygamberlerden sonra itaat edilecek, hakkı gözetilecek varlık olduğunun bildirilmesi, kadın olarak (cinsiyetinden dolayı ikincil konumda olmadığı) sorgulanmayacağı, erkekle eşdeğer olduğu ancak Allah'ın emirleri karşısındaki tutumu ve davranışının sorgulanacağı kadının durumunu/konumunu ortaya koymaktadır.

Türk toplumunda kadının statüsünü pozitif hale getiren iki önemli unsur unutulmamalıdır. Birincisi İslamiyet'ten önce kadını erkeğe eşit tutan ve toplumun her katmanında kadına yer veren Türk Kültürü, ikincisi ise erkeği ve kadını, Allah'ın karşısında ayrı ayrı muhatap kabul eden İslam dinidir. Hem Türk toplumunda hem de İslam dünyasında bu ilkelerden adım adım sapılmış ve kadının lehine olan bu ilkelerden yeterince faydalanılamamıştır.²⁴⁴

Bilindiği üzere insanlardan oluşan toplumların sosyal yapıları tabii olarak coğrafyadan coğrafyaya, iklimden iklime değişiklik göstermekte, bu değişiklikleri öteden beri gelen inanç, ibadet, gelenek, örf, folklorik değerler gibi unsurlar etkilemektedir. Sadece bunlarla da kalmamakta güncel gelişmeler, yaşanmışlıklar eşyalardaki (insanların gündelik kullarımlarındaki) farklılaşmalar/yeni tasarım ve buluşlar da söz konusu toplumsal/sosyal yapı/dokuyu ciddi şekilde etkilemektedir. Örnek televizyon ve yan sanayisi, otomobil ve yan sanayisi (kültürü), modern dünyada ortaya çıkan internet ve yan sanayisi sosyal yapıdaki değişme, şekillenme, bozulma, ilerleme ve oluşmadaki ezici etkinliğini gözler önüne göstermektedir.

Modern yapı diye adlandırılan bugünkü yapının oluşumu Tanzimat'a kadar götürülebildiği gibi 17.yüzyılın başlarına kadar da götürülebilir.

Sosyal yapı milletten millete, bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiği gibi İslam toplumları içinde de kadınların durumu, statüleri değişiklik arz eder. Osmanlı kadını, Müslüman, Hint ve İran toplumlarına nazaran oldukça belirgin farklılıklar gösterir.

²⁴⁴ Çetin, *a.g.e.*, s. 61.

Geniş Osmanlı topraklarının farklı bölgelerinde yaşayan kadınlarının statülerinde de farklılıklar gözlemlenmektedir.²⁴⁵

Osmanlı kadını üzerinden örnekler verecek olursak 16.yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar şehirli kadınların giysi özelliklerinin Sultan fermanı ile düzenlenmiş olduğu tespit edilmektedir. Hatta 3. Selim, 2. Mahmut gibi yenilikçi padişahların bile kadınlara çok kısıtlayıcı uygulamalar getirmiş olduğu görülmektedir. Tanzimat Fermanı ile kadının statüsünün değişimi söz konusu olmuştur. 1839 Tanzimat Fermanının kabulü ile batı kurumları örnek alınarak ayınlarının kurulmaya çalışılması, Türk aile hayatı ve kadının sosyal konumunun değişimi tartışmaya sebep olan unsurlar olmuştur. Aydın fikirli yazarlar kadının eğitimi, toplumdaki statüsü, çoklu evlilik ve sosyal hayattan dışlanması gibi konularda kitaplar kaleme almışlardır.²⁴⁶

Kadının İslam dünyasındaki ikincil konumu dini kaynaklı olmasından ziyade dini kuralların toplumda uygulanış biçiminden ileri gelmektedir. Kur'an bir bütün olarak ele alındığında yaratılış açısından kadın ve erkeğin özde aynı değerde olduğu görülür. Hayatta üstlendikleri statü açısından ise birbirlerini tamamladıkları, farklı özellikleri nedeniyle üstünlüklerinin farklı olduğu gözlemlenmektedir.²⁴⁷

'Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.'²⁴⁸ Bu ayet objektif olarak değerlendirildiğinde İslam dininin kadını yaratılışı ve statüsü açısından ikincil bir konuma atmadığını gösteren kuvvetli bir delil olur.

İslam ülkelerinde kadının eğitimi, istihdamı, evlenmesi ve boşanması tarih boyunca değişik grafiklerde ilerlemiştir. Bu durum problemin kaynağının bizzat kültürün kendisinden olduğunu ortaya koymaktadır.

Tarihin basamaklarından geriye doğru gidildiğinde gücün, uzun yolculuklar gerektiren ticaretin ve savaşların etrafında yoğunlaştığı söylenebilir. Bilinen en eski yazılı tablet olan Ur Nammu kanunlarında kadının güç ve servet kaynaklarından

²⁴⁵ Çapçioğlu, İhsan, *Modernleşen Türkiye'de Din ve Toplum*, Otto Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011, s. 180.

²⁴⁶ Çapçioğlu, a.g.e., s. 182.

²⁴⁷ Çetin, a.g.e., s. 47.

²⁴⁸ Nisa 4/34

uzaklaştırıldığı ve bu durumu kadının konumunun ikincil dereceye düşmesiyle yakından ilgili olduğu anlaşılır. Kanunlarda özellikle zengin ve kuvvetli adam kavramları vurgulanmıştır.²⁴⁹

Tarihte önemli gerçeklerden biri de anaerkil yapının var olduğudur. Arap kadın feministler İslam'dan önce kadınların kervan sahibi, şair, hemşire, savaşçı gibi işlerle meşgul olduklarını ancak İslam'dan sonra bu tür görevlerden uzaklaştıklarını yazmışlar, zengin kadınların ise her koşulda toplumdaki önemli konumlarını korudukları görülmektedir.²⁵⁰

Evlenme yaşı geldiği halde evlenmeyip çocuk sahibi olmayan kadınların para kazanma arzusu peşinde koşmaları, ülkeleri yöneten değerleri, ideolojileri, ilkeleri altüst etmeye kafi olmuştur.²⁵¹

Tarihte bilgi, oldukça değerli ve statü belirlemede önemli bir yere sahiptir. Nitekim değerleri altüst eden, konumlandırılan, görünmeyeni görünür kılan, geride kalanı öne çıkaran, öne çıkanı geride bırakan şey bilgidir. 19.yüzyılın ortalarında ulusların bağımsızlık mücadelelerinden en önemlisi kadınların okula gidebilme mücadelesidir. Bu mücadele özellikle din adamları arasında büyük tartışmalara sebebiyet vermiştir. Ulusçuluk adına mücadele edenlerin ilerici kesimi okulların açılması ve kadınların okula gidebilmesi için çabalıyorlardı. En büyük arzuları oğullarının iyi yetişebilmesi için annelerinin iyi eğitim almasıydı. Özellikle Müslüman aydınlar kadınların sokağa ve herkese açık yerlere çıkması demek olan okula gitme eylemine şiddetle karşı çıkmışlardır. Kadının bilgiyi elde etme arzusu sonuç olarak, eğitim öğretim sürecine dâhil olmasına neden oldu. Bilgiyi elde eden gücü eline geçirmiş olacağı için kadın bilgi ile maddi güce ulaşmış oldu. Bu da erkeğin sorumluluğu olan evi geçindirme ve nafakayı karşılama görevini elinden almak demektir.²⁵²

Kur'an'ı Kerim'de Nisa 34' de geçen 'kavvam' kelimesini batı kaynaklı problem okumaları üzerinden yapanlar kadın erkek eşitliğine/eşitsizliğine örnek olduğunu iddia etmektedirler. Hâlbuki 'kavvam' kelimesini yapısı incelendiğinde erkeğin yaratılıştan

²⁴⁹ Çetin, *a.g.e.*, s. 46.

²⁵⁰ Çetin, *a.g.e.*, s. 46.

²⁵¹ Sabbah, Fatma Ayt, *İslam'ın Bilinçaltında Kadın*, Çev; Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, 1995, s. 26.

²⁵² Sabbah, *a.g.e.*, s. 25.

gelen-kadının da kendine özgü özellikleri getirdiği ve farklı sorumluluklar yüklendiği gibi-birtakım özellikleri dolayısıyla ve sistemin kendi bütünlüğü içerisinde yönetici/sorumlu olması, sınırı Allah ve Resûlü tarafından çizilmiş birtakım vazifeler yüklenmesi eşitsizlik olarak düşünülemez. Ayrıca erkeğin sorumlu olması La Yüs’el(sorumsuz/hesapsız) olması demek değildir.

‘Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur’ ayeti bir bakıma sosyal olarak dönüşüme uğruyor.²⁵³ Halbuki İslam’a göre ‘erkek, ailenin yöneticiliği ve geçiminden sorumludur. Baba olarak da çocukları hayata hazırlamakla mükelleftir. Bu yöneten-yönetilen arasındaki ilişkinin doğal neticesidir. Devlet yönetiminde yöneten-yönetilen ilişkisi bey’at akdiyle kurulduğu gibi karı-koca arasında da bu ilişki nikâh sözleşmesi ile mümkün olur. Ancak nikah ile gelen karılık-kocalık diğer kurumsal ilişkilerden birçok açıdan farklılık gösterir.

Aile kurumu için Nisa suresinin 34. Ayeti, ilke olarak ailenin yöneticisini erkek olarak belirlemiş ve bu kuruma özgü olarak idareciyi kavram kelimesiyle beyan etmiştir. Bu sistemde kadın erkeğe itaat etmek durumundadır. Kur’an’ı Kerim’in bütün kurumsal yapılar için ana eksen olarak belirlediği üçüncü bir kavram daha vardır ki o da şura ilkesidir. Özellikle kavram-itaat ilişkisini anlamlı kılan ve bu ikisinin harcını oluşturan ilke budur. Onun pratiğe yansımaları da istişaredir. Bu üç kelime kurum içi ilişkilerde ana değerleri ifade eder. Öyleki bunlardan birisi eksik olduğunda kurumu ayakta tutmak mümkün değildir.²⁵⁴

Tarihin derinliklerinde kültürün günümüze taşımış olduğu servet; güç ve kutsal metinlerde karşımıza bilgi olarak çıkmaktadır. Fakat Kur’an’dan ziyade hadislerde örneklerin genelde erkekler üzerinden verilmiş olması miras ve şahitlik de erkeklerin ön planda olması, gerekçelerin Kadın lehine değerlendirilmeden yüzeysel bakış açısı kadın erkek eşitliği açısından bir sorun olduğu izlenimine sebep olmaktadır. İslam kadını olduğu gibi içine alarak korumaktadır. Evin geçimini ise erkeğe yüklemektedir. Yine Müslüman olan kabilelerin birleşmeleri sonucu elde etmiş oldukları güçleri ve enerjileri ile kazanılan ganimetler erkeklerin daha fazla söz sahibi olmalarını ve gücü tamamen ele geçirmelerini sağlamıştır. Böylece Kur’an’ın kadına verdiği haklar

²⁵³ Nisa 4/34.

²⁵⁴ Köse, *a.g.e.*, s. 148.

işlevini kaybetmiş sürüncemede kalmıştır.²⁵⁵ Bu görüş feminist yaklaşımdan başkasına ait değildir. Tezimizin son bölümünde bu konu ile ilgili İslam'ın bakış açısına değinilecektir.

Dini bir terim olan 'keyd' ve 'fitne' kadına atfedilerek kullanılmıştır. Feminist yazarlar keyd ve fitnenin olumsuzluğunun kadına atfedilmesinin Kuran-ı Kerim'de geçen Aziz'in eşi Züleyha ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Kadın ve erkeği yaratılıştaki eşit gören İslam; ahlak, ibadet ve kamusal alanda kadını ikincil bir konuma mahkûm etmiştir²⁵⁶ gibi akıllara ziyan bir sonuca varmışlardır. Feminist düşüncenin dini antropolojiyi suçlayarak kadın erkek ayrımcılığına gittiği başka bir husus da 'keyd' kavramı üzerinden kadının ikincil bir konuma itildiğidir.

Feminist düşünce sahipleri kadının çok zeki olduğu ve bütün mekanizmaları kavrama yeteneğine sahip olduğuna her şeyin üstesinden gelebileceği görüşünü savunurlar. Onlara göre; 'Kadının zekâsının en tehlikeli olduğu an sistemi yıkmaya karar verdiği andır. Bu keskin zekâ sahibi kişi sistem için korkutucudur. Kadının yakıcı zekâsını Kur'an keyd adlandırması ile hafızalara sonsuza kadar kazımıştır. Anahtar bir kavram olan keyd kurnazlığın en üst modeli ve yıkıcılığın simgesidir. Yusuf suresinde olayların akabinde kadınların olumsuz özellikleri ön plana çıkarılarak bu özellikler genel olarak kadınlara atfedilmeye çalışılmıştır.²⁵⁷ Aslında Yusuf suresi incelendiğinde oyun kuranın sadece kadın olmadığı, Yusuf peygamberin de öğretmek amaçlı birtakım oyunlara/yöntemlere başvurduğu gözlemlenmektedir. Yusuf peygamber oyun kurarak kardeşi Bünyamin'i diğer kardeşlerinden almış, bir zamanlar kardeşlerinin kendisine kurduğu oyuna oyunla karşılık vermiştir vermiştir.²⁵⁸

Kadın erkek eşitliğine, en eski metin olarak Aziz Paul' un Galatalılara yazdığı şu cümlelerde karşılaşmaktayız; 'Artık ne Yahudi'nin ne Grek'in ne kölenin ne özgürün ne erkeğin ne de dışının farkı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz.'²⁵⁹

Bundan 500 yıl önce Platon'un eserlerinde bahsettiği ideal devletinde erkeklerin yanında savaşan kadın hayalleri eşitlik fikrinin temelleri niteliğindedir. Paul ve

²⁵⁵ Sabbah, *a.g.e.*, s. 27.

²⁵⁶ Çetin, *a.g.e.*, s. 49.

²⁵⁷ Sabbah, *a.g.e.*, s. 50.

²⁵⁸ Yusuf 12/70-76.

²⁵⁹ Kutsal Kitap, Galetyalılar, 3/28.

Platon'un kadın ve erkek arasında düalist bir düşünceye sahip olmasının Hıristiyanlığın yapısından kaynaklandığı iddia edilmiştir.²⁶⁰

Her medeniyetin kendi içerisinde kişi ve kişi hakları, kişinin statü ve görevleri kendisine özgü bir şekilde yer edinmiştir. İslam ülkelerindeki durum incelendiğinde 'vatandaş' kavramı yerine 'kul' kavramının, 'millet' kavramının yerine de 'müminler ve ümmet' kavramları geçirilmeye çalışılmıştır. Modernleşmenin hayatın her alanında kendini gösterdiği bir zaman diliminde Müslüman halk modernleşmeye karşı şiddetli bir mukavemet göstermiştir. Kadın ve erkeğin rol ve görevlerinde ciddi şekilde değişim olmasına karşılık erkek halen ailedeki merkezi gücünü koruyabilmiştir.²⁶¹

2.1.4.1. Yeni ve Yakınçağın Kadın-Erkek Eşitsizliğine Etkileri

Rönesans, Orta çağın Avrupa'yı din, düşünce ve davranış bakımından baskı altına alması ve insanları nefes alamayacak şekilde kısıtlamasından doğmuştur. Katolik kilisesinin baskıcı tutumu inanan ve inanmayanları tarafından eleştirilmesine sebebiyet vermiştir. Kilisenin birtakım yanlışlarının düzeltilme ihtiyacı topluma farklı bakış açıları kazandırmıştır. Rönesans'ın getirdiği en önemli olgulardan biri de fikri siyasi ve ekonomik alanlardaki gelişim ve değişimlerin sonucunda kadınların hak sahibi olmaları, toplumdaki yerlerinin tartışılmış olmasıdır. Böylece her alanda yaşanan değişimlerin sonucunda kadınların toplum içindeki konumları da sorgulanmaya başlanmıştır.²⁶²

Rönesans'ın yenilikçi isimlerinden Luther aile ve kadın konusundaki farklı görüşlerini şu şekilde aktarmıştır: 'insan olmamak nasıl elinde değilse, insan gibi hareket etmemek nasıl iradene bağlı değilse, bir kadının bir erkekle ilişki kurması da istem ve öğütle çözümlenecek bir iş değildir. Evlilik zorunlu bir ihtiyaçtır.' Luther kilisenin katı kurallarına meydan okuyarak rahip ve rahibelerin hayatları boyunca evlenmemelerine şiddetle karşı çıkmıştır.²⁶³

²⁶⁰ Holland, Jack, *Mizojini Dünyanın en eski Ön Yargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi*, çev; Erdoğan Okyay, Ankara, 2016, s. 98.

²⁶¹ Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, *Hz Peygamber ve Aile Hayatı*, Ensar Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul, 2006, s. 186.

²⁶² Özkaya, a.g.e., s. 393.

²⁶³ Özkaya, a.g.e., s. 393.

Luther, evli çiftlerin cinsel yönden birbirlerinin ihtiyacını karşılayamadıkları durumlarda başkalarıyla ilişki kurabileceklerini ifade etmekteydi. Bunun tek şartı birbirlerini haberdar etmeleri idi. Bu durum cinsel açıdan kadın için verilebilecek bir hak sayılmaktaydı.²⁶⁴

Orta Çağ'da kadınların cinsel suçları ölümle cezalandırılıyordu. Kızlar baskı altında tutulmakta, kadınların özgürlük alanı katı kurallarla sınırlandırılmaktaydı. Yenilik hareketleri evlenmeyi meşru kılarken, kadınlara serbestliği tam anlamıyla sağlayamamıştı.

Bu dönemde Almanya'da erkeklere iki kere evlenme hakkı verilmiştir. Bunun nedeni ise bitmek bilmeyen otuz yıl savaşlarında erkeklerin sayısının azalmasıdır. Bu savaşlar, halkı işsiz bırakırken kadınları da olumsuz yönde etkilemiştir.

Şehirlerde yaşayan zanaatkâr, meslek sahibi, çocuk eğiten kadınlar loncalara gitmek zorunda kalmışlardır. Serbest bir şekilde yün elbise, halı dokuyan, terzilik ve nalbantlık yapan, zırh yapan ve fırınlarda çalışan kadınlar erkek muhalefeti ile karşı karşıya kalmışlardır.²⁶⁵

14. yüzyılda Fransa'da, 17. yüzyılda Almanya'da kadınların ticaretle uğraşması yasaklanmıştır. Kadınların çırak olması bile engellenmiştir. Orta Çağ'da evlilik yasakları zirveyi görmüştür. Ekonomik çöküntü neticesinde gezgin satıcılar ile hizmetçilerin evlenmesi için yasa oluşturulmuştur. Resmi yoldan evlenemeyenler suçlu görülerek en ağır cezaları almışlardır.

18.yüzyılda Alman prensler saraylarını köle ve metreslerle doldurmuşlar, soylular sınıfı da kızlarını saraya metres yaparak, kendilerini saraylı olma hevesine kaptırmışlardır. Viyana ve Berlin bu tarz yaşamların merkezi konumundadır.²⁶⁶

O döneme ait bazı atasözleri durumun içler acısı halini net bir şekilde yansıtmaktadır: 'Bir adam komşusunun karısını, kendi karısı gibi sevmeli; kadın sağa dönerse, koca sola dönmeli; kadın bir erkek uşak alırsa, erkeğin de bir kadın dostunun olması olağan sayılmalı.' Bu yaşamlar toplumsal dejenerasyonu açıkça göstermektedir.

²⁶⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 194.

²⁶⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 194.

²⁶⁶ Özkaya, *a.g.e.*, s. 195.

Ağır vergiler ve lüks hayat yaşama arzusu halkın ahlaki sefaletine neden olmuştur. Sevgi yoksunluğu insanları kendilerini ve diğerlerini satmaya kadar varan aşırılığa sebep olmuştur.²⁶⁷

2.1.4.2. Sanayi Devriminin Etkileri

Coğrafi keşifler ve özellikle Amerika'nın keşfi, Hindistan yolunun açılması uluslararası ticareti de beraberinde getirmiştir. Ticareti elinde tutmaya çalışan ülkeler yeni pazarlar bulmak istemişlerdir. Yeni pazarlar beraberinde yeni düşünceler ve yeni ufuklar getirmiştir. Sanayi gelişmeye başlayınca yeni insan gücüne ihtiyaç doğmuştur. Sanayinin gelişmesi el sanatlarını olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda el sanatları ve meslek dernekleri ortadan kalkmış, böylece kadınlara ihtiyaç artmıştır. Dokuma, sanayi, elbise ve dantel ticareti gibi alanlar kadınların yeni çalışma alanları haline gelmiştir.²⁶⁸

18. yüzyılda İngiltere ve İskoçya'da dokuma ve baskıcılık sektöründe yüz bin kadın işçi ve sekiz yüz bin çocuk işçi çalıştırılıyordu. Kadın ve çocukların çalışma saatleri oldukça uzun ve sağlığa uygun koşullar değildi. Ayrıca uzun süren savaşlar nedeniyle azalan nüfus ekonominin gelişmesine engeldi. Bütün bunları engellemek amacıyla İspanya 18-25 yaşlarında evlenenlerden vergi almamıştır. Aynı şekilde Fransa'da 20-21 yaşlarında evlenenlerden vergi alınmamıştır. On çocuğı olan aileler vergi ödemek zorunda değildi. Aynı ayrıcalıklar Almanya, Avusturya gibi ülkelerde de verilmiştir.²⁶⁹

Ancak sanayi devriminin getirdiğı yeniliklerin, karşısında duran fikirler de oluşmuştur. Mali gücü olmayanlara evlilikler yasaklanmış, ancak bu durum evlilik dışı çocukların sayısının artmasına neden olmuştur.

Sanayi devriminin öncesinde el sanatlarının ön planda olduğu dönemde kadın ev işlerinin fazlalığı ve yoruculuğı sebebiyle hayli eziyet çekmiştir. Sanayi devrimi ile gelen kolaylıklar bu dönem kadını tarafından bilinmiyordu. Çünkü kız çocukları okutulmuyor, her sınıf kendi içinde evlilik yapıyordu. Toplumda taassup hâkimdi. Bu yasaklar ve zorba rejim Fransız ve Alman devrimlerine zemin hazırlamıştır.

²⁶⁷ Özkaya, *a.g.e.*, s. 195.

²⁶⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 196.

²⁶⁹ Özkaya, *a.g.e.*, s. 197.

Yeni buluşlar, buhar makinasının icadı, makineleşmenin ucuzlaşması kadınların çalışma hayatında yer almasını daha kolay hale getirmiştir.

Evlilik ile ilgili yasaklara papazlar karşı çıkmış ve bunun sonucunda evlilikler kolaylaşmış ve nüfus artmıştır. Ancak artan nüfus farklı problemlere neden olmuştur.²⁷⁰

2.1.5. Eşitlik Fikri'nin Eşitsizliğe Karşı Çıkışı

Eşitlik kelimesi hemen hemen her alanda kullanılan çeşitli anlamlara gelen elastik bir kelimedir. Kadın-erkek arasındaki eşitlik, birbiriyle aynılık anlamına gelmemekte, kadın ve erkeğin fırsatlara ulaşma ve kullanma noktasında eşit oldukları anlamındadır.

Toplumlarda fırsatların elde edilmesi ve kullanılması toplumun bakış açısına bağlıdır. Dinin etkin olduğu toplumlarda fırsatların öncelikle erkeklere verildiği gözlemlenmektedir. Fırsat erkeklerin lehine kullanıldığı açık ve nettir. Bu durumu Mernissi 'Medine sokaklarında niçin rahatça gezemeyeyim' diye ifade etmiştir. Bu ifadesiyle erkeklerin fırsatları kadınlardan daha iyi ve daha çok kullandığını anlatmaya çalışmıştır.²⁷¹

Avrupa'da sanayi ve fikir alanındaki devrimler, kadın konusunda bir uyanışa sebep olmuştur. Kadın yazarlar korkusuzca kendi durumlarının iyileştirilmesi ve birtakım haklar elde edebilmek amacıyla kitaplar kaleme almaya başlamıştır. John Stuart Mill'in bile etkisi altında kaldığı kadın yazarlar olmuştur. Diğer yazarlar, 'kadın ahlakının; bekâret, inanç ve namus kuralları üzerine oturan üç ilkesini koyarken Mill, yazar adalet doğruluk ve akıl yolu ilkelerini koymuştur.' Evrensel hukuk esaslarına yayılmaya başlaması ile kadınların haklarını koruma fikri de yavaş yavaş zihinlere girmeye başlamıştır. Kadınların hakkında yazılan olumlu ve destekleyici kitapların sayısı artmıştır. Bunların arasında yer alan 'Kadının Üstünlüğü' adlı kitapta; 'yasak meyveyi Âdem'in Havva'ya zorla yedirdiği, kadınların erkeklere hizmet için yaratılmadığı' görüşleri yazılarak ifade edilmiştir.²⁷²

²⁷⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 198.

²⁷¹ Andrew, Rippin, çev; Toker, İhsan, *Feminizmin Yeni İslamı*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, sayı 27, 2009, Sebati Ofset Matbaacılık, s. 141-153.

²⁷² Özkaya, *a.g.e.*, s. 203.

Avrupa tarihi boyunca kadınlara yapılan haksızlık ve zulümler kadınları ‘biz de insanız’ diye kanunları sorgulamaya, erkeklerin sahip olduğu hakları elde edebilmek için hak arayışına itmiştir.²⁷³

Aydınlanma çağında felsefeciler eserlerinde kadına yer vermeyip onları göz ardı etmişlerdir. Aydınlanma çağı kadın felsefeci çıkaramamış, ayrıca mevcut filozof ve felsefeciler de kadınları dışlamışlardır. Aynı zamanda kadına yapılan zulüm ve haksızlıkları görmezden gelerek eserlerine bu konuyu almamışlardır.²⁷⁴

Sanayi devrimi ile iş alanında kendilerini göstermelerini rağmen erkeğin yarısı kadar ücret alan kadınlar başkaldırmış ve haklarını aramaya başlamışlardır.²⁷⁵

1.4.4 Fransız Medeni Kanunu’nun Katılığı

1800’lerde Fransız Medeni Kanunu birçok ülkenin kendine örnek aldığı, ancak çok sert kanunlar içeren bir yapıdaydı. Kadının her türlü sorumluluğunu kocaya veren bu kanun, kadının şahit olma ve kocasını dava etme hakkını elinden almaktaydı. 1900’lü yılların başında kadın vasiyet etme hakkına bile sahip değildi. Ünlü Kral Napolyon ‘Fransız olmayan yalnız bir şey vardır, oda istediğini yapan kadındır.’[^] sözünü devrin kadına bakışını gözler önüne sermektedir.²⁷⁶

1900’lü yılların başında 1907’de İsviçre’de kabul edilen yeni medeni kanunlar kadına kocasının malına ortaklık, can güvenliği ve mirasçı olma hakkı tanımıştır.²⁷⁷

1.4.5 İngiltere’de Kadının Hak Arama Mücadelesi

Kadının özgürlüğü batı merkezli bir kavram olarak pozitif ayrımcılık ilkesine dayanmaktadır. Parayı elinde tutan sermaye sahipleri, diğer bir deyişle kapitalizm, kadının kamu alanında var olmasını sağlamak için kadın özgürlük hareketlerini başlatmışlardır. Bu hareket ve değişimler feminizm ile farklı boyutlara ulaşmıştır.²⁷⁸

²⁷³ Özudoğru, Erdoğan Halide Nur, *Kırsal Yaşamda Kadın ve Din*, Çizgi Kitapevi, 2010, s. 50.

²⁷⁴ Özudoğru, *a.g.e.*, s. 51.

²⁷⁵ Özkaya, *a.g.e.*, s. 207.

²⁷⁶ Özkaya, *a.g.e.*, s. 207.

²⁷⁷ Özkaya, *a.g.e.*, s. 208.

²⁷⁸ Özkaya, *a.g.e.*, s. 209.

Batılı Aydınlar dini ve kiliseyi, kadının özgürleşmesinde en önemli iki engel olarak görmüşlerdir. Kadın hareketleri üzerinden adeta din ile bir savaşa içine girmişlerdir. Modernite olarak adlandırılan kendine ait bazı değerleri olan yeni din ile kilisenin değerlerini hafifletirerek yok etme sürecini başlatmışlardır.²⁷⁹

1870’li yıllarda kadınların hiçbirinin resmi evrak imzalama hakkı yoktu. Bu dönemde kadınlar deli veya cadı olarak nitelendirildiğinden yanındaki erkek, babası, kocası ya da oğlu işlediği suçun sorumlusu kabul ediliyordu. Yatakların başucuna asılı olan kamçı kocanın karısını terbiye etme aracıydı. Kızları erkek kardeşlerinin işlerini yapmakla görevli bir hizmetçi durumundaydılar.

Kadınlar 1890’lı yıllara kadar asla mülk edinemezlerdi. Miras veya çalışma karşılığı kadının eline geçen malları ve yönetimini erkeğe vermesi mecburi idi.

Çok eski dönemlerde zengin kadınlar seçme hakkına sahipken, sonraları bu haklar kadınların elinden alınmıştır. Kadınlar 1908 yılına kadar yaptıkları zorlu mücadeleler sonucunda seçme hakkını elde etmişlerdir.²⁸⁰

1908’li yıllara kadar erkekle birlikte sofraya oturamayan, izin verilmedikçe konuşma hakkı bulunmayan İngiliz kadını sonunda istediği özgürlük ve haklara kavuşmuştur.²⁸¹

2.1.5.1.Amerikan Kadınının Bağımsızlığını İlan Etmesi

1900’lü yıllara doğru kurulan Amerikan Kadınlarının Haklarını Savunma Cemiyeti, 1909 yılında kadınların problemleriyle ilgili ciddi çalışmalar yapmaya başlamıştır. Amerikan kadını ancak 19.yy ortalarında seçme ve seçilme haklarını elde edebilmiştir. Bu tarihten itibaren evli kadınlar mülk edinebilmişlerdir. Velisinin iznine bağlı olmak koşuluyla evlilik yaşı on altı olarak belirlenmiştir. İş alanında ise ancak 1965 yılından sonra kadın-erkek ayırımı son bulmuştur. Arjantin, Kolombiya, Kosta Rica, Meksika, Şili vs. gibi ülkelerde de kadının durumu birbirinden farklı değildir.²⁸²

²⁷⁹ Tekin, Mustafa, İngiltere’de Din Bağlamında Kadın Üzerine Bir Tartışma, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 27, 2009.

²⁸⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 210.; Holland, *a.g.e.*, s. 150.

²⁸¹ Holland, *a.g.e.*, s. 150.

²⁸² Özkaya, *a.g.e.*, s. 206.

2.1.5.2. Kadından Nefret

Kadından nefret ve kadının aşağılanması Yahudi metinlerinde ve eski Yunan tarihinde çokça rastlanan bir durumdur. Yahudilerde; dini metinlerde, benzetmeler ve özlü sözlerde, Yunanlılarda ise; felsefecilerin yazılarında, dini metinlerin yorumlarında kadından nefret çokça ifade edilmektedir. Her iki kültürde de önce Âdem'in yaratıldığına ve Âdem'in Tanrıyla birlikte cennette huzurla yaşadığına inanılır. Daha sonra Âdem'in yalnızlığını gidermek için, Tanrı Âdem'den Havva'yı yaratmıştır. Havva Yunan mitolojisindeki Pandora gibi kural tanımayan, tehlikeli bir kişiliktir. Yasak ağacın meyvesinden tatmanın suçunu yılanı yüklemek istemiştir. Umursamaz tavırları noktasında Pandora ile benzerlik arz etmektedir. Yahudilerin Tanrısı ile Yunan tanrısı Zeus cezalandırmada ve öfkede aynıdır.²⁸³

Tevrat'ta geçen 'Rab Tanrı kadına 'Doğum sırasında sana çok acı çektireceğim.' dedi. 'Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın ve seni o yönetecek.'²⁸⁴ ifadeleri kadını cezalandıran, öfkeli bir tanrının buyruklarıdır.

Kadınla ilgili olarak Yahudi kutsal metinleri ile eski Yunan inanışları her zaman birbirini tutmamaktadır. Zeus'un bir kişinin suçu için bütün evreni cezalandırması görülmemiş bir durum olmasına karşın Yahudilerin Yehova'sı bir kadının hatası nedeniyle bütün kadınları cezaya mahkûm etmektedir. Hatta öfkelenirse bütün kâinat yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir.²⁸⁵ 'Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım.' dedi. 'Çünkü onları yarattığıma pişman oldum.'²⁸⁶

Yahudilikte kendi çıplak vücudunu görüp utanmak, Havva'nın yasak meyveyi yemesinin bir sonucudur. Utangaçlığın cinselliği sınırlandırarak sadece nüfus artışını hızlandırması Yahudilikten Hristiyanlığa geçmiş bir zihniyettir. Tevrat'a göre kadın 'temiz bir vicdan' ile 'korkunç bir davranıştan başka bir şey değildir.'²⁸⁷

²⁸³ Holland, *a.g.e.*, s. 86.

²⁸⁴ Kutsal Kitap, Yaratılış, 3/16.

²⁸⁵ Holland, *a.g.e.*, s. 87.

²⁸⁶ Kutsal Kitap, Yaratılış, 6,7,

²⁸⁷ Holland, *a.g.e.*, s. 88.

2.1.5.3. Kadın-Erkek Eşitliği Probleminde Cinsiyet Ayrımcılığı Kavramının Rolü

Özellikle feministler tarafından kadının toplum içinde ikincil konumda olduğu ve ezildikleri öne sürülmekte ve buradan hareketle toplumda cinsiyet ayrımcılığı olduğu iddia edilmektedir.

Kadın-Erkek eşitliği probleminin modern zamandaki karşılığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet güç, statü ve ekonomik açıdan kadın ve erkek arasındaki farklılığı, bireylerin cinsiyetiyle ilişkilendirmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı kadın açısından değerlendirildiğinde kaynaklara ulaşım ve kullanmada erkeklere oranla geride kalma, kamu alanında kendini gösterememe, kötü davranışlara maruz kalma, ev sahibi olamama, sendikalara üye olamama gibi durumlarla ortaya çıkmaktadır.²⁸⁸

Cinsiyet eşitliği kadın açısından ekonomik rekabet ve gücü elde etme veya erkekle aynı haklara sahip olmak demektir. Cinsiyet eşitsizliği gücü elinde tutanların zayıf olanları ezmesi ve istismar etmesi neticesinde ortaya çıkan bir durumdur. Özellikle batıda sanayi devriminden sonra erkeklerle birlikte çalışma hayatına atılan kadın, erkekler tarafından rakip olarak görülmüştür.²⁸⁹

Bir yandan da kadınların çalışma hayatına kazandırılması fikri kapitalist odaklar tarafından destek bulmuştur. Zira daha az ücretle çok sayıda kadın çalışan ekonomiye oldukça fazla katkıda bulunmaktaydı. Erkekler kendi üstünlüklerini ve ellerindeki gücü kaybetmemek için kadını maddi olanakları, kanunları ve siyasi otoriteyi kullanarak, kadınların sendikalara katılımlarını engellemiş, kadınların işe alınmamaları için iş sahipleriyle anlaşmalar imzalamış, kadınların iş dünyasından uzaklaşmaları için bir mücadele içine girmiştir.²⁹⁰

Cinsiyet eşitsizliği şeklinde karşımıza çıkan kadın erkek eşitliği problemi özellikle kadınların tüm sınırları zorlayarak hak talebinde bulunmaları, toplum içindeki var olma savaşına girmeleri büyük bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 1900'lü yılların başında kadınlar toplumda ikincil bir konumda

²⁸⁸ Sevede, Demirbilek, *Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi Finans Ekonomik Yorumlar*, 2007, c.44, sayı:511, s.13-27.

²⁸⁹ Demirbilek, *a.g.e.*, s. 13.

²⁹⁰ Demirbilek, *a.g.e.*, s. 14.

olmalarının erkek egemenliğinin getirdiği bir sonuç olarak görülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu durum toplumsal bir problem sayılmıştır.²⁹¹

Cinsiyetten dolayı ortaya çıkan kadınların ikincil konumlarını erkeklerle aynı konuma getirme ve ataerkilliğe karşı çıkışı feminizm olarak tezahür etmektedir. İngiliz ve Fransız endüstri devrimleri feminist fikirlerin ortaya çıkmasında en büyük rollere sahiptir. Bu hareket Marry Wolfstane Craft'ın 'A Vintication of the Rights of Women' adlı eseriyle başlamış ve liberal klasik John Stuart Mill ve Harriet Taylor Mill tarafından yazılan 'The Subjection of Women' (1869) isimli eserle devam etmiştir.²⁹²

2.1.6. Kadın Erkek Eşitliği Problemi ve Feminist Düşünce

Kadın ve erkeği tüm haklar açısından eşitleyerek özgürleşmeye çalışan fikrin temelinde onların kadınlaşmış erkekler olduğu düşüncesi yatmaktadır.

Farklı bir Yahudi efsanesine göre Hz. Âdem'in Hz. Havva'dan önceki hanımı olan Lilith, Hz. Âdem'le aynı topraktan yaratılmıştır. Bu kadın eşine eşit olduğundan onunla mücadeleye başlamış, çeşitli huysuzluklar yapmıştır. Bu durum karşısında Hz. Âdem Rabbinden uysal itaatkâr bir hanım isteyince sonuçta Hz. Havva yaratılmıştır. Lilith'in küllerinden bugün eşitlik peşinde koşan feminist kadın ruhu doğmuştur.²⁹³

Feminist kadın hakları söylemi altında resmi olarak ilk kez 'Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi' olarak Türkçeye çevrilen bir sözleşmeyle ortaya çıkmıştır. Bu sözleşme 1979'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Feminizm, Dünya kadın konferansları çerçevesinde kadın haklarının bütün ülkelerde yaygın hale getirilmesi ve farkındalık oluşturulması gibi çalışmalarla daha belirgin hale getirilmiştir. Dünya Kadın Konferansları sırasıyla 1975'te Meksiko City, 1980'de Kopenhag, 1985'te Nairobi, 1995'te Pekin'de gerçekleşmiştir. Ayrıca 1993 yılında gerçekleşen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konferansında kadının insan olarak hakları konusuna odaklanılmış ve kadın haklarının insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği fikri beyan edilmiştir.²⁹⁴

²⁹¹ Demirbilek, *a.g.e.*, s. 15.

²⁹² Demirbilek, *a.g.e.*, s. 17.

²⁹³ Koç, Handan, *Muhafazakarlığa Karşı Feminizm*, Destek Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 9.

²⁹⁴ Dinçkol, Bihterin, *Kadın-Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yıl 4, sayı 9, Güz 2005/2, s. 101-117.

Kadın konferanslarının dördüncüsü Pekin’de yapılmıştır. Birinci özel oturumda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Pekin’de alınan kararların hayata geçirilmesi için ‘Pekin +5’ kararını onaylamıştır. Bu kararlarda Türkiye’yi de kadın erkek eşitliği noktasında ‘namus cinayetleri’ ve ‘zorla evlendirme’ konuları şeklinde birleşmiş milletler belgesine yazılı olarak eklenmiştir.²⁹⁵

Eşitlik Kavramının demokrasideki anlamı üç açıdan değerlendirilmektedir. İlki doğal ahlaki eşitlik olup kadın veya erkek cinsinin birbirlerine veya başka herhangi bir otoriteye boyun eğmemesi anlamındadır. İkincisi olgunluk çağına gelmiş olan bireylerin kendi kararlarını alma hürriyetidir. Üçüncüsü ise vatandaşların siyasi alandaki eşitlikleridir.²⁹⁶

Demokrasilerde hukuk anlamında eşitlik temel bir ilkedir. Anayasalar ile koruma altına alınmıştır. Eşitlik ilkesinin hukuk alanında kabulü ‘Kuzey Amerikan Kolonilerinin Hak Bildirgeleri’ ile başlamıştır. 1789 Fransız insan ve yurttaş hakları bildirisinde eşitlik ilkesini ‘Yasalar önünde eşitlik’ olarak kabul etmiştir.²⁹⁷

Kadın erkek eşitliği ilk olarak uluslararası bir belge olan Birleşmiş milletler insan hakları evrensel bildirgesinde yerini almıştır. Bu bildirmede eşitlik ilkesi şöyle ifade edilir: ‘birleşmiş milletler hakları, temel insan haklarına, insanlık onuruna ve değerine, erkek ve kadınların eşit haklara sahip olduklarına inançlarını birleşmiş milletler şartında teyit ederek, daha geniş özgürlükler düzeni içinde toplumsal ilerlemeyi ve yüksek standartları ulaşmaya karar verdiklerinden, ayrıca cinsiyet ayrımcılığına ilişkin olarak Bildirge’nin 2. Maddesinde;

‘Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayırım gözetilmeksizin, herkes bu bildirmede yer alan bütün haklara ve özgürlüklere sahiptir.’ ibaresine yer verilmiştir.²⁹⁸

Bildirgenin yedinci maddesinde hukuk önünde herkesin eşit olduğu ve korunacağı ifade edilmiştir. Birleşmiş milletler insan hakları evrensel bildirgesinde 1976’da iki ek belge hazırlanmıştır. Birinci belgenin ikinci maddesinin birinci

²⁹⁵ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

²⁹⁶ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

²⁹⁷ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

²⁹⁸ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

bendinde ‘cinsiyetin’ ayrımcılık ve üstünlük sebebi sayılamayacağı ifade edilmektedir. 24. maddede sözleşme imza atan devletler de eşler arası evlilik ve boşanma da eşit hak ve yükümlülükleri sağlamak üzere gerekli önlemleri alma sorumluluğu verilmiştir.²⁹⁹

Hukuk alanında eşitlik 26. maddede bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1966 yılında kabul edilip 1976’da yürürlüğe giren ve Türkiye tarafından da 2000 yılında imzalanan ikinci belge olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin ikinci bölümünde, sözleşmedeki hak özgürlüklerden yararlanma konusunda cinsiyet eşitliği yer verilmiştir.

Cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olarak; ‘bölgesel nitelikte bir sözleşme olan insan hakları ve temel özgürlüklerin korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi’nin ayrımcılık yasağı başlığını taşıyan 14. maddesi, sözleşmedeki halk özgürlüklerden yararlanma da ayrımcılık yapılamayacağına dair düzenleme içerisinde cinsiyet ayrımcılığı da kriterlerden sayılmaktadır.’³⁰⁰

Bu belgelerden ayrı olarak kadın erkeği eşit hale getirerek cinsiyet ayrımını ortadan kaldıran başka belge ve anlaşmalarda mevcuttur. Bu belgeler kısaca şöyle sıralanabilir:

1-CEDAW (Kadınlara karşı her türlü Ayrımcılığın önlenmesine karşı sözleşme)

1979’da birleşmiş milletler genel kurulunca kabul edilmiştir. 1981’de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin onaylanarak kabulü, kadınlara karşı kötü muamelenin, eşitsizliğin ve ayrımcılığın evrensel bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Sözleşme kadınların insan hakları bildirgesi niteliğindedir. Belgede ayrıca ayrımcılığın tanımına da yer verilmiştir. CEDAW’e ait seçmeli ek protokol; bu ek protokol ile kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi komitesi kurulmuştur. Bu da kadın haklarının güvence altına alınmasını sağlamıştır.³⁰¹

2.1.7. Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme

20 Aralık 1952’de kabul edilmiş olan bu sözleşme ile kadınların erkeklerle aynı Siyasal haklara sahip olmaları hedeflenmiştir. Sadece seçimlerde değil tüm kamu

²⁹⁹ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

³⁰⁰ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

³⁰¹ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

alanlarında erkekler gibi kadınların da hiçbir kısıtlama olmadan yer alabileceğine dair maddeleri ihtiva etmektedir.

Kadınlara karşı şiddetin tasfiye edilmesine dair bildiri; 20 Aralık 1993'te birleşmiş milletler genel kurulunun kabul ettiği bir bildiri olup, giriş bölümünde 'eşitlik, güvenlik, özgürlük bütün insanların bedensel bütünlüğü ve insanlık onuru konusundaki hakların ve prensiplerin kadınlara her yerde uygulanmasının acil bir gereklilik olduğu' ifade edilmiştir. Bildiride kadın hakları bir başlık altında açıklanmaktadır. Bu haklar Siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlükler den eşit yararlanma ve koruma isteme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca;

- Hayat hakkı,
- Eşitlik hakkı,
- Kişi hürriyeti ve emniyeti hakkı,
- Hukukun korunmasından eşit bir şekilde faydalanma hakkı,
- Her tür ayrımcılığa karşı korunma hakkı,
- Elde edilmesi mümkün olan en yüksek standartta fiziki ve ruhi sağlık hakkı,
- Adaletli ve uygun koşullarda çalışma hakkı,
- İşkence veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı. Sıralanan haklar ek olarak bildiride bulunmaktadır.

Bütün insanlar için geçerli olan bu haklar kadınlara karşı uygulanmadığı veya ihlal edildiği için yeniden kadın hakları olarak düzenlenerek maddeleştirilmiştir.

2.1.8. Raporları ve Cins Eşitliği Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye İlerleme

Avrupa birliği topluluğu eski 119. ve 141. maddesiyle kadın erkek eşitliğinde ilk adım ve ilk hareket olarak ortaya çıkmaktadır. Öncelikle ekonomik alanda çalışma

şartlarının iyileştirilmesi ve eşitlenmesinde kendini gösteren eşitlik anlayışı ve arayışı daha sonraki süreçte diğer alanları da içine almıştır.³⁰²

Avrupa Birliğinin kadın-erkek arasındaki fırsat eşitliği süreci ücret ve çalışma şartlarının eşitliği üzerine kuruludur. Kadınların lehine eşit davranış, pozitif eylem ve pozitif ayrımcılık şeklinde devam etmiştir.

Kadın erkek eşitliğini sağlamak üzere ekonomik ve sosyal haklar başlığı altında birçok yenilik yapılmıştır. Avrupa birliği ülkeleri 1982 Anayasası'nın kanun önünde eşitlik ilkesine ek olarak 2004 ilerleme raporlarında alınan 'kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamak ile yükümlüdür.' kararı ile kadın erkek eşitliği sorununu ortadan kaldırmak için işin uygulama boyutuna geçmiştir. Ayrıca namus cinayetleri ve cinsel saldırı ve bekâret testi ile ilgili yeni ceza kanunu da kabul edilmiştir.

2004 raporunda kadın-erkek eşitliğini meydana getirmek için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kuruluş kanununun kabulünün gerekliliğinin yanında, ekonomik ve sosyal yaşamda cinsiyet eşitliğini iyileştirmek ve ilgili mevzuatın etkin biçimde uygulanmasını sağlamak için daha fazla çabaya ihtiyaç olduğu üzerinde durulmuştur.³⁰³

Avrupa Birliği'nin kadın pozitif ayrımcılığa yönelik fonları mevcut olup, kadınların bireysel başvuru yaparak kendi işlerini kurmalarına destek olacak kredilerin verilmesi için çalışmalar yapmıştır.

2005 raporunda ise 'medeni kanunun, yeni ceza kanunu ve ailenin kurulmasına ilişkin kanunlarının korunması ve yerine getirilmesi; başta namus cinayetleri olmak üzere kadına şiddete karşı her türlü tedbirin alınıp maruz kalma tehlikesi olan kadınların korunması için kadın sığınma evlerinin açılması; eğitim-öğretim, çalışma şartları ve katılımın sağlanarak daha da geliştirilmesi için kadın örgüt ve derneklerinin teşvik edilmesi' kabul edilmiştir. Kabul edilen bu kararların yeterli olmayıp kadın haklarını iyileştirici yeni ve geliştirici kararların alınması gerekliliği vurgulanmıştır.³⁰⁴

³⁰² Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

³⁰³ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-107.

³⁰⁴ Dinçkol, *a.g.e.*, s. 101-117.

2.2. Kadın Erkek Eşitliği Probleminin Fıkhi Düşünceye Yansımaları

Bu bölümde kadın erkek eşitliğinin ayet ve hadisler ışığında özellikle şahitlik, miras ve kamuda nasıl yansıdığını inceleyeceğiz.

‘Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması nedeniyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyuculardır. Başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlar onları yola getirmese) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür’³⁰⁵

Bazı yazarlar ve feministler bu ayeti yanlış yorumlayarak kadınların erkeklere eşit olmadığını hatta erkeklerden aşağı olduğunu ifade etmişlerdir.

Ancak yapılan bu eleştirilerin ‘kavvam’ kelimesinin yanlış yorumlanmasından dolayı ortaya çıktığı aşikârdır. Kavvam; koruyan, gözeten, sorumlu olan, nezaret eden anlamlarını taşımaktadır. Ailenin reisinin erkek olduğunu anlatmaktadır. Unutulmaması gereken diğer bir konu da reis olmanın, koruyan, kollayan, gözeten olduğu ve buna mukabil istediği gibi hareket etme özgürlüğünün olmadığıdır. Aile fertlerini kendine köle yapmak, haksızlık ve adaletsizlik yaparak keyfi davranmak demek değildir. Kavvam olmak, ailenin bütün fertlerinin sorumluluklarını yüklenmek, dertleriyle dertlenmek onların maddi manevi sorunlarına çözüm bulmak demektir.³⁰⁶

Hiç kimse kendi cinsiyetini belirleme ve seçme özgürlüğüne sahip değildir. ‘Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları verir.’³⁰⁷

Temel hak ve özgürlükler açısından kadın erkek eşittir. Aynı haklara sahiplerdir. Biri diğerinden üstün değildir. Aksine biri diğerinin mütemmimi, bir bütünün iki parçasıdır.

³⁰⁵ Nisa 4/34.

³⁰⁶ Özbuğday, Şükrü, *Kadın Erkek Eşitliği Üzerine Birkaç Söz*, Diyanet İlmi Dergi, c. 35, sayı 2, Nisan, Mayıs, Haziran, 1999.

³⁰⁷ Şuara 42/49.

2.2.1. Şahitlik

İslam hukukunda bir iddianın ispat edilebilmesi için şahitlik esastır ve mühimdir. Yer ve duruma göre olayın türü doğrultusunda birden dörde kadar müslümanın şahitliği ile adalet tesis edilmektedir. Had cezalarından idama kadar davalarda kararlar şahitlerle verilmektedir.

İslam fıkında/hukukunda kadının konum ve şartlarından kaynaklanan farklı değerlendirmeleri (iki kadın bir erkek vs. gibi) irdelemek, özel durumları genelleştirmek, hükümleri hakkaniyete uygun verilmesini sağlamak gibi amaçlara matuf olarak kadınların şahitlikle ilgili hükümlerini ifade etmeye çalışacağız.

Yine nasslarda kadının şahitliği ile ilgili mutlak bir durumun söz konusu olmadığı, yer ve şartlara göre iki kadın, bir erkek, bir erkek bir kadın, bazen erkeğin şahitliğinin kabul edilmeyip kadının şahitliğine başvurulduğu durumlar olabilmektedir. Bu bağlamda ayetlerde;

‘Ey iman edenler! Adaleti titizlikle sağlayan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik edenlerden olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) ister zengin, ister fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize kapılıp adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, bükür (doğru şahitlik etmez), yahut şahitlik etmekten kaçarsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.’³⁰⁸

Şahitlik yapma konusunda kadın ve erkek İslam Hukuku karşısında eşittir. Mutlak olarak bir erkeğin şahitliği iki kadına eşittir şeklinde bir kural yoktur. Ancak kadın ve erkeğin insanlık özellikleri ve yapılarının farklı olması ile bulunduğu alanların ayrı olması şahit olup olmama kriterlerine etki etmektedir.³⁰⁹

‘Ey iman edenler! Belirli bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla noksan yazdırmamasın. Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona

³⁰⁸ Nisa 4/135.

³⁰⁹ Hatemi, Hüseyin, *İlahi Hikmet'de Kadın*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1995,3. Baskı s. 47.

hatırlatması için- iki kadın (olsun). Çağırıldıkları zaman şahitler gelmemelik etmesin. Büyük ya da küçük, vadesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın erinmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adil, şahadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha münasiptir. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirsiniz) şüphesiz bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.³¹⁰ Bu ayette vurgulanan 'eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ile iki kadın olsunlar.' ifadesinin meali iki şekilde yorumlanabilir; aslolanın şahitlik yapma vasfına sahip olunmasıdır. Kadınların bir erkeğe iki kişi olmasının nedenleri arasında kadınların yaratılıştan duygusal olmaları ve olaylardan çabuk etkilenmelerine neden olması vardır. Bu özellikleri onların unutkan olmalarına ve hafızalarının zayıflamasına neden olabilmektedir.³¹¹

Kadınlarda benlik duygusu daha belirgin bir özellik olduğu için diğer işleri akılda tutmaları gerekmediğinden her şeyi hatırlamaları mümkün olmayabilir.

Kadının yaratılışından ileri gelen özelliklerinden dolayı olaylara yeterince şahit olamayabilir. Bunun sorumluluğunu kadına yüklemek onu mecburiyet ve töhmet altında bırakmak anlamına gelmektedir. Fakat sadece kadınların olduğu bir ortamda sadece bir kadının da şahitliği de yeterlidir.³¹²

İslam dininde kadın ve erkek ayrımı olmadan her bireye şahitlik için çağrı yapıldığında şahitliği yerine getirmesi farzı kifayedir. Şayet çağrıldığı konunun tek şahidi ise şahitlik etmesi farzdır.³¹³ Bu hükme 'Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemelik etmesin.'³¹⁴ ayeti delildir.

Hadis-i Şeriflere bakıldığında Enes (r.a)'dan şöyle rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber'in önünden bir cenaze geçtiğinde insanlar onu hayırla övmüşlerdir. Hz. Peygamber 'vacip oldu' buyurmuştur. Daha sonra bir başka cenaze geçtiğinde sahabiler onun aleyhinde konuşular. Hz. Peygamber yine 'vacip oldu' demiştir.

³¹⁰ Bakara 2/282.

³¹¹ Yazır, *a.g.e.*, s. 353.

³¹² Yazır, *a.g.e.*, s. 354.

³¹³ DİA, "Şahit" 278-282.

³¹⁴ Bakara 2/282.

Yanında bulunan sahabiler ‘vacip oldu’ sözünün ne anlama geldiğini sormuşlar, Hz. Peygamber de; ‘Müminler yeryüzünde Allah’ın şahitleridir. Mümin topluluğun şahadeti Allah katında kabul edilmiştir.’ buyurmuşlardır.³¹⁵

Yine bir başka Hadis-i Şerif’te Hz. Peygamber kadın-erkek ayırt etmeden üç kere;

- ‘Büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi?’ diye buyurdu.

Sahabiler:

-Evet, ver ya Resûlallah! dediler.

Hz. Peygamber:

-‘Allah’a şirk koşmak, anaya babaya asi olmak’ dedi ve yaslanmışken oturdu ve ‘İyi dinleyin! Bir de yalan yere şahitlik etmek’ dedi. Bu sözü o kadar çok tekrar etti ki biz kendisine acıyarak keşke artık sussa dedik.³¹⁶

Rasulullah (s.a.v) “Erkeklerin bakamayacakları yerlerde kadınların şahitliği caizdir” buyurmuştur.³¹⁷

Burada zorunluluk söz konusudur. Kadınların görüp erkeklerin görmesinin mümkün olmadığı durumlarda, kadınların şahitliğine başvurulmaktadır. Şahitliği istenen kadın da adil, Müslüman ve özgür olmalıdır.

Şafi (r.a) böylesi durumlar bile, yani sadece kadınların şahit olduğu durumlarda bile iki kadının şahitliği yeterlidir demiştir. Şafi “ İki kadın şahitlikte bir erkeğin yerine geçer” görüşündedir. Dolayısıyla iki erkeğin şahitliği dört kadına tekabül etmektedir.³¹⁸

Bu konuyu biraz açacak olursak nasıl ki bir erkeğin şahitliği ile bir şey ispat edilemediği gibi, bir kadının şahitliği ile de bir şey ispat edilemez. İbn Ebi Leyla’ya göre ise şahitlikte iki şeye bakılır. Bunlar sayı ve erkekliktir. Ancak sadece erkek olmak problemi çözmemektedir. Erkeğin giremediği ve göremediği alanlar ve

³¹⁵ Sofuoğlu, Mehmet, *Sahihi Buhâri ve Tercemesi*, Ötüken Neşriyat, Şefik Matbaası, İstanbul, 1987, c. 5 s. 2432.

³¹⁶ Sofuoğlu, a.g.e., c. 5 s. 2442.

³¹⁷ Şemsu’l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed Serahsi, *Kitabu’l-Mesut*, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008, c. 16, s. 142; İbn Hümâm VII, s. 372.

³¹⁸ Serahsi, a.g.e., s. 217.

konularda kadının şahitliğine başvurulmaktadır. Böyle durumlarda ise birden fazla kadının şahitliği tedbir açısından daha uygun görülmüştür.³¹⁹

“Erkeklerin muttali olmadığı konularda kadınların şahitliği caizdir” hadis-i şerifinde sayı belirtilmemiştir. Habere benzediğinden ötürü de sayı düşmüştür. Nitekim haber vermede bir kişi yeterlidir. Elbetteki iki veya üç kişi tedbir açısından dahi iyidir. Böylece kalp daha mutmain olur. Şahitliğe cevaz verdiği için de ayrıca hür ve Müslüman olması şartı da getirilmiştir.³²⁰

Ebu Hanife ise kadınların, mesela kadınlar hamamı gibi kendi cinslerinin bulunduğu ortamlarda bile şahitliklerini tam bir delil olarak kabul etmemektedir. Ancak doğumda kadının şahitliği erkeğin şahitliğinden evladır. Kadınların cenaze namazı noktasındaki şahitlikleri cenaze namazının dini bir konu olmasından dolayı kabul edilmektedir. Ramazan hilalinin görülmesi konusunda da kadınların şahitliği kabul edilir. Mirasta kadınların şahitliklerinin kabul edilmemesi, mirasın kul haklarından olması sebebiyledir.³²¹

Ayrıca şahitlikte yetkili olma ehliyeti de aranmaktadır. Kölenin haberi dini konularda kabul edilse bile kendisinin şahitliğe yetkisi yoktur. Şahitlikte bağlayıcı olmak söz konusudur. Bağlayıcı olmak ise yetkiyle mümkündür. Şahitlikte sayı şart olduğu gibi yetki şartı da vardır. Kadının dişiliği sebebiyle eksikliği söz konusu olduğundan Şahitliği de erkeklerin şahitliğinden düşüktür.

Hz. Peygamber (s.a.v) hadd cezalarında kadınların şahitliğini kabul etmemiştir. Zühri'den (r.a) gelen rivayette de Rasulullah (s.a.v) ve iki halifesi döneminden bugüne kadar hadd cezalarında kadınların şahitliği kabul edilmemiştir. Çünkü kadınlar daha çok yanılır ve unuttur. Kadınların kadınlıkları sebebiyle öğrenme ve anlama oranları erkeklerden daha azdır.³²²

Nitekim ayet-i kerimede “Biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için”³²³ bu duruma işaret edilmiştir.

³¹⁹ Serahsi, *a.g.e.*, s. 218.

³²⁰ Serahsi, *a.g.e.*, s. 218.

³²¹ Serahsi, *a.g.e.*, s. 219.

³²² Serahsi, *a.g.e.*, s. 171.

³²³ Bakara 2/282.

Hız. Peygamber (s.a.v) de kadınlarda unutkanlık ve yanlış anlama çokluğu sebebiyle akıl ve din eksikliği olduğunu söylemiştir.

Hadd cezaları şüphe kabul etmez. Bu nedenledir ki erkeklerde de şahitlik hususunda yeterli sayıda olmadıkları sürece şahitliklerinde şüphe vardır. Böyle olunca da verdikleri haber ile kesin bilgi sabit olmaz.³²⁴

Bazı durumlarda Hz. Peygamber (s.a.v) bir kişinin şahitliğini de kabul etmiştir. Bu kişi Huzeyme b. Sabit (r.a) dır. Hz. Peygamberin Huzeyme b. Sabit'in şahitliğini iki kişinin şahitliği olarak kabul ettiği olay şöyle gerçekleşmiştir;

Hız. Peygamber (s.a.v) bir bedeviden deve satın almış ve parasını ödemişti. Fakat bedevi aldığı parayı inkar etti. "Haksızlığa uğradım. Bana şahit getir" diye söylendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) " Bana kim Şahitlik eder!" diye buyurunca Huzeyme b. Sabit "Sana ben şahitlik ederim ey Allah'ın Resulü! Sen bedeviye devenin bedelini verdin" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) "Sen akit esnasında bizimle beraber olmadığın halde nasıl şahitlik edebiliyorsun" deyince Huzeyme b. Sabit " Ey Allah'ın Resulü! Biz seni bize gökten getirdiğin haberde doğruluyoruz. Devenin parasını ödediğin haberde mi doğrulamayalım!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) " Huzeyme kimin lehine şahitlik ederse ona yeter" buyurdu.³²⁵

Bu örnekte şahitliğin hususi olarak ta değerlendirildiğini görmekteyiz. Özel durumlarda bir kişinin şahitliği kabul edilmektedir.

Şahitlik sayı açısından üç bölüme ayrılmaktadır.

1. Dört erkeğin şahitliğinin istendiği durumlar. Bu da hadd cezasının gerektirdiği zina durumudur.³²⁶ " Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin".³²⁷ Zina suçu dışında hiçbir konuda dört şahit istenmemiştir. Allah kulların hatasını örtmeyi ister ancak çirkinliğin yayılmasını da engellemek ister. Onun için şahitlerin sayısını dört olarak belirlemiştir. Burada hem günahı örtme Hem de haddi aşanlar için ceza söz konusudur.

2. İki erkeğin şahit olmalarının şart koşulduğu yerler. Bu yerler şüphe ile düşen cezalar ve kısastır.

³²⁴ Serahsi, *a.g.e.*, s. 171.

³²⁵ Serahsi, *a.g.e.*, s. 172.

³²⁶ Serahsi, *a.g.e.*, s. 172.

³²⁷ Nisa 4/15.

3. İki erkek veya bir erkek iki kadının şahitliğinin şart olduğu yerler. Bu durumlar şüphe bile olsa sabit olan işlemlerin olduğu durumlardır.³²⁸

“Eğer iki erkek bulunamazsa bir erkek iki kadın olsun³²⁹ ayeti borçlanma hakkındadır. Şüphe ile düşmeyen konular arasında evlenme akdi, boşanma, özgür kılma ve nesep de bulunmaktadır.

Şafi (r.a) borçlanma konusunda kadınlarının şahitliğinin kabul edilmesini bu konulardaki işlem çokluğuna bağlamaktadır. Kadınların erkeklerle beraber olan şahitliği; haklar ve borçların sabit olması konularıyla sınırlandırılmıştır. Diğer konularda iki erkek şahidin bulunması yeterlidir şeklindeki görüşe sahiptir.

Ayrıca Şafi (r.a) kadınların şahitliğinin bir zorunluluk olduğu görüşündedir. Çünkü kadınlar erkeklerin buldukları ortamlara gelmezler.³³⁰

Görüldüğü üzere şahitlik yapma hususunda kadın erkek eşit haklara sahiptir. Ancak kadın ve erkeğin insanlık, özellik ve yapılarının farklılığı ile daha çok bulunduğu alanların ayrı olması şahit olup olmama durumlarına etki etmektedir.

Şahitlik olgusu bir eşitlik problemi değildir ve bu açıdan ele alınması konunun fitratına aykırıdır. Yani şahitlik konusunda İslam hukuku eşitliği bir değer olarak görmemiştir.

2.2.2. Miras

Eski Mısır’da kız ve erkeğin eşit olarak miras aldıkları söylene de büyük oğul daha fazla pay almaktaydı. Hammurabi kanunlarında mirası erkek evlatları alır, kızlar mirastan hak iddia edemezdi. Çin’de ilk zamanlarda mirastan pay alamayan kızlar daha sonra yasaların değişmesi ile mirastan haklarını almışlardır. Japonlarda kızlar erkeklerin yarısı kadar mirasta hak sahibi olmuşlardır. Roma hukukunda mirasçı olabilme durumu vasiyetle mümkün olabiliyordu. Şayet vasiyet yoksa kız erkek mirasta eşit haklara sahiplerdi. İsrail hukukunda kızları asla mirasçı olamazdı. Ancak mirasçı olanın oğlu yoksa miras kız evlada kalabilirdi. Bu seferde başka kabileden

³²⁸ Serahsi, *a.g.e.*, s. 173.

³²⁹ Bakara 2/282.

³³⁰ Serahsi, *a.g.e.*, s. 174.

biriyle evlenemezdi. Çünkü Yahudilerde her kabile kendi atasının mirasını sahiplenebilirdi.³³¹

Cahiliye döneminde miras güç sahiplerine özel bir hak olarak verilmiştir. Kadın, çocuk, zayıf ve yaşlılar savaşa katılmadıkları ve herhangi bir menfaatleri mümkün olmaması gerekçesiyle mirastan pay alamamışlardır. Söz sahibi veya hak sahibi olmanın yolu toplumda etkin ve etkileyici olmak ile doğru orantılıydı. Kadının kendisi mirasın bir parçası sayılıyor, ölen kişinin akraba ve yakınları kadının üzerinde söz sahibi olabiliyor, istediği yerde çalıştırıp başkasıyla evlendirme hakkına sahip olabiliyordu.

İslam dini cahiliye döneminde ki bu yanlış ve haksız uygulamaları kaldırarak kadının bizzat kardeş, evlat, anne ve eş olarak mirasçı olma hakkını vermiştir.³³² Nisa Suresi yedinci ayette bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ana-babanın ve yakınların (miras olarak) bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.”³³³

Kur'an-ı Kerim miras paylarının belirlenmesinde eşitliği bir değer olarak görmemiş ve kadının payını erkeğe göre daha düşük seviyede tutmuştur. Bunun sebepleri arasında kadının ailedeki rol organizasyonunda mali yükümlülüklerinin olmaması vardır. Aslında bu konu bizzat eşi Ümmü Seleme tarafından Hazreti Peygambere ‘kadınların mirastan payı niçin azdır?’ şeklinde sorulmuş ve şu ayet bu soruyu cevaplamıştır : ‘Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki katı (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onların hakkıdır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona vâris olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir pay(düşer. Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonra gelir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş

³³¹ *İslam'ın Işığında Kadın*, TDV Yayınları (TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri ;1996-97) s. 132.

³³² Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 174.

³³³ Nisa 4/11

farzlardır (paylardır). Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.’³³⁴ Bu ayete göre kadının çocuğunun olup olmaması ve ailedeki konumuna göre hak aldığı gözlemlenmektedir.

Örneğin; Bazen kadın ve erkek mirastan eşit pay alır. Buna bir annenin kız kardeşleriyle olan durumunda rastlanır. Erkek tek, kız kardeşler iki veya daha fazla olduğunda hepsi üçte bir alırlar. Böylece kadın ve erkek eşit pay almış olur. Başka bir örnek ise baba ile annenin durumudur. Çocukların sayısı iki ve fazlası olduğunda anne ve baba altıda bir alırlar. Ölenin sadece kızları varsa baba altıda bir artı kalan terekeyi pay olarak alır.³³⁵

Kur’an’ı Kerim miras paylarının belirlenmesinde eşitliği bir değer olarak görmemiş ve kadının payını erkeğe göre daha küçük seviyede tutmuştur. Bunun sebepleri arasında kadının aile pozisyonundaki mali yükümlülükler altında bulunmaması vardır. Erkek mehir verir³³⁶, nafakayı³³⁷ karşılar. Adalet ilkesine göre bir dağılım söz konusudur. Kadın mehri alır ve evin geçimine karışmaz.

İslam Hukukuna göre kadının kazancı ile erkeğin kazancı ayrıdır. Kadının kimseye karşı mali bir sorumluluğu yoktur. Kadına tam hisse verilmesi durumunda nafakayı kazanmak ve yeri geldiğinde çeşitli diyetleri ödemek zorunda olan erkeğe zulmedilmiş olur. Adalet terazisine göre bakıldığında kadının korunup, gözetildiği ortadadır.³³⁸

2.2.3. Kamu Görevi

Bu bölümde kadınların kamu alanında ve temel siyasi haklarından bahsedilecektir.

Feministlere göre kadınların sürekli yapmakta oldukları ev işleri süreğen, tekrarlanan ve tarihi bir anlamı olmayan işlerdir. Kadınlar ancak çocukların büyümesi ve erkeklerin güçlenmesi için çalışmaktadır. Erkekleri toplumda yeri olan bir birey

³³⁴ Nisa 4/11.

³³⁵ Sıbai, *a.g.e.*, s. 33.

³³⁶ Yasdıman Demirdöven, Necla, *Kur’an-Sünnet- Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, Başak Matbaacılık, Mart 2013, İzmir, s. 74.

³³⁷ Yasdıman Demirdöven, *a.g.e.*, s. 120.

³³⁸ Çolak, Abdullah, *İslam Aile Hukuku*, Öncü Basım Yayın,3.baskı, Ankara 2017, s.340; Hatemi, Hüseyin, *a.g.e.*, s. 47.

olarak yetiştiren ve güçlendiren kadın, kendini bu özelliklerden mahrum etmektedir. Kadınlar ev merkezli çalıştıklarından dolayı toplumda erkeklerden sonra yeni almışlar ve ikinci planda kalmışlardır. Hâlbuki erkeklerin kazanımlarında kadınların da rolü vardır. İşte bu bakış açısı tam olarak Feminizmin kadına baktığı ve cinsler arası ayrımın yapıldığı husustur. Feminizm kadınların kıymetsiz, karşılıksız ve görünmeyen emeklerinin değerli, karşılığı olan ve görünür hale gelmesi için kamu alanında var olmanın gerekliliği üzerinde durur.³³⁹

Feministler tarafından ev ortamı aile içi şiddetin ve yok sayılan işgücünün merkezi alanı olarak ifade edilmektedir. Kamusal alan kadının kendisini bireysel olarak ifade edebileceği özgür ve özgün bir alan olarak belirlenmiştir.³⁴⁰

Feminist bakış açısına göre kamusal alana yayılan örtülü kadın kimliği kendi sınırlarıyla ve inançları ile kamuda kendini göstermeyi başarmış ve ilerleme kaydetmiştir.³⁴¹

Sahip olunması gerekli olan ehliyet ve liyakat özelliklerine sahip olan her bir bireyin kamuda görev alma hakkı var. Başka bir açıdan ehliyet ve liyakat özelliklerine haiz olan kişilerin hak etikleri görevlere getirilmesi kişilerin devlet üzerinde ki haklarındandır.³⁴²

İslam'da kadın, sosyal hayatta varlığını göstermiş çeşitli alanlarda çalışarak kendini kabul ettirmeye çabalamıştır. Müçtehit imamlar kadınların sadece ev işlerinde, tarlada ya da kocasının yanında diğer işlerde, ihtiyaçların giderilmesi için çalışmasına cevaz vermişlerdir. Fakat bunu kadın için bir zorunluluk olarak kadına yüklememişlerdir. Özellikle Hazreti Ali ve Hazreti Fatma örneklerinde Hazreti peygamber işbölümü yapmış, ev işlerini kızına, dışişlerini damadına vermiştir. Ancak örf dikkate alınarak yapılan bu taksimin bir bağlayıcılığı yoktur. Kadın ihtiyacı olduğu zaman kendi beceri kabiliyet ve isteğine bağlı olarak meşru her işte çalışma imkanına sahiptir.³⁴³

³³⁹ Mutluer, Nil, *Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Halleri*, Varlık Yayınları, sayı;1236, İstanbul-Temmuz 2013, s. 184.

³⁴⁰ Mutluer, *a.g.e.*, s. 184.

³⁴¹ Mutluer, *a.g.e.*, s. 184.

³⁴² Görgülü, Ülfet, *Kadın ve Siyaset İslam Toplumunda Kadının Siyasal Hakları Üzerine Fıkhi Bir İnceleme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 55.

³⁴³ Karaman, Hayreddin, *Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi*, İslami Araştırmalar, c. 10, sayı 4, 1997, s. 271.

İslam'da kadınla istişare edilmesi veya bir fikrini açıklaması yasaklanmamış aksine tavsiye edilmiştir. Ancak bütün çağ ve coğrafyalarda olduğu gibi devlet başkanlığı ve hâkimlik yapmaları erkeklere ait bir görev olarak kabul edilmiş, kadının bu görevlere getirilmesi tartışmaya konu olmuştur. Hazreti Peygamber devrinde Şifa bint Abdullah ve Semra bint Nuheyk'in pazarın kontrolünü sağlayıp çıkan anlaşmazlıklara ve davalara bakmaları kadınların bu görevi yapmalarında bir sakınca olmadığını ortaya koymaktadır.³⁴⁴

Devlet başkanlığı konusunda ise Kur'an-ı Kerim de geçen Belkıs ve Hazreti Süleyman kıssasında kadının yönetici olmasını yasaklayan bir emir bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in bu konuda İran kralıyla arasında geçen olay tartışmalara sebep olmuştur. İslam'a davet mektubunu yırtan krala beddua etmiş 'Allah da onları paramparça etsin' demiştir. Daha sonra İran'da kralın kızı başa geçmiştir. Bunu duyan Hz. Peygamber 'işlerini bir kadının idaresine bırakan kavim felah bulmayacaktır.' demiştir. Hadisin vücut sebebi anlaşılmadan kadınların devlet başkanı olamayacağına düşünülmüştür.³⁴⁵

Feminist ve modernist düşünceye yakın olanlar ise bu durumun sadece İranlıları kapsadığını ileri söylemişlerdir. Zira kadının devlet başkanı olabileceğine dair deliller şu şekildedir:

'Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten nehyederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azîzdir, hikmet sahibidir.'³⁴⁶

Bu ayet erkekler gibi kadınlara da velilik, himaye etme, koruyup kollama, yönetme görevini hiçbir şarta bağlamadan bir hak olarak vermektedir.³⁴⁷

Neml Suresindeki Hz. Süleyman ve Yemen hükümdarı Belkıs'ın kıssasında, Belkıs'ın ülkesini meşveret yoluyla yönettiği zikredilir. Hiçbir şekilde bir kadının yöneticilik yapması eleştirilmez.³⁴⁸

³⁴⁴ Karaman, *a.g.e.*, s. 272.

³⁴⁵ Karaman, *a.g.e.*, s. 273.

³⁴⁶ Tevbe 9/71

³⁴⁷ Karaman, *a.g.e.*, s. 275.

³⁴⁸ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 271.

Hz. Aişe'nin başkanlık yaptığı Cemel vakasında büyük sahabilerin Hz. Aişe'nin yanında yer alması gözlemlenmektedir. Kadın devlet başkanı olduğunda imamlık ve komutanlık görevini erkeklere verebilir.³⁴⁹

Menar tefsirinde erkek ve kadınların birbirinin dostu olması 'yardımlaşma, sevgi ve kardeşlik' şeklinde yorumlanmıştır. Ancak kadınların yardımının savaş harici yerlerde olabileceği de ifade edilmektedir. Hz. Peygamberin ve ashabın eşleri, orduyla birlikte hareket eder, yemek ve su hazırlama ve ikramında görev alır, yaralıların bakımıyla ilgilenirlerdi. Kadınlar savaşta yaptıkları işler bunlarla ibaret değildi. Örneğin şaire Hünse şiirleri sayesinde savaştan kaçanları geri döndürmüş, savaşanları da teşvik etmiştir.³⁵⁰

Kadının kamuda çalışması veya devlet başkanı olması ile ilgili doğrudan bir ayet veya hüküm yoktur. Hz. Peygamber zamanındaki uygulamalar ve hadis ve ayetlere yapılan farklı yorumlamalar bu konuda 3 farklı görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1. Kadın, devlet başkanlığı dâhil her türlü sosyal ve siyasi görevi yapabilir.
2. Kadın bu görevlerin hiçbirine talip olamaz.
3. Kadın seçebilir ancak seçilemez.

Tevbe 9/71 ayetine baktığımızda ise, iyiliği emretmenin kötülükten nehyetmenin bütün mümin ve müminelerin görevi olduğu ortaya çıkmaktadır. Devlet başkanlığı ve siyaset bu kapsamda kadınında yapabileceği işlerdendir. Muhammed Hamidullah bu ayetin ışığında kadınların devlet yöneticisi olabileceğini söylemiştir. (217)

Hz. Peygamberin hayatında kadınların görüşlerine yer verdiğini hatta birebir uyguladığını gözlemleyebiliriz. Hudeybiye'de Ümmü Seleme'nin Peygamberimize fikir vermesi O'nunda bu fikri aynen uygulaması bu konunun en güzel misallerindendir.

³⁴⁹ Karaman, *a.g.e.*, s. 277.

³⁵⁰ Abduh, Şeyh Muhammed,-Rıza, Reşit, *Tefsiru'l Kur'an'il Azim Tefsiru'l Menar* çev;Ali Rıza Temel,-Mehmet Erdoğan, İstanbul Matbaacılık, 2012, c. 12, s. 354.

Peygamberin amcasının kızı Ümmü Hani Mekke'nin fethinde kendisinden aman isteyeneye aman vermiş ve canını bağışlamıştır. Bu durum kadının siyasi bir olaya karışması ve karar vermesine örnek teşkil eder.³⁵¹ (218)

Günümüz de ise kamu dışında veya kamuda çalışan kadınlar iki söylem arasında kalmaktadırlar. Muhafazakâr Müslümanlar kamuda çalışıp kariyer peşindeyse kadını feminist olmakla itham etmekte.³⁵²

Seküler modernistler ise aileye önem verip çalışmayanları çağdışı ithamıyla aşağılamaktadırlar. Ya kadının yeri evidir ya da zincirlerini kırıp erkeklerle eşitliği yakalamalıdır. Bu iki zihniyet şunu unutmamalıdır. Kadın veya erkek her iki cinsde kendilerine sunulan ömrü Allah'ın rızası doğrultusunda kullanmalı, her insan faydalı işlerde çalışmalı, üretmeli, verimli olmalıdır.³⁵³

'İçinizden hiç kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım'³⁵⁴

2.2.4. Çok Evlilik (Teaddüd-i Zevcât)

Aile, toplumun en küçük temel taşı ve sosyal topluluğudur. Bireylerin mutlu birlikteliklerinin mutlu aileleri oluşturması elbette ki toplumu daha güçlü daha huzurlu hale getirecektir. Yeryüzünün ilk ailesini kuran Hz. Âdem'in bir tek eşi vardı. Eşi ve çocuklarıyla beraber ilk aile Hz. Âdem'in ailesidir.³⁵⁵ En eski çağlardan beri yapılan evlilik çeşitlerinden en bilineni ve yaygın olanı tek eşli evliliklerdir.³⁵⁶

'Allah'ın varlığının delillerinden biri de, onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp, aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesidir. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.'³⁵⁷ ayet'i kerimesi ailenin huzur kaynağı olmasını, aile bireylerini mutlu, güven içinde, bireylerin

³⁵¹ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 276.

³⁵² Martı, Huriye, *İslam'da Hakları ve Saygınlığıyla Kadın*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı Şubat, 2019, Ankara, s. 85.

³⁵³ Martı, *a.g.e.*, s. 8.7

³⁵⁴ Al-i İmran 3/195

³⁵⁵ Yaman, Ahmet, *Ahlak ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 1. Baskı Ankara-2015, s. 13.

³⁵⁶ Yıldırım, Mustafa, *Nisa Suresi 3. Ayet Bağlamında Çok Eşlilik Meselesi* Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı İzmir, 06-08 Nisan 2012.

³⁵⁷ Rum 60/21.

devamlılıklarını sağlayan, kadın erkek bütün aile bireylerini koruyup kollayan yönüne dikkatimizi çekmektedir.³⁵⁸

Görüldüğü üzere amaç ailenin huzuru, bireylerin mutluluğu, toplumun güven ve devamıdır. Elbette çeşitli sebep ve olaylarla imtihana tabi tutulduğumuz dünya hayatında her şey irademiz doğrultusunda gitmemekte, bazı imtahanlar bizleri farklı mecralara sürükleyebilmektedir. Bireylerin kendilerini ilgilendiren durumların dışında, gayrimüslim ve başta feminist akımlar olmak üzere diğer akım ve düşüncelerin saldırıları ve çok çetin eleştirileri de İslam ailesini hedef haline getirmektedir. Özellikle feminizm ile aynı düşünenler şahitlik, miras, kamuda çalışmanın yanı sıra İslam'a ait ne varsa kadın aleyhine olduğunun ispatı için ayet ve hadisleri de kullanmaktan haya etmemişlerdir.

İslam düşmanlarının ve feministlerin İslam aleyhine tavrı aldıkları konulardan biride Kur'an'ı Kerim'de 'Yetimlerin hakkını gözetemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikahlayın.'³⁵⁹ ayetinde geçen çok evliliklerdir. Birinci bölümde yazdığımız notlarda belirtildiği gibi, ilk çağdan günümüze kadar bir erkeğin onlarca veya istediği kadar kadınla beraber olduğu bilinmesine rağmen bu, fazlasıyla üzerine gidilen bir konu olmakta ve Müslüman kadının ezildiği, ikinci plana atıldığı iddia edilmektedir. Biz burada bu konuyla ilgili mütevazı bir çalışmayla, konuya bütüncül bir şekilde yaklaşmaya, Allah'ın kadın veya erkek bütün kullarını gözetten, kuşatan, kucaklayan emirlerini Resûlullah (sav) efendimizin sünnet ve hadisleri ışığında açıklamaya çalışacağız. Ancak öncelikle İslam dini gelmeden önce kadının konumuna, cahiliye dönemindeki uygulamalara dikkat kesilmek gerekir.

İslam tarih de eşine zor rastlanan en büyük zulümlerden biri olan hayat hakkını bile tanımayan, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen adet ve alışkanlıkların karşısında durup bunları ortadan kaldırmıştır. Kadını orta malı olmaktan çekip çıkarmış, evinin çobanı/sorumlusu/yöneticisi eşinin hanımefendisi çocuklarının annesi yapmıştır. Cenneti annelerin ayakları altına sermiştir.³⁶⁰

Nisa üçüncü ayetin devamında '...eğer haksızlık etmekten korkarsanız, tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan cariye ile yetinin, bu adaletten ayrılmamanız için

³⁵⁸ Yaman, *a.g.e.*, s. 15.

³⁵⁹ Nisa 4/3

³⁶⁰ Çolak, *a.g.e.*, s. 25.

en uygun olanıdır'³⁶¹ buyrulmaktadır. Ayet-i Kerime bir erkeğin birden fazla evlilik yapabileceğinin ruhsatı olarak anlaşılmalıdır. Bu mutlak bir emir değildir. Evlenme ruhsatı adalet şartıyla ilişkilidir. Somut olanda elle tutulup, gözle görünende adaletli olmaya çağrı söz konusudur. Yoksa kalbe ve gönle ait olanda adalet aranmaz. Yiyecek, içecek, giyinme, barınma, birlikte zaman geçirmede eşitlik emredilmektedir. Kadınlar arasında eşitliğin imkânsız olduğunu Allah Teala Kur'an'ı Kerim'de zikretmekte olup erkek kullarının adaletli olmalarını emretmiştir.³⁶²

İslam, henüz evlenmemiş olanlara tek eşliliği, birden fazla kadınla evli olanlara ise adaletli olmayı emretmektedir. Eğer birden fazla evlilik söz konusu ise hiç değilse adalette, farklı ilgi ve davranışla bir tarafa meyledilmeyip iki eşe de dengeli, ölçülü, adaletli davranılmasını istemiştir.³⁶³

'Ne kadar uğraşsanızda kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz, bari birine büsbütün kapılıp da diğerini askıda imiş gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve Allah'a itaatsizlikten sakınırsanız bilin ki, Allah çok bağışlayandır, engin rahmet sahibidir.'³⁶⁴

Erkeğe çok evlilik hakkının tanınması, kadın erkek eşitliğine aykırı olarak algılanmış, daha da ileri gidilerek kadına niçin böyle bir hak verilmediği merak konusu olmuştur.

Teaddud-i zevcât/ çok evlilik sadece bir ruhsat olup, yeri geldiğinde veya toplumda infial uyandığında devlet tarafından yasaklanabilen bir durumdur.

Kadın nikâh esnasında, 'üzerime evlenmemen şartıyla seninle evleniyorum' şeklinde şart koşsa erkek verdiği söze uymak mecburiyetindedir.

Çok evlilikte adalet mutlak şarttır. Adaletle uymamak hakkın rızasından ayrılmak, harama bulaşmaktır,

Zaruret halinde, örneğin; savaşlar da erkeklerin ölmesi, sayılarını azalması üzerine dul kadınların ortada kalması, zinaya veya farklı sapkınlık ve muhtaç duruma düşmesini engellemek için ikinci, üçüncü, dördüncü eşe cevaz verilebilir.

³⁶¹ Nisa 4/3

³⁶² Karaman, Hayreddin, *İslam'da Kadın ve Aile* İstanbul 2008, Ensar Neşriyat s. 241.

³⁶³ Kuran Yolu Tefsiri c. 2 s. 15-17.

³⁶⁴ Nisa 4/129

Kadının hasta olması, kısır olması, cinsel anlamda soğukluğunun olması erkeği zinadan muhafaza etmek için ikinci evliliğe izin verilmiştir.

Tek evliliğin zorunlu olduğu yerlerde erkeklerin aldatmaya meyilli bir tavır sergilediği, gizli ilişkilere girerek toplumun düzen ve huzurunu bozduğu gözlemlenmiştir.³⁶⁵

Çok Evlilik Hakkının Kadınlara Verilmemesinin Sebepleri

Çok evlenme hakkının kadına verilmeme sebebi ise şöyle izah edilebilir. Çocuk doğurma görevi fitraten kadındır. Fiziki ve ruhi özellikleri doğurganlığıyla doğru orantılı olarak şekillenmiştir. Neslin temiz bir şekilde devamı kadının tek eşliliği ile daha net olur. Kadın birden fazla erkeğe bölünemez, ruh dünyası bunun için müsait değildir. Tek erkekle özel bir aile hayatı, çok erkekle genel bir ortam yani genelev kurulabilir. Tek erkek ve tek kadın ailenin vazgeçilmez, onur, güven ve mutluluk sebebidir.³⁶⁶

İslam'da Aile Hukuku Alanında Çok Evliliğin Geçerliliği, Sınırlandırılması ve Nedenleri

1-İslam âlimleri Nisa suresinin 3. Ayet'i gereğince bir erkeğin dört kadınla nikâhlanmasını mübah kabul etmişlerdir. Aynı zamanda dördün bir üst sınır olduğu hakkında icma etmişlerdir. İslam aile hukuku kanunları da çok evliliğe izin vermiş sayıyı dörtle sınırlandırmıştır.³⁶⁷

2-Çok evlilik düşünen bir erkeğin maddi gücünün iyi olması gerekir. Evlilik ile kadın nafaka alacaklısı olma hakkına sahip olur. Erkek ise nafaka verecek kişi olur. Erkek kadına yiyecek, içecek sosyal konumuna göre dayalı, döşeli ev hazırlamak mecburiyetindedir. Cumhuriyet'in görüşüne göre ise nikâhı altındaki diğer kadınlara da bunu yapmakla yükümlüdür.³⁶⁸

³⁶⁵ Karaman, *a.g.e.*, s. 242.

³⁶⁶ Karaman, *a.g.e.*, s. 242.

³⁶⁷ Yalçın, İsmail, *Günümüz İslam Aile Hukuku Kanunlarında Çok Eşlilik Üzerindeki Sınırlandırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* cilt/Vek 6.sayı s. 1707-1725.

³⁶⁸ Yalçın, İsmail, *Günümüz İslam Aile Hukuku Kanunlarında Çok Eşlilik Üzerindeki Sınırlandırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* cilt/Vek 6.sayı s. 1707-1725.

3-Erkek mutlaka adaletli olmalıdır. Yoksa Allah katında vebal, kullar nazarında haksızlık ve zulüm söz konusudur. Bazı kanunlar çok evlilik akdi esnasında kadının, hâkimden erkeğin eş ve çocuklarına adil davranması belgeleyen imzalı bir vesika isteyebileceğini sağlamaktadır. Yine eğer bu imzalı belgede yazılıysa kadın adaletsiz davranıldığında eşinden ayrılmayı talep edebilir.

4- Bir kadınla evli bir erkeğin çok evlilik yapabilmesi için bunun nedenini gerekçeleriyle açıklaması gerekmektedir. Çünkü çok evlilik bir ruhsattır. Çok eşliliği sınırlandıran İslam Hukuku Kanunları Çok eşliliği gerektirecek geçerli bir neden tespit etmeden çok evliliği onaylamamış ve izin vermemişlerdir.

5-Çok eşli evliliğin ortaya çıkması şu sebeplerle olabilir.

a-Kadının elinde olmayan sebeplerle kadınlık görevlerini yerine getirememesi, kocanın mağduriyet yaşaması. Bu durumda kadın kocasının ikinci evliliğine sessiz kalarak onaylamaktadır.

b-Kadının kadınlık görevlerini bilinçli olarak yerine getirmemesi. Bu durumda kadın ikinci evliliğe razı değildir. Ancak mahkeme kocanın kusuru olmadığı takdirde ya kadını ayırır, ya da kocanın ikinci evlilik yapmasına izin verir.

c-Kadının kadınlık görevlerini yapmasına rağmen kocanın ikinci evlilik yapma arzu etmesi. Böyle bir durumda kadın ikinci evliliğe karşıdır. Mahkeme kadın ve erkeği dinler, barıştırmaya çalışır. Eğer barışmazlarsa hakeme gitme yolunu devreye sokar. Hakemlerin kararına göre evlilik devam eder veya ikinci bir evlilik gerçekleşir.

d-Bazı İslam ülkelerinde ‘Mahkeme izni olmadan yapılan çok eşli evlilik geçersizdir.’ Evliliğin geçersiz olduğu durumlarda çocukların hakkı korunamadığından bu karar sonradan iptal edilmiştir. Diğer bazılarında ise çocukların hakkını korumak için çok eşlilik geçerli sayılmıştır.³⁶⁹

5-Savaşlara daha çok erkeklerin katılması sebebiyle, erkek sayısı kadın sayısına oranla düşmüştür. Savaşların sonunda kalabalık bir kadın nüfusu ortaya çıkınca çok evlilik gündem olmuştur.

6-Evliliğin ekonomik ağırlığının çok olduğu toplumlarda, evlenememiş kadınların fazlaşması sebebiyle imkânı olan erkekler, çok eşliliğe başvurmuşlardır.

³⁶⁹ Yalçın, İsmail, *Günümüz İslam Aile Hukuku Kanunlarında Çok Eşlilik Üzerindeki Sınırlandırmalar* İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi cilt/Vek 6.sayı s. 1707-1725.

7-Kadın, özel halleri münasebetiyle erkeğin cinsel arzusunu tam olarak karşılayamamaktadır. Kadın açısından cinsel açıdan fizyolojik bir yetersizlik bulunmaktadır. Bu bakış açısı pek de doğru değildir. Çünkü evlilik sadece cinsellik için kurulmuş bir yapı değildir. Müslüman bir erkeğin toplum, aile ve şahsi açıdan yüce hedeflerinin olması gereklidir. Hedefi yüce olan erkek sadece cinselliğe odaklı bir aile düşüncesinde olmaz.³⁷⁰

Hız. Peygamber'in (sav) Çok Eşliliği

Hız. Peygamberin çok evliliği en çok tartışılan mevzulardandır. Elbette ki sadece Hız. Peygamber (sav) çok evlilik yapmamıştır. Önceki peygamberlerden Hız. Davud ve Hız. Süleyman'ın da çok evlilik yaptığı rivayetleri bulunmaktadır.³⁷¹

Hız. Peygamber (sav)'min çok evlilik nedenlerini şöyle sıralayabiliriz;

1-İnsanlar, kabileler, topluluklar arasında ki düşmanlıklara son vermek, güzel ilişkiler kurmak, dostluk bağlarını kuvvetlendirmek için için. Kur'an'ı Kerim'de evliliğin kadın ve erkeğe huzur, sekine, mutluluk verdiği zikredilmektedir. Hız. Peygamber, evlilikleri ile kendisine düşman olup, İslam'ı kabul etmek istemeyenleri kendisine dost etmiş, İslam'ı kabul etmelerini sağlamıştır. İbn-i Abbas 'Olabilir ki Allah aranızda düşmanlık bulunan kimseler ile sizin aranızda dostluk meydana getirir.'³⁷² ayetinin Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'nin Hız. Peygamber(sav)'le evlenerek, Ebu Süfyan ve kabilesinin İslam'a ısınmalarını sağladığını söylemiştir.³⁷³

2-Zorluklara Katlanmak

'Ama umulur ki Allah, sizlerle onlardan kendilerine karşı düşmanlık besledikleriniz (den iyi niyet sahipleri) arasında bir sevgi-bağı meydana getirir (ve onları da hidayete erıştırir). Allah, Güç yetirendir. Allah, çok Bağışlayıcıdır, çok esirgeyicidir.'³⁷⁴

3-Yeni Hükümler Koymak

³⁷⁰ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 535.

³⁷¹ Savaş, Rıza, *Hız Peygamber'in Çok Eşliliği ile İlgili Ayetlerin Yorumu* Kur'an'ın Nüzulünün 1400.Yılı Münasebeti ile Kur'an'da Aile Sempozyumu DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı ve Soma Belediyesi Soma-2010 s. 16.

³⁷² Mümtetine 60/7

³⁷³ Savaş, *a.g.e.*, s. 17.

³⁷⁴ Mümtetine 60/7

Hz. Peygamber evlatlığı Zeyd'in boşadığı karısı ile evlenerek İslam da evlatlık müessesesi olmadığını ashabına göstermiştir.

Ahzap 33/36-40 - Bununla beraber Allah ve Resulü bir işe hükmettiği zaman, gerek mümin bir erkek ve gerekse mümin bir kadın için, o işlerinde başka bir tercih hakkı yoktur. Her kim de Allah ve Resulüne âsi olursa apaçık bir sapıklık etmiş olur.

37 - Hem hatırla o vakti ki, o kendisine Allah'ın nimet verdiği ve senin de ikramda bulunduğun kimseye: 'Hanımını kendine sıkı tut ve Allah'tan kork' diyordun da nefsinde Allah'ın açacağı şeyi saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun. Hâlbuki Allah kendisini saymana daha lâyıktı. Sonra Zeyd o kadından ilişkisini kestiği zaman, biz onu sana eş yaptık ki, oğulluklarının ilişkilerini kestikleri hanımlarını nikâhlamada müminlere bir darlık olmasın. Allah'ın emri de yerine getirilmiştir.

38 - Peygambere Allah'ın takdir ettiği, mübah kıldığı şeyde bir darlık yoktur. Bundan önce geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyledir. Allah'ın emri ise yazılmış bir kaderdir.

39 - Onlar, Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler ve O'ndan korkarlar, Allah'tan başka kimseden korkmazlardı. Hesap görücü olarak da Allah kafidir.

40 - Muhammed, sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Ama Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.³⁷⁵ ayetleri bu konuyu açıklamaktadır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz; Müslüman ülkelerde batılılaşmanın hızla yayılması, feminist hareketlerin ortaya çıkması ve dünyada kadın haklarının savunulması yönünde duyarlılıkların oluşması İslam ailelerinde çok evlilik ya sınırlandırılmış ya da yasaklanmıştır. Kadınlara karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Müslüman ülkelerin çoğunda kabul edilmiştir. İslami bazı kanunlarda bu doğrultuda değişiklikler yapılmıştır. Ancak batılı bakış açısıyla İslami değerlerin örtüşemeyeceği aşikârdır.

İslam nikâhsız birlikteliği yasaklamıştır. Evlilik peygamberin sünneti ve övülen bir davranıştır. Nikâhsız birliktelik haram ve boşanmak hoş görülmeyen bir

³⁷⁵ Ahzap 33/36-40.

davranıştır. Durum böyle olunca da kadın erkek insanları evlilik birlikteliği içinde tutmak hem Allah'ın rızası, hem de toplumun menfaati için bir gerekliliktir.

Kadınlık görevini yapmaya gücü yetmeyen, hatta kendi ihtiyaçlarını bile karşılayamayan bir kadını kocasının boşaması elbette ki vicdanları rahatsız edecek toplumu olumsuz etkileyecektir. Hanımını boşamayıp vefalı olan erkek asli görevlerini dahi yapamayan bir kadınla çaresizliğe ve sonu belli olmayan bir sürece terk edilmiş olacaktır. Bu da hem erkek hem toplum açısından istenilmeyen, üzücü bir durumdur. Çok evlilik talep eden bir erkeğin durumunun insafı bir şekilde değerlendirildiğinde, gerektiğinde çok eşliliğe izin verilmesi gerekeceği görülmektedir.

İslam âlimlerinin ekserisine göre Nisa 3. Ayeti çok eşlilik ile ilgili bir sınırlama getirmiştir. Hayırlı olanın, istenilenin tek eş olduğu, eşler arasında adaleti sağlamak şartıyla ikinci veya daha çok eşe izin verildiği açıklanmaktadır. Çok eşliliğin bağlayıcı bir emir olmayıp, ruhsattan ibaret olduğu vurgulanmaktadır.

Değerlendirme

İnsanın ve insanlığın tarihi incelendiğinde yapılan araştırmalar sıralanırken beslenme, barınma, güvenlik vb. unsurların olduğu bilinmektedir. Toplum meydana getiren aile içinde -fertlerden oluşması sebebiyle-her fert için aynı ihtiyaçlar geçerlidir. İnsanlar aile ihtiyacını elbette karşı cinsle kurmaktadır.

İnsanlık tarihi boyunca bu evlilikler çoğunlukla tek bir kadınla olmakla birlikte, zaman zaman bir, iki, üç, dört hatta daha fazla kadınla da olduğu görülmüştür.

İslam hukukunda ise evlenilecek kadın sayısı dörtle sınırlandırılmıştır. Değişen şartlara göre son yüzyılda bazı istisna ve şartlar dışında bir kadınla sınırlandırılma yoluna gidilmiş, birden fazla evlilikler için de bazı ülkeler birtakım kurallar getirmişlerdir.

İslam hukukunda Teaddud-i Zevcat diye ifadelendirilen birden fazla kadınla evlenme, ayet ve hadislerin ifade ettiği üzere sadece ruhsattır. Bu ruhsatın kullanılması da esas itibarıyla şartlara bağlıdır. İnsanın yaratılış ve fitratını görmezden gelinmeden, özelde de kadının psişik yapısı göz önünde bulundurularak ayrıca bu konudaki tecrübeleri de değerlendirmeye katarak denilebilir ki; maddi, manevi, sosyal, kültürel vb. bütün unsurlar hesap edildiğinde huzur, saadet, dinginlik, vb. sağlayan evlilik tek

eşli olandır. Ancak şartlara ve ortama bağlı olarak birden fazla evliliğe de cevaz verilebilmektedir.

Elbette teaddud-i Zevcat'a, dört kadına kadar ruhsat verilmesinde de, 1 kadınla evliliğin sınırlandırılmasında da bireyin, ailenin, toplumun huzuru, sükûnu, neslin emniyeti, cemiyetin varlığı esas alınmıştır. Bununla birlikte 2, 3, 4 kadınla evlenmeye cevaz verilirken de bireyin istek, arzu ve huzuru dikkate alınmış şartlar hâsıl olduğunda böyle bir evliliğe cevaz verilmiştir.

Esasen İslam ülkelerinde yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan istatistikler teaddud-i zevcat konusunun istismar edildiği kadar çok gerçekleşmediği ve sınırlı olduğu görülmüştür. Buna mukabil istismar yapan çevrelerde metres, dost, arkadaş, birlikte yaşama adı altında toplumu ifsad eden, nesli bozan, aile düzenini yıkan, hazcılığı körükleyen, gayri meşru bir yapı da ortaya çıkmıştır.

Keza insanlık tarihi boyunca düşünce ve inancı ne olursa olsun çok evlilik teaddud-i zevcat bütün toplumlarda görülmüş ve halen modern zamanlarda bile görülmektedir. Bununun yok edilmesi mümkün gözükmemektedir.

İslami açıdan bir erkeğin birden fazla kadınla nikâhlanabilmesi için;

1-Rakamsal sınırlandırma getirilmiştir. Nisa 3. Ayette dörtle sınırlandırılmıştır.

2-Mali yeterlilik: Evlenecek erkek ekonomik açıdan güçlü olmalıdır. Her bir kadının ve çocukların nafakasını karşılayabilecek yeterlilikte olmalıdır.

3-Erkek adalet şartını asla unutmamalı, adil olmalıdır. Bu da oldukça zor bir durumdur.

4-Birden fazla evliliğin makul ve meşru gerekçelerini, ikinci bir kadına niçin ve neden gerek duyduğunu açıklayabilmelidir.

5-Halen evli olduğu kadın ile evlenecek kadını durumdan haberdar etme, bilgi verme, rızalarını alma gibi şartlarla birden çok evliliğe sınırlandırma getirilmiştir.

Bütün bunlardan şöyle bir sonuç çıkmaktadır; evliliklerde bir kadınla evlenmek esas ve asıldır. Ailenin menfaati huzuru ve mutluluğu tek eşliliktedir. Ancak kültürel formlar, toplumsal anlayış, bireyin ve ailenin yapısı vb. gibi durumlardan dolayı, kadının görevlerini yerine getirmemesi, erkek nüfusun az olması, diğer özel şartlar ve durumlardan dolayı birden fazla evliliğe cevaz verilmiştir.

Ayrıca şurası da unutulmamalıdır. Teaddud-i zevcat meselesinde ister sınırlayıcı ister yasaklayıcı bir yaklaşımda bulunulsun, tarihi süreçte asla ortadan kaldırılamamıştır.

Özellikle batılı anlayıştaki gayri meşru diyebileceğimiz ilişkilerin meşru görülmesi İslam coğrafyasında bu durumu bireyin, ailenin ve neticede toplumun ifsadı ve neslin emniyetinin bozulmasına yol açacağından kesin yasaklamak yerine huzur ve mutluluğa katkı sağlayacak düzenlemeler yapılması, İslam'ın bütüncül anlayışı ve fitratın korunması esas olmalıdır.

Kadın erkek eşitsizliği açısından istismar edilen teaaddud-i zevcat, bazı batılı ve feminist çevreler tarafından, neden bir erkeğin metres, dost veya diğer arkadaş adı altında yaşadığı ve hiçbir sorumluluk almadan, aile diye bir çatı altına girmeden sadece şahsi haz ve menfaatler için oluşan birliktelikleri kadının aleyhine görmez.

Örneğin hasta düşen kadını boşamak, hayatından çıkarmak yerine onu bir vefa örneği, insanlığın gereği olarak, ikinci eşle hasta düşen eşi koruyup kollaması gerekmez mi? Onu kaderiyle baş başa bırakmak yerine erkeği de mağdur etmeden erdemli davranmak insanlığın bir gereği değil midir? Eşitlik mi insanlık mı kazanacak? İslami açıdan bakacak olursak eşitlik mi yoksa Rabbimizin, bizi yaratan, bizi bizden daha iyi bilen yaratıcımızın bizim için emrettikleri, tavsiye buyurdıkları mı?

Eşitlik tezimizin baş taraflarında da yazdığımız gibi batı kaynaklı, İslami olmayan bir kavramdır. İslam'a ait olmayan bir kavramla İslam'ın emir, yasak ve tavsiyeleri açıklanamaz.

İslam vahye dayalı bir dindir. Hz. Peygamber (s.a.v) Allah tarafından kendisine vahyedileni insanlığa bildirmiştir. Eşitlikte ilkeler değil, Allah'ın koyduğu peygamberinin uyguladığı emirler söz konusudur. Kadının da erkeğinde sorumlulukları, yapması gerekenler, kaçınması emredilen davranışlar vardır. Erkeği kadın gibi kadını da erkek gibi yapan her türlü tavır ve davranışlar yerilmiş ve yasaklanmıştır. Konuya bu açıdan bakmak, kadın erkek eşitliği veya bize göre eşitsizliğini bu bağlamda düşünmek, eşdeğer olanı eşitlikle töhmet, zahmet ve mağduriyet altında bırakmamak gerekmektedir.

2.2.5. Örtünme

Batılı ve gayri müslim kadınlar kendilerine yabancı olan ve mahrem akrabası olmayan erkeklerin yanında boyunlarını, gerdanlarını, bacaklarını vs. açmakta, hatta daha güzel görünmek için süslenmektedirler. Söz konusu batı ve modernite olunca çağdaşlığın ve ilericiiliğin kriteri bu tarz giyinme olmaktadır.

İslam da ise durum tam tersidir. Dinin ana kaynakları olan Kur'an ve sünnete göre kadınlar evlenmeleri caiz olan erkeklerin yanında, el, yüz ve ayaklarının dışında kalan yerlerini örtmelidirler. Açıkta kalan yerlerini de dikkatleri çekecek şekilde süslemeleri yasaklanmıştır. Batılı değerleri ve moderniteyi kriter olarak kabul eden, çağdaş olmanın ölçüsünü kendi inanç ve değerlerini bırakmak olarak gören kişiler bu şekilde davranmayı çağdaşlık olarak addetmektedirler.³⁷⁶

Örtünmeyle ilgili bazı ayetler Nur ve Ahzap suresinde şöyle yer almaktadır: 'Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini muhafaza etsinler. Açıkta kalanlar dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında hiç kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey iman edenler! Hepiniz Allah'a tövbe edin, umulur ki kurtulursunuz.'³⁷⁷

İffeti muhafaza etmeyi ve iffetli olarak tanınmayı emreden, vurgulayan, tesettür emridir. Tarih, siyer ve hadis kitaplarında kadınların nasıl ve ne kadar örtündükleri ayrıntılı bir şekilde beyan edilmektedir. Kadınlar başörtülerini gerdanlık ve takılarının görünmesi için arkaya atar, yakalarının üzerinden örtmezlerdi. Bu örtünme ayeti bir inkılâp tesis etmiştir. Cahiliye adetlerini bitirmeyi hedef alarak, onları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. 'Süslerinizi göstermeyin, ayaklarınızı yere vurmayın, başörtünüzü önden yakalarınızın üzerinden bağlayın...' emirleri yerleşmiş yanlış, batıl

³⁷⁶ Karaman, *a.g.e.*, s. 319.

³⁷⁷ Nur 24/31.

davranış ve alışkanlıkları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Alışılmışı uymayı redderek, yerine olması gerekeni, kadını ve toplumu yeniden inşa etmektedir.³⁷⁸

‘Ey peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini (cilbâb adı verilen dış kıyafeti) üzerlerine örtsünler. Bu, tanınıp rahatsız edilmemeleri için en münasip olanıdır. Allah çokça bağışlamakta ve çokça esirgemektedir.’³⁷⁹

Ahzap suresinde yer alan örtü emri hür ve Müslüman olan kadınları diğerlerinden ayırmak için emredilmiş, özel kıyafetin nasıl olduğunu ifade etmektedir. Bu özel kıyafetin özelliği ve nasıl giyileceği açık bir şekilde açıklanmaktadır. İslam’ın geldiği dönemlerde köle ve cariyeler çarşı pazarda dolaşırken, el ve dil ile rahatsız edilirdi. Kur’an, böyle yanlışlıkla, tanınmadığı için yapılan hareketleri önlemek amacıyla tedbir getirmiştir. Hür ve cariyeyi birbirinden ayıran bu emir, cariyenin kalmadığı şu asrımızda hür kadınların alışılmış, bilinen ve İslâm’a uygun olan giysilerini giymeleri yeterli görülmüştür.³⁸⁰

Örtünme Hakkındaki Hadis-i Şerifler

Umeys’in kızı Esmâ’dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v) bir gün Hz. Aişe (r.anha)’nin evine girdi. Kız kardeşi Esmâ ile birliktelerdi. Esmâ’nın üzerinde Vücudunun her tarafını örten ve yenleri geniş bir giysi vardı. Resûlullah (s.a.v) onu görünce dışarı çıktı. Hz. Aişe (r.anha) kız kardeşine ‘Buradan uzaklaş. Resûlullah (s.a.v) sende hoşlanmadığı bir şey gördü’ dedi. Hz. Esmâ dışarı çıktı arkasından Resûlullah (s.a.v) içeriye girdi. Hz. Aişe (r.anha) niçin kalkıp gittiğini sordu. Resûlullah (s.a.v) de elbisesinin yenini sadece parmakları görünecek şekilde ellerinin üzerine çekerek şöyle cevapladı: ‘Kız kardeşini görmedin mi? Müslüman bir kadın şurasından başkasını gösteremez.’³⁸¹

Bu hadis-i şerif’ten Hz. Esmâ’nın giydiği elbisenin bedenini örttüğünü fakat kollarında açıklık olduğunu bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) bu kıyafetinden

³⁷⁸ Karaman, *a.g.e.*, s. 321.

³⁷⁹ Ahzap 33/59.

³⁸⁰ Karaman, *a.g.e.*, s. 320.

³⁸¹ Mecmeu’z-zevâid nr: 4168

hoşlanmadığını ve ellerinin üstünün parmaklara kadar örtünmesi gerektiğini vurgulanmaktadır.

Usame b. Zeyd (r.a) ‘den rivayet edildiğine göre;

‘Resûlullah (s.a.v) Dihye’tül- Kelbi’nin kendisine hediye ettiği mısır kumaşlarından sık dokunmuş bir elbiseyi bana giydirdi. Ben de onu hanımına giydirdim. Resûlullah (s.a.v) daha sonra bana sordu: Ne oldu da Mısırdan gelen elbiseyi giymiyorsun? Dedim ki ey Allah’ın resûlü ben onu hanımına giydirdim. Resûlullah (s.a.v) buyurduki altına pijama türünden bir şey giymesini ona emret. Çünkü ben o elbisenin kemiklerinin hacmini belli etmesinden korkuyorum.’³⁸²

İbn-i Abbas (r.anhuma) gelen rivayetle; ‘Resûlullah (s.a.v) kadınlardan erkeklere benzeyenlere, erkeklerden de kadınlara benzeyenlere lanet etti.’³⁸³

‘Ümmetimin son zamanlarında birtakım adamlar olacaktır. Erkekler gibi eğerlerin (bineklerin) üzerine binip cami kapılarına geleceklerdir. Hanımları ise giyinik çıplaktır. Başları üzerinde arık deve hörgücü gibisi vardır. Onlara lanet edin. Zira onlar lanet edilmişlerdir’.³⁸⁴

Hz. ‘Aişe’den rivâyete göre, bir gün Hz. Ebû Bekir’in kızı Esmâ ince bir elbise ile Allah Resûlünün huzuruna gelmişti. Resûlullah (s.a.v) ondan yüz çevirdi ve şöyle buyurdu: ‘Ey Esmâ! Şüphesiz kadın ergenlik çağına varınca, onun şu ve şu yerlerinin dışında bir yerinin görünmesi uygun değildir.’ Hz. Peygamber (s.a.v) bunu söylerken yüzüne ve avuçlarına işaret etmişti’³⁸⁵

‘Allah Teâlâ ergin kadının namazını ancak başörtülü kabul eder.’³⁸⁶ ‘Erkeğin avret yeri göbeği ile diz kapağı arasındır.’³⁸⁷

Diz kapağı avret yerindedir (örtülmesi gerekir).³⁸⁸

³⁸² Ahmed b. Hanbel nr: 3148

³⁸³ Buhari nr: 5751, Ebu Davud nr: 4098, Ahmet b. Hanbel nr: 3149, Nesai nr: 9161.

³⁸⁴ Ahmet b. Hanbel – müsned nr.6786, İbn-i Hibban sahih nr:5655-7347

³⁸⁵ Ebu Davûd, Libâs, 31

³⁸⁶ İbn Mâce, Tahâre, 132; Tirmizî, Salât, 160; Ahmed b. Hanbel, IV, 151, 218, 259).

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, II, 187.

³⁸⁸ Zeylai, Nasbu’r-Raye, I, 297.

Sahih-i Müslim’de Ebu Hureyre (r.a.)’den bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v), giyindiği halde açık olan, yani ince ve şeffaf elbise ile dolaşan kadınların cehennemlik olduklarını, cennetin kokusunu bile alamayacaklarını bildirirler.³⁸⁹

Harbın oğlu Züheyr bana haber verdi: bize Cerir Sehl’den o da babasından o da Ebu Hureyre (r.a.)’den nakletti. Ebu Hureyre (r.a) dedi ki: Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

İki sınıf cehennemlik insan vardır ki ben onları henüz görmedim. Yanlarında sığır kuyruğu gibi kamçılar olup insanları onlarla döven topluluk ve biride birtakım kadınlar topluluğudur ki bunlar giyinik, üryandırlar. Görenleri yoldan çıkararak ve kendileri de haktan sapanlardır. Başları bir tarafa sarkan deve hörgücü gibi olacaktır. Bunlar cennete giremeyecekler, kokusu şu kadar! Şu kadar! Yürüme mesafesinden alındığı halde bunlar cennetin kokusunu da alamayacaklardır.³⁹⁰

Alkame bin ebi Alkame annesinin şöyle dediğini rivayet eder:

‘Abdurrahman’ın kızı Hafsa’nın başında, saçını gösterecek şekilde ince bir başörtüsü olduğu halde Hz. Aişe’nin huzuruna geldi. Hz. Aişe de başından örtüsünü alarak ikiye katladı, kalınlaştırdı.’³⁹¹

Hz. Ömer (r.a.) ise, cam gibi şeffaf olmasa da, giyindiği zaman altını iyice belli eden elbisenin kadınlara giydirilmemesini mü’minlere hatırlatmıştır.³⁹²

İmam Serahsî bu nakilden sonra, kadının giyindiği elbise çok ince de olsa yine aynı hükmü taşır, şeklinde açıklamaktadır. Daha sonra da, ‘Giyindiği halde çıplak’ olan mealindeki hadisi kaydedip şöyle der: ‘Böyle bir elbise şebeke (ağ) gibidir, örtünmeyi sağlamaz. Bunun yüzden yabancı erkeklerin bu şekilde giyinmiş bir kadına bakması helâl değildir.’³⁹³

‘Kadın örtülmesi gereken avrettir. Dışarıya çıktığında şeytan ona gözünü diker.’³⁹⁴

³⁸⁹ Müslim, Libas.-125.

³⁹⁰ Müslim – sahih bab: libas ve’l- zinehadis nr. 3971.

³⁹¹ Muvatta’, Libas:4.

³⁹² Beyhakî, Sünen, 2:235.

³⁹³ el-Mebsût, 10:155.

³⁹⁴ Tirmizî, Radâ, 18.

Hiz. Aife (r.anhâ)'dan rivayetle; 'Allah Teâlâ ergenlik çağına ulaşan kadının namazını başörtüsüz kabul etmez'³⁹⁵ hadisi saçları da kapsamaktadır.

Yine Safiyye binti Şeybe şöyle rivayet etmiştir: 'Biz Aife ile beraberdik. Kureyş kadınlarından ve onların üstünlüklerinden konuştuk. Hiz. Aife dedi ki: Şüphesiz Kureyş kadınlarının birtakım üstünlükleri vardır. Ancak ben, Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın kitabını daha çok tasdik eden ve bu kitaba daha kavi inanan Ensar kadınlarından daha üstününü görmedim. Nitekim Nur suresinde 'Kadınlar başörtülerini yakalarının üstüne taksınlar...' ayeti nazil olunca, onların erkekleri bu ayetleri okuyarak eve döndüler. Bu erkekler eşlerine, kız, kız kardeş ve hısımlarına bunları okudular. Bu kadınlardan her biri etek kumaşlarından, Allah'ın kitabını tasdik ve ona iman ederek başörtüsü hazırladılar. Ertesi sabah, Hiz. Peygamberin arkasında başörtülerıyla sabah namazına durdular. Sanki onların başları üstünde kargalar vardı.'³⁹⁶

Elbette ki din, kanun koyucunun(Şari') emir ve yasaklarından ibarettir. Kanun koyucu bizzat yaratan, yarattığını da en iyi bilendir. Bütün bu emirler insanoğlunun mutluluğu bulması, geçici dünya hayatında hem mutlu olması hem de ebedi olan ukbâyı elde etmesi içindir. Mutluluğu yakalamak helalleri yapmak haramlardan kaçınmakla mümkün olur. Ancak bazen helale ve harama sürükleyen yollar bulunur. İşte tam bu noktada çoğu zaman örtünün haramlardan koruma, takvaya yaklaşma ve yaklaştırma özelliği karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda ki ayetlere ve Hadis-i Şerif'lere baktığımızda sadece kadınların örtünmesi ile ilgili tavsiye ve emirler gözlemlenmektedir. Oysaki İslam'da hem kadının hem de erkeğin örtmesi gereken yerleri vardır.

Kadın ve erkekte örtünmesi gereken yerlere avret denir. Dört çeşit avret vardır:

i. Erkeğin erkeğe göre avret yeri: Diz ile göbeğin arasıdır. Diz ile göbeğin arasındaki yerlere bakmak haramdır. Cumhura göre böyledir. Malikîlerin bazılarına göre baldır avret yeri değildir.

³⁹⁵ İbn Mace, Tahâre, 132; Tirmizî, Salât, 160.

³⁹⁶ Buhari, Tefsir-u Sure, 29/12; İbn Kesir, Muhtasar, M. Alî, es-Sabuni, 7. Baskı, Beyrut, 1402/1981, II, 600.

ii. *Kadının kadına göre avret yeri:* Kadının kadına göre avreti, yine diz ile göbeğin arasındadır. Hamam dâhil neresi olursa olsun diz ile göbeğin arasındaki kısma bakmak haramdır.

iii. *Erkeğin kadına göre avret yeri:* Erkeğin, hem erkeklere, hem de kadınlara nispetle avreti, göbeği ile diz kapağı arasındadır. Ancak vücudun belden yukarısını (karnını ve sırtını) da kadınların görmesi kerih görülmüştür.

iv. *Kadının erkeğe göre avret yeri:* Şafî ve Hanbeli'ye göre 'yüz ve el dâhil bütün beden avrettir.' Hanefî ve Malîkî mezheplerine göre ise yüz ve el müstesna bütün beden avrettir.³⁹⁷

Görüldüğü üzere sadece kadına mahsus bir örtünme söz konusu olmayıp, göreceli olarak cinslerin hem birbirlerine hem de kendi cinsleri arasında örtünme durumları bulunmaktadır.

İslam'ın İffet Mefhumu ile Örtünme Arasındaki İlişki

İffet, meşru olmayan, yasaklanan cinsel hayattan ibaret değildir. Bu yola götüren bütün davranışlar da yasaktır. Sınırları aşmamak, yasaklara bulaşmamak için birtakım tedbirler vardır.

Giyinme veya giyinmeme, hal, hareket ve davranışlarıyla dikkat çekerek, karşı cinsi tahrik eden, günaha sevk eden erkek ve kadınların iffeti zarar görmüştür. Erkek ve kadın her iki cinsinde birbirini etkileyen, saptıran, yoldan çıkaran davranış ve giyinme tarzları haram kılınmış, her iki cinsin de cazip, çekici, cinsel haz uyandıran, etkileyici yerlerini örtmeleri kendilerine emredilmiştir.³⁹⁸

İslam dinin de hem kadın hem de erkek için iffetli olmak çok önemli bir husustur. İnsanoğlunun koruması gereken en mühim değeridir. İffetli olabilmek ise insanın elini, dilini ve bütün bedenini haramlardan koruması ile mümkün olur. Örtü, Allah'ın emrettiği şekilde üzerine alan insanı haramlardan muhafaza edip, helallere götüren hem erkek hem de kadının iffetini korumayı sağlayan en büyük kalkandır.

³⁹⁷ <https://sorularlailamiyet.com/erkeklerin-akraba-veya-yabanci-bayan-ve-erkeklere-karsi-mahrem-verleri-nerelerdir-015/11/2019>.

³⁹⁸ Karaman, Hayreddin, *a.g.e.*, s. 323.

Unutulmamalıdır ki Âdem ve Havva cennette cennet elbiseleri ile gezmekteydiler. ‘Nihayet şeytan onların örtülü avret yerlerini kendilerine açtırmak için, onlara vesvese verip şöyle dedi...’³⁹⁹ İlk açılma şeytana uymanın sonucunda ortaya çıkmıştır.

Örtü, yaz ve kış, sıcaktan ve soğuktan korunmak için ihtiyacımız olan bir elbise, Allah’ın huzurunda O’nun istediği şekilde edep ve takvayla durmamızı sağlayan en büyük nimetlerdendir.’ Ey Âdemoğulları! Size çirkin avret yerlerinizi örtecek bir elbise ve bir de süs elbisesi indirdik...’⁴⁰⁰

Değerlendirme

Bildiğimiz gibi insan annesinden doğduğunda âdem pijamasıyla dünyaya gelmektedir. Cennet’te buldukları sürece giyimli ve örtülü olan ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ile annemiz Hz. Havva şeytanın iğvası ve kandırması sonrasında dünyaya gönderilmişlerdir.

İnsanın serüveninin başladığı ilk zamanlardan bu yana bütün vahiy kaynaklı dinler örtünmeyi emretmişlerdir. İnanığımız İslam dinine göre insanı yaratan ve yaşatan Allah’tır. Dolayısıyla insanın vasıflarını, özelliklerini, niteliklerini en iyi bilen de O’dur. Kanun koyucu olan Allah insanların ve toplumun huzuru için, fitne ve fesadın önlenmesi için kadına da erkeğe de örtünmeyi emretmiştir. Şurası var ki cinslerin özelliğinden kaynaklanan örtünme yerleri ve sınırları farklıdır.

Örtünmeden maksat karşı cinsin dikkatini çekmemek, cazibe ortaya koymamaktır. Çünkü Kuran’da bildirildiği üzere şeytan insanları Allah’a karşı gelmesi, kendi aralarında fitne ve fesat çıkarmaları için soyunmalarını istemekte bu yüzden vesvese vermektedir.

Erkek ve kadınların yapısını duygu ve hislerini bilen Allah kadınların mahremlerinin dışında süslü, cazibeli, gösterişli, açık giyinmelerini yasaklamış, onurlu, iffetli, saygılı ve zararlardan, ifratlardan emin olmak için örtünmelerini tavsiye etmiştir.

³⁹⁹ Araf 7/20.

⁴⁰⁰ Araf 7/26.

Tarihi tecrübeden biliyoruz ki batılılaşma ve moderniteden önceki zamanlarda da kadınların davetkâr tavırlarının arttığı, çıplaklığın yoğunlaştığı, cinsiyetin öne çıkarıldığı her dönem ve çağda huzursuzluk, emniyetsizlik, güvensizlik artmış, nesil bozulmuş toplumlar tefessüh etmiştir. Ahlaki yozlaşmanın arttığı fuhşun ve luğviyatın ziyadeleştiği her dönemde o toplumlar derin bir çöküntü ve helakle karşı karşıya kalmışlardır. Bunların temelinde de usule uygun davranmama, fitrata göre hareket etmeme vardır.

İslam önce bireyi sonra aileyi sonra da toplumu korumak, kollamak, huzuru temin etmek, nesli emniyet altına almak, cemiyeti ıslah etmek, kaliteli bir hayatı temin etmek amaçlarına matuf olarak örtünmeyi emretmiştir. Örtünme sadece kadın için geçerli olmamış aynı zamanda erkeğe de emredilmiştir.

Kadın her yönüyle güzel, dikkat çekici ve cazibelidir. Cazip ve dikkat çekici olanın koruma altına alınması gerekmektedir. İlahi kanunlar bunu gerektirmektedir. İslam'ın kadını örtmesi, erkeğin örtünmediği anlamını içermez. Diğerine yani erkeğe kadına bakmamayı göz kapaklarını indirmeyi kadına da erkeğe gözünü dikip bakmamayı, fuhşun açığını ve gizlisini yasakladığını bildirmiştir. Erkeğin en önemli örtüsü göz kapaklarıdır. Erkek de iffetini, Allah'ın korumasını emrettiği yerlerini örtmek ve korumakla mükelleftir. Kadın da erkek de başta manevi olarak takva elbisesiyle, sonra da rabbimizin emrettiği maddi elbiselerle yine hem h maddi manevi korunmayı sağlamak için örtünmek aziz ve celil olan Allah'ın emrini yerine getirmekle memur ve mükellefiz.

2.2.6. Boşanma

İslam'da boşanmanın nasıl olduğunun daha iyi anlaşılması için diğer dinlerde ve cahiliye döneminde boşanma hakkında kısada olsa bilgi vereceğiz.

Evlilik de amaç sevgi, saygı ve muhabbettir. Ancak bazen her şey beklenildiği gibi gitmeyebilir. Hayat çekilmez birliktelik katlanılmaz olabilir. İşte o zaman ayrılık kaçınılmaz olur.

Tarih de ilk boşanma olayı Hz. İsmail'e dayandırılır. Hz. İbrahim oğlu İsmail evlendikten sonra o'nu ve gelinini ziyarete geldi. Kapıyı çaldı bir kadın çıktı; 'kimsin ihtiyar', diye sordu. Hz. İbrahim kendini tanıtmadı. 'Geçimin nasıl kızım' diye sordu.

Kadın şikâyetinde bulundu ve geçiminin darlığını anlattı. Saygısız sözler sarfetti. Hz. İbrahim eşin gelince O'na selâmımı söyle, kapısının eşini değiştirsin, dedi; Hz. İsmail akşam eve geldiğinde hanımına gününün nasıl geçtiğini sordu. Hanımı bir ihtiyarın geldiğini ve eşini değiştirmesi gerektiğini söylememi istedi, dedi. Hz. İsmail işi hemen anladı, gelen babamdı, seni boşamamı istiyor, dedi ve karısını boşadı. Başka bir kadınla evlendi.⁴⁰¹

Tevrat'ta Boşanma

Eski İsrail hukukunda erkek yazılı bir kâğıda boşadığını yazıp vererek eşini boşamaktaydı. Kadın başkasıyla evlenir veya kocası ölürse ilk kocaya gitmekten kurtulur, tamamen boşanmış olmaktadır. Boşama toplumda hoş olmayan bir durumdur. Eşler arasında ki boşama olayı mahkeme tarafından bitirildikten sonra, hahamlar tarafından onaylanmadıkça karara bağlanmış olmazdı. Dinsel yönden boşamanın belgelendirilmesi gerekmektedir.⁴⁰²

Hristiyanlıkta Boşanma

Özellikle Katolik Hristiyanlar'da boşanma mümkün değildir. Tanrının kurduğu bağı kulların bozamayacağına inanılır. Onlara göre karısından boşanıp başkasıyla evlenenler zina yapmış hükmündedirler. Kadın da erkek de boşanıp başkasıyla evlendiğinde durum aynıdır.⁴⁰³

Diğer Hristiyanlarda da boşama ve boşanma mümkün görünmemektedir. İncil de 'Allah'ın birleştirdiğini kullar ayırmasın' ifadesine göre nikâh Allah'ın iradesi ve dilemesiyle oluşmaktadır. Kurulmuş bir yuvayı yıkmak Allah'a karşı gelmektir. Evlilik ölünceye kadar süren bir birlikteliktir. Bununla beraber Protestanlarda bazı şart ve durumlarda boşanma daha kolaydır. Zina, terk, kötü davranma, delilik, suç işleme, sorumluluklarını yerine getirmeme boşanma nedenlerindedir.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Buhari, Enbiya, nr: 12.

⁴⁰² Acar, Halil İbrahim, *İslam Aile Hukuku*, Ensar neşriyat İstanbul, 2018, s. 194.

⁴⁰³ Acar, a.g.e., s. 195.

⁴⁰⁴ Acar, a.g.e., s. 196.

Cahiliye Toplumunda Boşanma

Sınırsız cinsel özgürlüklerin yaşandığı bir dönem olan cahiliye döneminde erkekler hanımlarını istedikleri zaman boşar, istedikleri zaman geri alabilirlerdi. Kadın eş olmaya fırsat ve vakit bulamaz, erkeğin zulmüne maruz kalırdı. Bu durum bakara suresi 229. Ayetin nazil olmasına sebep olmuştur. Medineli Müslümanlardan bir adam karısına seni boşayacağım, iddetin bitmeden geri alacağım bu böyle devam edecek. Başkasıyla evlenemeyeceksin deyince kadı olayı Resûlullah (sav)efendimize anlattı. Böylece Allah Teâla ‘Boşamak iki defadır. Her ikisinden sonra ya iyilikle evlilik içinde tutma ya da güzellikle serbest bırakma gelir.’⁴⁰⁵ âyetini indirmiştir. Böylece boşamaya sınır getirilmiş, cahiliye uygulamaları sonlandırılmıştır. Boşamanın oyuncak haline getirilmesi bitirilmiştir.⁴⁰⁶

Türk Medeni Kanunlarında Boşama

Erkeğin tek taraflı boşama yetkisi 4 Ekim 1926’da elinden alınmıştır. Belirli şartların oluşmasıyla, katlanılmaz olan evlilik birlikteliği sonlandırılabilir. Türk Medeni Kanunu’nun 161-165. maddelerinde boşanma şartlarını beyan edilmektedir.⁴⁰⁷

İslam’a Göre Boşanma

Bir imtihan için geldiğimiz bu dünyada yaşadıklarımız bazen yolunda gitmeyebilmektedir. Nimetler karşısında şükreden insan, olumsuzluklar ve istenmeyen haller karşısında asi olmamalı, sabretmesini bilmelidir. Bu konuda Allah Teâlâ; ‘Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. Şüphesiz o sabır ve namaz, Allah’a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir sorumluluktur.’⁴⁰⁸ buyurmaktadır.

Allah ibret almamız için her şeyi çift eşler halinde yaratmıştır. İnsan eşinin yardım ve desteğiyle güçlü, mutlu ve huzurlu olur. Belli bir dinginliğe kavuşur. Ancak

⁴⁰⁵ Bakara 2/229.

⁴⁰⁶ Acar, *a.g.e.*, s. 198.

⁴⁰⁷ Acar, *a.g.e.*, s. 198.

⁴⁰⁸ Bakara 2/45.

iki eş anlayamadığı, birbirine huzur veremediği, sevginin yok olduğu yerde ayrılabilirler.⁴⁰⁹

İslam literatüründe talak kelime olarak; ‘serbest kalmak/serbest bırakmak, bağından kurtulmak/bağını çözmek’ anlamındadır. Fıkıh terimi olarak ise belli lafızlarla nikâh sözleşmesinin sona erdirilmesi anlamına gelmektedir. Kur’an’ı Kerim’de kadını serbest bırakma anlamında tesrih, hâkim veya hakemlerin ayırmasına ise tefrik denmektedir.⁴¹⁰

Özelde ise boşama yetkisi ailenin reisi olan erkeğin hakkıdır. Bununla ilgili hadisleri şöyle sıralayabiliriz;

1-Hz. Peygamber Hz. Ömer’in kızı müminlerin annesi Hz. Hafsa’yı ric’i talakla boşadı. Sonra onu geri aldı.⁴¹¹

2-Hz. Ömer’in oğlu Abdullah, karısını hayızlı iken boşamıştır. Hz. Ömer durumu Hz. Peygambere anlatılınca, oğluna söyle! Karısını alsın. Karısı temizlenip bir daha hayız oluncaya kadar yanın da tutsun. İkinci defa hayızdan temizlendikten sonra isterse boşasın, isterse yanında tutsun.’ demişti.⁴¹²

3-Hz. Peygamber ‘Boşama hakkı erkeklere iddet beklemek ise kadınlara aittir.’ buyurmuştur.⁴¹³

Evliliğin mutluluk kaynağı olması için huyların, ahlakların uyuşması şarttır. Huy ve ahlaklar uyuşmadığında evlilikte huzur kalmaz, çekişmeler uzar gider. İşte boşanma bu durumun ortadan kalkması için gereklidir.⁴¹⁴

İslam dini insanların bu dünyada mutlu olmaları ve insanca yaşamaları için indirilmiş olan en son dindir. Mutsuzluğun ölene kadar sürdürülmesi zulümdür. Din Allah (c.c) tarafından Cebrail (a.s) aracılığıyla Hz. Peygamber’e (s.a.v) indirilmiş hükümlerinin yaşanmasıyla kulların mutluluğu hedef alınmıştır. Hükümler bizzat yaratıcı tarafından konulmuştur. Bize düşen ihlasla samimiyetle hükümlere tabi

⁴⁰⁹ Savaş, Rıza, *Hz. Peygamber’in Çok Eşliliği ile İlgili Ayetlerin Yorumu*, Kur’an’ın Nüzülünün 1400.Yılı Münasebeti ile Kur’an’da Aile Sempozyumu, DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı ve Soma Belediyesi Soma-2010, s. 340.

⁴¹⁰ Acar, *a.g.e.*, s. 231.

⁴¹¹ Ebu Davud, Talak, 38; Nesâî, Talak, 76.

⁴¹² Buhari, Talak,1; Müslim, Talak,1; Ebu Davud, Talak,4

⁴¹³ Muvatta, Talak, 25.

⁴¹⁴ Serahsi, Kitabu’l-Mebcut, c. 6, s. 4.

olmaktır. Rabbimiz boşanmayı caiz kılmakla beraber en sevmediği helal olduğunu bildirmiştir.

“Onları (kadınları) iddetlerini gözeterek boşayın”⁴¹⁵ Boşama hakkı rabbimizden bir hak olarak erkeğe verilmiştir. “Boşamada sünnet olan temizlik süresinde başlanan ve her temizlik süresinde bir kez boşanmaktır. İşte bu Allahu Teala’nın kadınların boşanmasında uyulmasını emrettiği sayıdır. ⁴¹⁶ Bu hadis-i şerif, boşamanın da bir kuralının olduğunu, boşayanın da bu kurallara uyması gerektiğinin altını çizmektedir.

Erkek “la yüsel” değildir. Ubade b. Samit (r.a) bildirdiğine göre: Birileri geldi ve Peygamberimize “babamız hanımını bin defa boşadı” dediler. Hz. Peygamber de “Hanımı ondan üç talakla kesin olarak, Allah’a isyan ile boş oldu. Kalan 997 talak kıyamete kadar boynunda günah olarak kaldı” buyurdu.

Başka bir hadis-i şerifte ise İbn Ömer (r.a) hanımını hayızlı iken boşayınca Hz. Peygamber (s.a.v) “Hanımına tekrar dön” buyurdu. İbn Ömer (r.a); “Onu üç talakla boşasaydım bana helal olur muydu” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) “Hayır! Tamamen senden ayrılmış olurdu. Ama bu Allah’a isyandır” diye cevap verdi. ⁴¹⁷

Bu hadisler, boşama yetkisini erkeğe veren Allah’ın aynı zamanda bu yetkiyi keyfi kullanmaya kalkıştığında uhrevi cezaya çarptıracağını açıkça ifade etmektedir.

Boşama yetkisinin erkeğe verilmesi, erkeğin keyfi hareket etmesi düşüncesiyle eleştiri hedefi olmuştur. Aynı hayatı yaşayan kadınında boşama konusunda söz hakkının olması gerektiği iddia edilmiştir.

Bu eleştiri, İslam tarihine bütüncül bakıldığında erkeğe verilen bu sorumluluğun boşanmaları hızlandırmadığı/çoğaltmadığı görülmektedir. Ayrıca Kanunlardan daha etkin ve güçlü olan dini, içtimai ve ahlaki değerler, geçerli bir sebep olmadan kocanın boşamasını yasakladığından, koca bu hakkını keyfi olarak kullanmamış/kullanmamıştır. Kocanın karısını boşaması uhrevi ceza, dünyada da tazminat ödemeyi zorunlu hale getirmiştir.⁴¹⁸

⁴¹⁵ et-Talak 65/1.

⁴¹⁶ Darekutni, Sünen, nr: 4/31; Buhari, Talak nr: 1; Müslim, Talak, nr: 1.

⁴¹⁷ Serahsi, Kitabu’l-Mebhut, c. 6, s. 8.

⁴¹⁸ Acar, *a.g.e.*, s. 229.

Boşama Yetkisinin Erkeğe Verilmesinin Sebep ve Hikmetleri

Boşama yetkisinin erkeğe verilmesi kadın açısından kendine böyle bir yetki verilmediği için olumsuz görülmektedir. Erkeklerin hükmeden, tahakkümcü bir yapıda olduğu zannedilse de, ilahi hikmete bakıldığında evliliğin temellerinin sağlamlığı için vazgeçilmez bir kural olduğu ortaya çıkmaktadır.⁴¹⁹

Tezimizin başlangıcında yazdığımız gibi erkek beyni ve kadın beyninin farklılıklarından biri de erkeklerin muhakeme gücünün daha güçlü kadınların ise duygusallıklarının daha yoğun olduğudur.

Erkekler duygularını daha iyi kontrol altına aldıklarından olayların sonucunu daha iyi öngörebilmektedirler. Bir erkek hanımının geçimsizliğinden umudu kesmedikçe ikinci bir eş düşünmemekte, ikinci eşin maddi ve manevi külfet ve zorluğunu idrak edebilmektedir.

Ayrıca aile kurulurken mehir vermek, kurulduktan sonra geçimini sağlamak, ayrılık olduğunda nafaka ödemek erkeğin yükümlülüklerindedir. Boşandıktan sonraki aşamalarda da harcamayı yapacak olan erkektir. Ekonomik açıdan her türlü külfetin altına girecek olan erkek hanımını basit sebeplerden boşamaya kalkışı üzerine bir hayli düşünülmesi ve öyle karar verilmesi gereken bir husustur. Bunun aksine hiçbir maddi sorumluluğu olmayan kadına boşama yetkisi verildiğinde maddi açıdan hiçbir risk ve külfet altına girmeyen kadın bu hakkı rahatlıkla istediği zaman kullanabilecektir. Boşama yetkisinin kadında olması erkeğin fedakârlıklarını görmezden gelip, parasını aldıktan sonra onu bir kenara iterek pasifleştirmek, atıl bırakmak, haksızlık etmek demek olacaktır.⁴²⁰

Toplum açısından bakıldığında boşama yetkisinin erkeğe verilmesinde, daha büyük yarar elde edildiği ortaya çıkacaktır. Çünkü böyle bir yetkinin duygusal ve ani karar verebilen kadına verilmesi boşanmanın hızlı bir şekilde artışına neden olacaktır.

Tarihi vesikalar ve sosyal olaylar incelendiğinde bu yetkiyi üstlenen kadın sayısının çok az olduğu görülecektir.

Boşama yetkisinin erkeğe verilmesinin başka bir faydası ise; İdrak sahibi olması halinde Allah'ın sevmediği bir eylemi erkeğin bilerek ve isteyerek

⁴¹⁹ Acar, *a.g.e.*, s. 230.

⁴²⁰ Acar, *a.g.e.*, s. 231.

yapmayacağı/yapamayacağıdır. Ailede geçimsizliğin doruk noktaya çıkmasıyla ayrılmanın gerçekleşmesi istenilen bir durum değildir. Böylesi durumlarda ayrılığın kaçınılmaz olduğu hallerde dahi Hz. Peygamber ‘Allah’ın en sevmediği helalin boşanma⁴²¹ olduğunu bildirmiştir.

İçinde sevgi bitmiş, evlilik birlikteliğini sürdürmek istemeyen, evine geldiğinde hanımının varlığından rahatsız olan bir erkek için böyle bir eşle yaşamının zorluğu bir hakikattir. Hiç kimse böyle bir mutsuzluğa ve zorlamaya mahkûm edilmemelidir. Çünkü katlanamayacak duruma gelen ortamlar daha büyük hata ve suçların meydana gelmesine sebep olabilmektedir.⁴²²

Sonuç olarak boşama yetkisi kavvam olan kocaya üstün olmasından dolayı değil bir sorumluluk olarak verilmiştir. Aile yuvasının başlangıcından itibaren her türlü maddi sorumluluklar yüklenen erkek boşandıktan sonrada hanımına bir müddet bakmakla mükelleftir. Çocukların geçimi ve bakımı babaya aittir. Bu bağlamda kadının böyle bir görev ve sorumluluğu bulunmamaktadır.

Boşama yetkisinin erkeğe verilmesini kadın ve erkek eşitsizliği olarak görenler, yetki kadına verildiğinde erkeğin mağdur olduğunu, haksızlık yapıldığını ileri süreceklerdir. Allah’ın buyruklarına tam teslim olanlar için hem dünyada hem ahirette tam bir mutluluğun olduğu unutulmamalıdır.

⁴²¹ Ebu Davud, Talak, 2; İbn Mace, Talak, 1.

⁴²² Acar, *a.g.e.*, s. 231.

Değerlendirme

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ve Havva'yla ilk örneği yaşanan, sadece dünyaya ait olmayıp ahiret hayatını da kapsayan bir akitle başlayan aile hayatı, bütün semavi inançlarda kutsal ve saygın kılınmıştır. Toplumun huzuru, emniyeti, refahı sükûn bulmuş, sevgi şefkat ve merhamet dolu bir aile bütünlüğü sağlanabilmektedir.

Kur'an'ı Kerim'de Allah'ın varlığının delillerinden olarak görüldüğü eşler arasındaki sükûneti, birbirlerinin sükûn bulması için yaratılmaları, fitratın açıklanmasında önemli bir olgudur.

Aile kurumu inşa edilirken eşler arasında sevgi, saygı, muhabbet, rahmet, fedakârlık, diğergamlık vb. gibi hasletler ve özellikler nasıl önem arz ediyorsa, söz konusu bu kavram, değer ve anlayışlar üzerine inşa ediliyorsa elbette devamlılığı için de bunlar zaruridir.

Allah'ın en sevmediği mübah davranışın boşanma olduğu hepimiz tarafından bilinen bir gerçektir. Boşanma sadece eşleri rahatsız, mutsuz, huzursuz etmekle kalmaz; çocuklar, anne babalar, eş dost ve akrabalar bu ayrılıktan ciddi şekilde etkilenecek rahatsız ve huzursuz olurlar. Boşanma ile ilgili Allah Resul'ünde pek çok ikaz, ihtar ve tavsiyeler vardır.

Müslüman erkek ve kadının inandığı değerleri hayatında yaşaması, davranışlarına hâkim kılması, varlığını emniyet ve güven içerisinde idame ettirmesi, güçlü, dengeli, emniyetli bir birey olması elbette aile ile mümkün olabilmektedir.

Ayrıca boşanmanın, gelişi güzel olmaması, nefsi ve hissi duygularla yapılmaması, bencillikten uzak olması, ayrılık olsa bile hak ve hukukunun korunması, eşlerin birbirine ve ortalama en az zarar verebilmesi için bir takım usul ve esaslar koyulmuştur. Ayet ve hadislerde hak, hukuku, adalet içerisinde boşanmak için nelere dikkat edilmesi gerektiği, mümin ve Müslümanların bu kurallara uygun şekilde boşanmaları daha uygun olacağı detaylarıyla açıklanmıştır.

Netice itibari ile insanların yaratılıştan getirdikleri buldukları ve yetiştikleri farklı kültür ve bilgidan kaynaklanan aynı olaya farklı bakma özellikleri bir gerçektir. Dolayısı ile iki farklı insanın anlaşamaması duygu ve düşüncelerini birleştirememesi ya da farklı fitratları olması son derece doğal olarak anlaşılmalıdır. Bu farklılık yaşanan hayatı çekilmez hale getirdiğinde, eşlerin birbirlerinin hak ve hukukunu

çigneyerek zarar verdiklerinde maddi ve manevi rahatsızlıklar ortaya çıktığında boşanma olması daha doğru olmaktadır.

Ancak boşanmanın hak ve adalet çerçevesinde ve bunların gözetilerek yapılması neticede her ikisinin de mümin ve Müslüman olmalarından dolayı kardeş olduklarının unutulmaması gerekir.

Boşama yetkisinin erkeğe verilmesi -akit esnasında kadının boşama yetkisini alması da söz konusudur- birçok maddi ve manevi hikmet ve gerekçelerden dolayıdır.

Yaratılanı en iyi bilen yaratandır. Müslüman samimiyetle teslim olan insandır.

SONUÇ

İlkel toplumlardan bugüne kadar kadın ve erkeğin konumu incelendiğinde kimi zaman kültürel alışkanlık ve geleneklerin baskın olduğu, kimi zamanda dini kuralların öne çıktığı görülmektedir.

Yahudilik ve Hristiyanlık dininde kadına karşı oldukça net yasaklar söz konusu iken, İslam'da doğrudan yasaklamalar yerine kadın ve erkeğe birey olarak eşdeğer yaklaşımlar ön planda olmuştur. Bazı hak ve özgürlükler ayetlerle açıklanmış olup kısıtlamaların çoğunun kültürel alışkanlık ve gelenekler konusunda olduğu görülmektedir.

Kadın-Erkek eşitliği açısından yapılan değerlendirmeler kaotik bir durum oluştururken aldıkları sorumluluklar ve toplumda bu sorumluluklar doğrultusunda oluşturdukları konum değerlendirilmelidir.

Çağımızda küreselleşmenin getirdiği ekonomik süreç toplumda kadın ve erkek bireylerin sorumluluk seviyelerini artırmış, karar ve uygulamalarda bireylerin aldığı görevlerin nitelikleri farklılaşmıştır.

21.yüzyılda çağdaşlığı yakalamak isteyen ulusların gelişimi için toplumda yer alan bireylerin mevcut gelişmişlik düzeyleri ve her alanda kendilerini geliştirmiş olmaları çok önemlidir. Unutulmamalıdır ki uluslararası rekabetin temel ilkeleri ve konjüktürel gelişim üzerine inşa edilmemiş toplumlar gerilemeye hatta çökmeye mahkumdur. Dolayısıyla bireylerine tanıdığı hak ve özgürlükler, eğitim fırsatları toplumlar için dünya platformunda varlıklarını sürdürebilmek açısından yaşamsal bir değer ifade etmektedir. Bu değeri artırmak isteyen toplumlar aynı zamanda değişim ve buna paralel olarak dünyadaki rekabet arayışlarına yönelmektedir. Bu yeni arayışlar yönetim olguları çerçevesinde üretim ve hizmet süreçlerinin yeniden dizaynını gerektirmektedir.

Küreselleşen dünyada yeni ekonomi ile birlikte keşfedilen insan faktörü, ulusların dünya üzerindeki başarısında önemli rol oynamaktadır. İçinde bulunduğumuz yeni ve küresel ekonomi kuralları beraberinde yönetim sistemlerinin toplumun her kademesinde yer alan bireylerin doğru değerlendirilmesini ön plana çıkarmaktadır. Bu yeni ekonomi kuralları ile kadın ve erkeğin bireysel olarak

birbirlerine üstünlüklerinden ziyade aldıkları sorumlulukları yerine getirebilme yetenekleri açısından değerlendirilmelidir.

Günümüzde ülkemizde kadın ve erkeğe eşdeğer hak ve özgürlükler tanındığı ancak toplumsal değerlerimizin ve geleneklerimizin ataerkil ölçülerde olduğu inkâr edilemez. Hukuk önünde Birleşmiş Milletler'in insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması sözleşmeleri kabul edildiğinden kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Ancak toplumda yine de kadın ve erkeğin eşit değerlendirildiği söylenemez. Bu durumun eğitim eşitliğinin yaygınlaştırılarak bir üst seviyeye çıkabilmesi mümkündür. Hak ve özgürlüklerin uygulanmasında dünden bugüne birçok değişim olduğu gibi gelecekte de muhtemel değişiklikler görülecektir. Bu değişimler toplumsal yapı ve alışkanlıklarda da değişimlere sebep olacaktır. Sıkı sıkıya bağlı kalınan geleneksel yapının değişimindeki hız ve ivmeyle birlikte toplumsal değerlerde yeni tekniklerin uygulanması söz konusu olabilir.

Günümüz konjüktürünün hızla bütünlük ve dayanışmaya gittiğini görerek siyasal ve sınıfsal uzlaşmanın temelleri atılmalıdır.

Günümüzde yalnızca tek yönlü düşünerek klasik politika üretme devri kapanmış ve toplumun her alanında kadın ve erkek bireylerin üretime katkısı, yönetiminde üretken çalışanlara ihtiyacı artmıştır. Bu ihtiyacı görerek kurumsal strateji ve politikaları yapılandırmak gerekmektedir. Kadın ve erkek bireyler kendilerine kattıkları değer ve aldığı uygulama yetkisi ile kurumsal verimliliği artırabilir.

KAYNAKÇA

Abduh, Şeyh Muhammed Reşit Rıza, *Tefsiru'l Kur'an'il Azim Tefsiru'l Menar*, çev; Ali Rıza Temel-Mehmet Erdoğan, İstanbul Matbaacılık, Kasım 2012.

Acar, Halil İbrahim, *İslam Aile Hukuku* Ensar Neşriyat, İstanbul, 2018,

Altan, Çetin, *Orta Çağ'da Kadın*, Lotus Yayınevi, Ankara 2011.

Andrew, Rippin, çev;Toker, İhsan, *Feminizmin Yeni İslamı*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Sebati Ofset Matbaacılık, sayı 27, 2009.

Babila, Muhsin Haji Azeez, '*Eski Mısır'da Kadın*', KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 1(2016).

Bekir, Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, Ensar Neşriyat, 19. Baskı, İstanbul, 2004.

Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, 1995.

Besalel, Yusuf, '*Yahudilikte Kadın Kavramı*' www.salom.tr. (erişim tarihi 31/10/2018)

Brizendine, Louann, *Kadın Beyni Çev; Zeynep Heyzen Ateş* 13. Baskı, Say Yayınları, 2016.

Brizendine, Louann, *Erkek Beyni, Çev; Gül Tonak*, 5. Baskı, Say Yayınları, Ankara, 2015.

Çolak, Abdullah, *İslam Aile Hukuku*, Öncü Basım Yayın, 3.baskı, Ankara, 2017.

Çetin, Altan, *Orta Çağ'da Kadın*, Lotus Yayınevi, Mart 2011, Ankara.

Çapçioğlu, İhsan, *Modernleşen Türkiye'de Din ve Toplum*, Otto Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011.

Demiralp, Didem, "*Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri*", s. 3, (Erişim Tarihi: 06/11/2018), www.academia.edu

Demirbilek, Sevede, *Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi*, Finans Ekonomik Yorumlar, 2007.

DİB, *Cami, Kadın ve Aile*, 1. Baskı, ANKARA, 2013.

Dinçkol, Bihterin, *Kadın-Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yıl 4, sayı 9, Güz 2005.

Erişgin, Özlem Söğütü, ‘*Roma Toplumunda Kadının Konumu*’, İnönü Üniversitesi, openaccess.inönü.edu.tr, (tarih 06/11/2018)

Ersan, Osman, *İslami Açından Kadın Değeri ve Hakları*, Erkam Yayınları, İstanbul, 1997.

Fidan, Hafsa, *Değişen Dünyada Kadın*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2008.

Görgülü, Ülfet, *Kadın ve Siyaset İslam Toplumunda Kadının Siyasal Hakları Üzerine Fıkhi Bir İnceleme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Hatemi, Hüseyin, *İlahi Hikmette Kadın*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1995.

Harman, Ömer Faruk, “*Kadın*”, DİA, XXIV, İstanbul, 2001.

Hatipoğlu, Mehmet Said, ‘*İslam’ın Işığında Kadın*’, Kadın ve Aile Yazıları DİB, 1. Baskı, 2011.

Holland, Jack, *Mizojini Dünyanın en eski Ön Yargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi*, çev; Erdoğan Okyay, Ankara, 2016.

İslam’ın Işığında Kadın, TDV Yayınları, TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri, 1996-97.

Karaismailoğlu, Serkan, *Kadın Beyni Erkek Beyni*, Elma Yayınevi 1. Basım, 2015, Ankara.

Karaman, Hayreddin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfi, Gümüş, Sadreddin, *Kuran Yolu Tefsiri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Karaman, Hayreddin, *Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi*, İslami Araştırmalar, c.10, sayı 4, 1997.

Karaman, Hayreddin, *İslam’da Kadın ve Aile* İstanbul 2008, Ensar Neşriyat

Koç, Handan, *Muhafazakarlığa Karşı Feminizm*, Destek Yayınevi, İstanbul, 2012.

Köse, Saffet, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Mehir Vakfı Yayınları Baskı 6, Konya, 2016.

Kılıç, Yusuf, Duymuş, H. Hande, *Hititlerde Kadın ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi Dergiler Veri Tabanı PDF dergiler ankara. edu.tr tarih 26/10/2018.

Martı, Huriye, *İslam'da Hakları ve Saygınlığıyla Kadın*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 3. Baskı şubat 2019 Ankara.

Mutluer, Nil, *Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Halleri*, Varlık Yayınları, sayı;1236, Temmuz-İstanbul, 2013.

Okiç, M. Tayyip, *İslamiyette Kadın*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984.

Orum, Ali Osman, *İslam'da Kadın ve Aile Hukuku*, Öz kağıtçılık Matbaacılık, Eskişehir, 2006.

Osman, Ersan, *İslami Açıdan Kadın Değeri ve Hakları*, Erkam Yayınları, İstanbul, 1997.

Özbuğday, Şükrü, *Kadın Erkek Eşitliği Üzerine Birkaç Söz*, Diyanet İlmi Dergi, c. 35, sayı 2, Nisan, Mayıs, Haziran, 1999.

Özek, Ali, *Sosyal Hayatta Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996.

Özkaya, Günseli, *Tutsaklıktan Özgürlüğe Kadınların Savaşı*, İstanbul, 1970.

Öztürk, Mustafa, *Kuran ve Yaratılış*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Eylül 2015.

Özüdoğru, Erdoğan Halide Nur, *Kırsal Yaşamda Kadın ve Din*, Çizgi Kitapevi, 2010.

Sabbah, Fatma Ayt, *İslam'ın Bilinçaltında Kadın*, Çev; Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, 1995.

Sautet, Marc, *Kadınların Özgürleşmesi Üzerine* çev; Selcan Serdaroğlu, Telos Yayıncılık, 1. Baskı, 1998.

Savaş, Rıza, *Hz Peygamber'in Çok Eşliliği ile İlgili Ayetlerin Yorumu* Kur'an'ın Nüzülünün 1400.Yılı Münasebeti ile Kur'an'da Aile Sempozyumu DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı ve Soma Belediyesi, Soma, 2010.

Savaş, Rıza, *İslam'ın Işığında Kadın*, (TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri; 1996-97) Ankara 1998.

Savaş, Rıza, *İslam'ın İlk Asrında Kadın*, Han Basım Yayın Matbaacılık, 1. Baskı Ocak 2017.

Sıbai, Mustafa, *Kanun ve Fıkıh Arasında Kadın*, İstanbul, 2. Baskı, Halep Arap Matbaası.

Sofuoğlu, Mehmet, *Sahihi Buhârî ve Tercemesi*, Ötüken Neşriyat, Şefik Matbaası, İstanbul, 1987.

<https://sorularlailamiyet.com/erkeklerin-akraba-veya-yabanci-bayan-ve-erkeklere-karsi-mahrem-yerleri-nerelerdir-015/11/2019>.

Söylemez, Hüseyin, *Antik Roma'da Yaşam ve Roma Ailesinin Bir Günü*, Bitirme Tezi, Antalya, 2015, www.academia.edu, (tarih 06/11/2018)

Süleyman Demirel Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi Hakemli Dergi*, 2005.

Şemsu'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed Serahsi, *Kitabu'l-Mebhut*, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Şirin, Sümeyra, *Nisa Suresi'ndeki Kadın Erkek Eşitliği ile İlgili Hükümler Üzerine Yapılan İctihatlar*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül-2008.

Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, *Hız Peygamber ve Aile Hayatı*, Ensar Neşriyat, 3, Baskı, İstanbul, 2006.

Tatar, Burhanettin, *Kadın Bilincinin Özgürleşmesi Bağlamında Dil Sorunu*, Kadın ve Aile Yazıları İslamiyat Üç Aylık Dergi, cilt 3. Sayı 22, 2000.

Taşpınar, İsmail, 'Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Kadın', 'Köprü', Üç Aylık Dergi, 'Kadın', 2011, sayı 113.

Tekin, Mustafa, İngiltere'de Din Bağlamında Kadın Üzerine Bir Tartışma, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 27, 2009.

Topaloğlu, Bekir, *İslam'da Kadın*, Ensar Neşriyat, 19. Baskı, İstanbul, 2004.

Ulusoy, Demet, Celil, Abdülreşit, 'Uygurlar da Aile', dergipark.gov.tr (erişim tarihi 10/11/2018)

Ünal, İ.Hakkı, Kadın ve Aile Yazıları, DİB, Diyanet Aylık Dergi, Şubat 2008.

Vedud, Muhsin Amine, *Kur'an ve Kadın*, terc. Nazife Şişman, İz Yayıncılık, 2. Baskı, 2000.

Yaman, Ahmet, *Ahlak ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2015.

Yalçın, İsmail, *Günümüz İslam Aile Hukuku Kanunlarında Çok Eşlilik Üzerindeki Sınırlandırmalar*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6. sayı, 2017.

Yasdıman, Hakkı Şah, ‘*Yahudilik’de Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler*’, DEUİFED, 2002 , Sayı 15.

Yasdıman, Hakkı Şah, Dinler Tarihi Araştırmaları-8, ‘*Bütün Yönleriyle Yahudilik’ (Uluslararası Sempozyumu)*” 18-19 Şubat, 2012.

Yasdıman, Hakkı Şah, *Yahudi-Hıristiyan Kültüründeki Kadın Anlayışının İslam Kültüründeki İzdüşümleri*, 2004.

Yasdıman Demirdöven, Necla, *Kur’an-Sünnet- Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, Başak Matbaacılık, Mart 2013.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, sad. Sıtkı Güllü, Çalış Ofset, İstanbul, 2008.

Yıldırım, Mustafa, *Nisa Suresi 3. Ayet Bağlamında Çok Eşlilik Meselesi*, Dinlerde Nikah, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı İzmir, 06-08 Nisan 2012.

Zuhayli, Vehbe, *İslam Fikhi Ansiklopedisi*, Risale yayınları 2013.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı SOYADI: Ayşenur SAYLAM

Doğum Tarihi/Yeri: 10.03.1969 Erzurum

EĞİTİM DURUMU:

İlköğretim: Hasankale İbrahim Hakkı İlköğretim Okulu

Lise: Pasinler Lisesi.

Üniversite: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Yüksek Lisans: Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri, İslâm Hukuku Ana Bilim Dalı.